

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Pedagogiky a psychologie
Studijní program: Učitelství pro 2. stupeň ZŠ
Studijní obor Dějepis, Občanská výchova
(kombinace)

**VÝSKYT ŠIKANY NA DRUHÉM STUPNI
ZÁKLADNÍCH ŠKOL A NIŽŠÍM STUPNI
VÍCELETÝCH GYMNÁZIÍ**

**THE OCCURRENCE OF CHICANE AT THE
SECOND DEGREE OF PRIMARY SCHOOLS
AND AT THE LOWER DEGREE OF MULTI-
ANNUAL GRAMMAR SCHOOLS**

Diplomová práce: 09–FP–KPP– 32

Autor:
Veronika KRČMÁŘOVÁ

Podpis:

.....

Vedoucí práce: PhDr. Dana Kasperová, PhD.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
124	58	2	4	49	7+2 CD

V Liberci dne: 25. 5. 2009

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ
461 17 LIBEREC 1, Studentská 2   Tel.: 48535 2515   Fax: 48535 2332
Katedra: Pedagogiky a psychologie

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(pro magisterský studijní program)

pro (diplomant): Veronika Krčmářová

adresa: Tyršova 997
293 06, Kosmonosy

studijní obor (kombinace): DJ - OV

Název DP: Výskyt šikany na druhém stupni základních škol a na nižším stupni
víceletých gymnáziích

Název DP v angličtině: The Occurrence of Chicane at the Second Degree of Primary Schools
and at the Lower Degree of Multi-annual Grammar Schools

Vedoucí práce: PhDr. Dana Kasperová, Ph.D.

Konzultant:

Termín odevzdání: Květen 2010

Pozn: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 16. 1. 2009

.....
děkan

.....
vedoucí katedry

Převzal (diplomant): .....

Datum: ..... **Podpis:** .....

<u>Název DP:</u>	Výskyt šikany na druhém stupni základních škol a na nižším stupni víceletých gymnázií
<u>Vedoucí práce:</u>	PhDr. Dana Kasperová, Ph.D.
<u>Cíl:</u>	Seznámení s odbornou literaturou. Provedení průzkumu výskytu šikany na základních školách, víceletých gymnáziích a následná komparace. Navržení preventivního programu proti šikaně.
<u>Požadavky:</u>	<ol style="list-style-type: none"> 1) analýza literatury knižní a časopisecké 2) příprava dotazníků a empirické části práce 3) provedení průzkumu 4) návrh preventivního programu minimalizace sociálně patologických jevů - šikany
<u>Metody:</u>	<ol style="list-style-type: none"> 1) analýza, syntéza 2) komparace 3) písemné dotazování 4) rozhovor
<u>Literatura:</u>	<p>KOLÁŘ, M.: <i>Bolest šikanování</i>. 2. vyd. Praha: 2005. ISBN 80-7367-014-3.</p> <p>KOLÁŘ, M.: <i>Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc</i>. 2. vyd. Praha: 2000. ISBN 80-7178-409-5.</p> <p>LOVASOVÁ, L.: <i>Šikana</i>. Praha: 2006. ISBN 80-86991-65-2.</p> <p>ŘÍČAN, P.: <i>Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí</i>. 1. vyd. Praha: 1995. ISBN 80-7178-049-9.</p>

Čestné prohlášení

Název práce: Výskyt šikany na druhém stupni základních škol a na nižším stupni víceletých gymnázií

Jméno a příjmení autora: Veronika Krčmářová

Osobní číslo: P06100283

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má diplomová práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé diplomové práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 7. 4. 2011

Veronika Krčmářová

Poděkování

Děkuji vedoucí práce PhDr. Daně Kasperové, Ph.D. za cenné rady a odborné vedení při zpracování diplomové práce. Dále bych ráda poděkovala žákům ZŠ Kosmonosy a studentům Gymnázia Dr. Josefa Pekaře v Mladé Boleslavi, kteří mi umožnili provedení dotazníkového šetření. Děkuji také mé rodině, která mi byla během celého studia velkou oporou.

VÝSKYT ŠIKANY NA DRUHÉM STUPNI ZÁKLADNÍCH ŠKOL A NIŽŠÍM STUPNI VÍCELETÝCH GYMNÁZIÍ

KRČMÁŘOVÁ Veronika

Vedoucí DP: PhDr. Dana Kasperová, PhD.

Anotace:

Tato práce se zabývá výskytem šikany na druhém stupni základních škol a nižším stupni víceletých gymnázií, tedy u žáků ve věku 11 – 15 let. V první části seznamuje čtenáře se šikanou obecně, tedy s definicí pojmu šikana, jejími projevy a příznaky. Pozornost je zde věnována také kyberšikaně. Součástí kapitol „Šikana a škola“ a „Kyberšikana“ jsou instrukce k prevenci těchto jevů. Druhá část představuje výzkum výskytu šikany na vybraných školách a dále tyto výsledky objasňuje.

Klíčová slova:

Šikana

Kyberšikana

Šikana ve škole

Prevence šikany

Prevence kyberšikany

Summary:

This thesis considers existence of bullying on second stage of primary schools and lower stage of multiannual high schools, it means students between 11-15 years old. In the first part introduces bullying generally, with the definition of bullying, manifestations and symptoms. Attention is focused to cyberbullying as well. Chapter "Bullying and school " and "Cyberbullying" contents instruction how to prevent these phenomena. Second part of thesis shows statistics of appearing bullying on selected schools and then summarizes and clarifies results.

Key words:

Bullying

Cyberbullying

Bullying at school

Prevention of bullying

Prevention of cyberbullying

Anotación:

El presente trabajo se ocupa de la presencia del acoso en el segundo grado de las escuelas básicas y en el grado inferior de los liceos plurianuales, es decir, de los alumnos entre 11 y 15 años de edad. En la primera parte informa al lector sobre el acoso en general, es decir, de la definición del término acoso, su expresión y atributos. También se presta la atención a ciberacoso. Una parte de los capítulos “Acoso y escuela” y “Ciberacoso” son las instrucciones para la prevención de estos fenómenos. La segunda parte del trabajo presenta las estadísticas de la presencia del acoso en las escuelas elegidas y más adelante aclara los resultados.

Parablas clave:

Acoso

Ciberacoso

Acoso en escuela

Prevención del acoso

Prevención del ciberacoso

Obsah

1 Úvod	12
2 Šikana	13
2.1 Pojem šikana a jeho vymezení	13
2.2 Historie šikany	15
2.3 Formy šikany	16
2.3.1 Nepřímá šikana	16
2.3.2 Přímá šikana	17
2.4 Šikana – problém všech skupin	19
2.4.1 Šikana v armádě	19
2.4.2 Mobbing	20
3 Šikana a škola	22
3.1 Prostředí a klima	22
3.1.1 Prostředí	22
3.1.2 Vzájemné vztahy mezi účastníky procesu výuky	22
3.1.3 Jak může pedagog pozitivně ovlivnit klima	26
3.2 Šikana ve škole	28
3.2.1 Stádia vývoje šikany	28
3.2.2 Aktéři šikany	30
Agresor	30
Oběť	32
„Publikum“	33
Učitel jako facilitátor	34
4 Stop násilí ve škole	35
4.1 Zrod podezření	35
4.1.1 Výčet základních přímých znaků šikany	35
4.1.2 Výčet základních nepřímých znaků šikany	36

4.1.3 Výčet základních nepřímých znaků šikany pro rodiče	36
4.2 Vyšetřování šikany	37
4.2.1 Základní kroky vyšetřování šikany	37
4.3 Řešení a náprava.....	40
4.3.1 Co dále s agresorem.....	40
4.3.2 Jak pomoci oběti.....	41
4.3.3 Spolupráce školy a rodiny	42
4.4 Prevence šikany	42
4.4.1 Prevence šikany ze strany pedagoga	43
4.4.2 Náprava skupiny	44
4.4.3 Aktivita pro prevenci šikany	46
5 Kyberšikana – novodobý fenomén	48
5.1 Specifika kyberšikany.....	49
5.1.1 Šrámy na duši nejsou vidět.....	49
5.1.2 Anonymita	49
5.1.3 Kyberagresor	50
5.1.4 Obětí se může stát každý	51
5.1.5 Lze se s ní setkat kdekoliv	52
5.2 Kyberšikana v ČR a v zahraničí	52
5.3 Kyberšikana a škola.....	54
5.4 Nebezpečí na internetu a způsoby kyberšikany.....	54
5.4.1 Kybergrooming.....	54
5.4.2 SMS spoofing	55
5.4.3 Flaming.....	55
5.4.4 Kyberstalking	55
5.4.5 Hoaxy a spamy	55
5.4.6 Phishing a pharming	56

5.4.7 Sociální inženýrství	56
5.4.8 Sexting	57
5.5 Nástroje a formy kyberšikany	58
5.6 „Místa činu“	60
5.7 Jak daleko to může dojít	62
5.8 Boj s kyberšikanou	63
5.9 Prevence kyberšikany	63
5.9.1 Prevence ze strany školy	64
5.9.2 Prevence ze strany rodičů	65
5.9.3 Řešení kyberšikany	66
5.9.4 Aktivita pro prevenci kyberšikany	68
6 Výzkum	70
6.1 Cíl výzkumu	70
6.2 Zkoumaný problém	70
6.3 Předpoklady	70
6.4 Výzkumný vzorek	71
6.5 Metody	71
6.5.1 Průběh sběru dat	72
6.5.2 Zpracování dat	72
6.6 Výsledky šetření	73
6.6.1 Výsledky dotazníkového šetření	73
6.6.2 Verifikace předpokladů	96
6.7 Diskuse	98
7 Závěr	100
Seznam zdrojů a použité literatury	102
Seznam použitých symbolů a zkratk	107
Seznam obrázků	108

Seznam tabulek.....	109
Seznam grafů	110
Seznam příloh	112

1 Úvod

Problematika šikany je stále aktuálním a diskutovaným tématem. Řady obětí se každoročně rozrůstají, agresori hledají nové způsoby ubližování a následky šikany jsou stále závažnější. Tento fakt potvrzuje, že přes veškeré snahy dosud neexistuje účinný postup, jak výskyt šikany alespoň snížit. Příčinou jsou mimo jiné již zmíněné nové způsoby šikany (například kyberšikana). Aktuálnost a rostoucí snaha tento problém eliminovat je hlavním důvodem volby tohoto tématu jako mé diplomové práce.

Základním kamenem k této práci se staly publikace odborníků na dané téma: Michala Koláře a Pavla Říčana. Ve své práci jsem se snažila přinést aktuální pohled na problematiku, proto jsem využívala rovněž nejnovější publikace a periodika. Dále jsem využila internetové zdroje, zahraniční literaturu a aktuální zprávy ze zahraničních i českých výzkumů.

Tato práce je rozdělena na dvě části: teoretickou a praktickou. Teoretická část obsahuje celkem čtyři kapitoly. První kapitola se zabývá šikanou obecně, definuje tento pojem a čtenáře seznámí se základními informacemi o tomto jevu. Druhá kapitola je již zaměřena konkrétně na šikanu ve škole, pojednává o klíčových faktorech vzniku šikany a jejich o hlavních aktérech. Cílem třetí kapitoly je poskytnout metodický postup, jak s šikanou pracovat a zároveň jak jí předcházet. Poslední kapitola je pak věnována novodobému fenoménu, kterým je kyberšikana.

Obsahem praktické části je konkrétní výzkum výskytu tohoto jevu na vybrané základní škole a víceletém gymnáziu. Ve svém průzkumu jsem se zaměřila především na postavu agresora, formy násilí, postoj pedagogů k problému šikany a využití prevence. Čtenář zde však nalezne i další fakta jako je například počet obětí šikany na vybraných školách či riziková místa ve škole, kde k násilí často dochází.

2 Šikana

*„Nemám právo říkat nebo dělat cokoli,
co člověka snižuje v jeho očích. Nezáleží na tom,
co si o něm myslím já, ale co si on myslí o sobě.
Zraňovat lidskou důstojnost je zločin.“*

Antoine de Saint-Exupéry¹

2.1 Pojem šikana a jeho vymezení

Pojem šikana byl zaveden pražským psychiatrem Petrem Příhodou. V období socialismu byla taková porucha chování, dnes nazývaná jako šikana, striktně zamlčována. Z nevědomosti vyvedl českou společnost právě Petr Příhoda, jenž jako první promluvil o něčem, co bylo do této doby tabu.²

Petr Ondráček definuje šikanu pomocí motivů, které provází agresivní chování: „O šikaně lze hovořit, když některý žák ohrožuje a zastrašuje druhého s cílem dosáhnout „na jeho náklady“ zvýhodnění materiální (= věci, peníze apod.), sociální (= postavení ve třídě či jiné peer-group) či psychické (= pocit vlastní důležitosti, nadřazenosti, moci nad druhým apod.)“³.

Pro šikanu v prostředí školy je vhodnější formulace Michala Koláře. Ten vymezuje šikanu jako jev, kdy „jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci“.⁴

Zcela podrobnou definici šikany nám poskytuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, jež šikanu vymezuje jako „jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrožit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak

---

¹ MAJCHEROVÁ, K. Solving the problem of bullying from the point of view of social work and relate fields. Vyd. 1. Praha: Paulínky. 2010. s. 8. Překlad V.K.

² ŘÍČAN, P. Agresivita a šikana mezi dětmi. Praha: Portál. 1995. s. 25.

³ ONDRÁČEK, P. Františku, přestaň konečně zlobit, nebo- : informace a podněty pro pedagogickou práci s žáky, kteří se chovají při výuce rušivě. 1. vyd. Praha: ISV. 2003. ISBN 80-86642-18-6. s. 85.

⁴ KOLÁŘ, M. Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc. 1. vyd. Praha: Portál. 1997. ISBN 80-7178-123-1. s. 20.

fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneuctívání. Nově se může realizovat i prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu. Ta zahrnuje útoky pomocí e-mailů, SMS zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků.⁵ V definici pojmu šikany je důležitá také otázka četnosti, formy a důvodu ubližování. Obecně se má za to, že šikanou je označováno opakované ubližování. V případě, že se ale jedná o obzvlášť krutý způsob ublížení, můžeme za šikanu považovat i samostatné události. Znakem šikany je též bezdůvodnost ubližování, popřípadě hledání si nesmyslných záminek agresorů ke svému počínání vůči oběti.

Samotné slovo šikana pochází z francouzského „chicane“, které označuje zlomyslné týrání, sužování, obtěžování, pronásledování a další.⁶ V současné době je tento termín častěji používán pro psychotraumatizaci ve skupině a znamená opakované ubližování jedinci či skupině v kolektivu pomocí agrese či manipulace.

Šikana existuje v několika formách. Může se jednat o fyzické násilí jako bití, kopání, strkání či údery různými předměty. Další způsob představuje verbální šikana, která má na svůj objekt neméně devastující psychický dopad. Mezi neverbální formy patří opakované krádeže majetku či jídla nebo jeho úmyslné ničení. V současné době je pak velmi častá tzv. kyberšikana, která svým agresorům umožňuje další formy ponižování a ubližování jejich obětí v kyberprostoru.

Obecně představuje šikana vážnou poruchu v chování jedince, která se může rozvinout do skupinové formy. Vyznačuje se psychickým a fyzickým týráním jedince či skupiny. Můžeme se s ní setkat ve všech věkových i sociálních skupinách. Největším problémem, který je potřeba vyřešit, zůstává výrazně složité rozpoznání jednotlivých případů, tedy kdy se jedná o šikanu a kdy nikoliv. V rámci školních zařízení je tento problém ještě mnohem komplikovanější.

---

⁵ Metodický pokyn k prevenci a řešení šikanování mezi žáky.

URL: <<http://www.msmt.cz/pro-novinare/metodicky-pokyn-k-prevenci-a-reseni-sikanovani-mezi-zaky?highlightWords=metodick%C3%BD+pokyn+prevenci>> [citováno 12. ledna 2011]

⁶ ŘÍČAN, P. Agresivita a šikana mezi dětmi. c. d., s. 25.

Incidenty a chování, které lze takto charakterizovat, nalezneme napříč všem typům škol a školních zařízení. Šikana se samozřejmě vyskytuje i na jiných místech či institucích jako je například práce či armáda. Zaměřením této diplomové práce je ovšem výskyt šikany na druhém stupni základních škol a nižším stupni víceletých gymnázií.

2.2 Historie šikany

V přírodě odjakživa funguje pravidlo přežití silnějších jedinců na úkor těch slabších. Na tomto principu jsou postaveny i některé politické ideologie a hnutí (nacionalismus, fašismus), jež tak právně obhajují krutosti páchané na lidech. Zákeřné, nelítostné chování a lstivost vždy byly a budou součástí negativních rysů člověka. Není možné tyto vlastnosti zcela vymítit, je však v zájmu všech pracovat na snížení vlivu těchto nectností na chování jedince, neboť terčem se může stát kdokoliv.

V každé sociální skupině vždy byly a jsou silnější ti, kteří se „přiživují“ na úkor slabších, proto tedy šikana na školách není novodobým jevem. Dříve však ve škole existovala větší kázeň a rovněž v rodinách fungovala přísná výchova. Navíc byla vzdělávací zařízení méně prostorná, tudíž se zde nenacházelo mnoho míst bez dozoru, kde by mohlo k násilí docházet. V důsledku několika faktů, k nimž došlo v průběhu posledních desetiletí však začala agresivita lidí a zejména pak mládeže značně růst.⁷ Já osobně shledávám hlavní příčiny v nedostačující výchově rodičů, kteří se více zajímají o svůj profesní růst, v omezování pravomocí vychovatelů a pedagogů a zejména pak faktu, že násilí se stalo každodenní a nijak neomezovanou součástí života dětí a mládeže prostřednictvím televizních obrazovek a počítačových her. Svůj podíl na tom samozřejmě nese také nedostačující informovanost společnosti o nebezpečí tohoto jevu, jenž byl po dlouhou dobu přehlížen.

V současnosti se objevuje nový a zcela zásadní úkaz, který ještě více zdůrazňuje vážnost problému šikany, a tím je násilné chování nemotivované prožíváním hněvu či rozhořčením. Vzniká tak jeden z hlavních znaků šikany – bezdůvodnost.

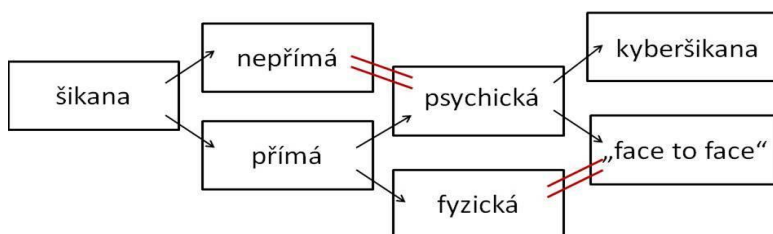
Jak již bylo zmíněno, dříve byl tento negativní jev přehlížen. O šikanu a její řešení vzrostl zájem teprve v posledních letech. Dnes již existuje několik institucí,

---

⁷ Tamtéž, s. 21-24.

nadací a sdružení bojujících proti tomuto problému (např. Bílý kruh bezpečí, Nadace O₂, ACET).

2.3 Formy šikany

Obrázek 1 Formy šikany

Hlavní rozdělení šikany jsem znázornila v tomto schématu, jenž dále poslouží pro přehlednost. Šikanu tedy můžeme rozčlenit na dvě základní skupiny: přímou a nepřímou, dále pak na fyzickou a verbální (psychickou), která probíhá buď za přímého setkání agresora a oběti, tedy „face to face“, nebo prostřednictvím internetu⁸. U každé formy uvádím, kdo se nejčastěji stává její obětí. Není to však pravidlem, jelikož šikana ohrožuje každého a nikdo nemá jistotu, že před ní unikne.

2.3.1 Nepřímá šikana

Nepřímou agresí⁹ rozumíme šikanu, kdy je oběti ubližováno, aniž by došlo k přímé konfrontaci s agresorem. Jedná se zde o šíření pomluv „za zády“ s cílem ublížit oběti. Tato forma agrese je velmi rozšířená, jelikož si její pachatelé málokdy uvědomují její následky. Za nepřímou šikanu je rovněž považována lhostejnost spolužáků, kteří nijak nezasáhnou v případě, kdy je oběť křivě obviněna z něčeho, čeho se záměrně dopustili agresori.

Většinou se obětí této formy stávají žáci, kteří se nějakým způsobem odlišují od ostatních. Do středu zájmu agresorů se mnohdy dostávají žáci se sociálně slabších rodin, nejednou se však obětí stávají rovněž žáci z rodin sociálně silných. Dále to bývají žáci s dobrým prospěchem. „Šprt“ či „knihomol“ si odjakživa nese nálepku nezábavného člověka a roli zde hraje nepochybně také závist úspěchu. Často se obětí

⁸ VÁGNEROVÁ, K. a kol. Minimalizace šikany: Praktické rady pro rodiče. 1. vyd. Praha: Portál. 2009. ISBN 978-80-7367-611-7. s. 75.

⁹ Tamtéž.

stává také nový žák ve třídě, který ještě nenašel jistotu a zázemí, nemá zde kamarády, nezná učitele a neví tedy, na koho se s problémem obrátit.

2.3.2 Přímá šikana

Za šikanu přímou¹⁰ je považováno takové jednání, kdy dochází k přímé konfrontaci agresora a oběti. Jedná se o častější způsob násilí. Šikana přímá je na rozdíl od nepřímé nezpochybnitelná.

Přímou šikanu dělíme na další dvě formy a sice na násilí fyzické, páchané na těle, a násilí verbální (psychické), jež zraňuje duši. V obou případech jde o vážné ublížení. Podle mého názoru je však pro oběť více traumatické násilí psychické. Zranění na těle (nejedná-li se o ublížení na zdraví s trvalými následky) se zahojí, modřiny zmizí, pokud je ale oběť opakovaně ponižována a urážena, zanechá to v ní hluboké stopy, které často zmizí až s odbornou pomocí. Špatný psychický stav pak mnohdy ovlivňuje rovněž tělesné zdraví jedince.

Fyzická šikana

O fyzickou šikanu¹¹ se jedná, použije-li agresor či skupina agresorů fyzickou sílu. Mezi nejčastější formy fyzického násilí patří bití, kopání, fackování, rány pěstí a strkání, řadíme sem rovněž ničení osobního majetku oběti.

Tato forma šikany probíhá vždy „face to face“, je tedy podmíněná osobním setkáním agresora s obětí (popřípadě musí mít agresor přístup k osobním věcem oběti). Fyzickou šikanu lze snadněji odhalit, jelikož zanechává viditelné stopy násilí. Oběť má odřeniny, modřiny, špinavé nebo roztržené oblečení. Zároveň je nutné znát její hlavní znaky, neboť si ji lze snadno splést s pouhým škádlením. Od něj se šikana vyznačuje především nepoměrem sil oběti a agresora.

Nejčastěji se oběťmi této formy stávají žáci méně fyzicky zdatní a pohybově ne příliš nadaní. Agresor u nich předpokládá, že se neubrání, popřípadě se o to ani nepokusí a nebudou tedy klást žádný odpor.

---

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ Tamtéž.

Verbální (psychická) šikana

Další formou ubližování je šikana psychického rázu¹². K té dochází buď při setkání oběti a agresora „tváří v tvář“ (přímá šikana), „za zády“ formou pomluv (nepřímá šikana) nebo prostřednictvím ICT technologií. Tento způsob šikany, jenž je v podstatě nový, avšak stále častější, se nazývá kyberšikana¹³. V této práci je mu věnována samostatná kapitola.

Psychická šikana probíhá formou urážek, posměchu, ponižování či pomluv za zády. Oběť je opakovaně slovně napadána ze strany agresorů. Jiným způsobem ubližování je přehlížení a ignorace s cílem uškodit oběti. V případě této formy nikdo neubližuje aktivně (urážky, posměch), oběť je tak ponechána na pospas sobě samé, svým myšlenkám a spekuluje, proč o ni nejeví ostatní zájem. Hledá důvody, které jsou příčinou jejího vyřazení z kolektivu tak dlouho, dokud je nenajde. Vinu za to přisuzuje většinou sobě samé a přijímá ji. Sama se trestá pochybováním o sobě samé. Klesá její sebedůvěra a vědomí vlastních kvalit a hodnoty.

Ve škole se tato forma ubližování objevuje častěji než fyzické násilí. Příčinou je to, že většina žáků si neuvědomuje, jakou zbraní mohou slova být. Pro pedagogy a rodiče je tento způsob týrání velmi těžce zjištělný. Na oběti nejsou patrné žádné stopy násilí. Projevuje se až po delší době změnou chování takto sužovaného žáka, kterou ale nemusí nikdo zaznamenat, popřípadě jí nevěnuje pozornost nebo ji přisuzuje jiné příčině.

Týrání tímto způsobem je velmi traumatické a na oběti zanechává dlouhodobé, často i trvalé následky. Ten komu je takto ubližováno ztrácí to nejcennější co má – vědomí vlastní hodnoty. Často se pak stává závislým na svém okolí, není schopen vlastního názoru, popřípadě je snadno ovlivnitelný k jeho změně, ve svém vystupování je nejistý a celkově zaujímá submisivní postavení ve skupině (třídě, zaměstnání, rodině).

Ideální obětí je žák plachý, introvertní, s již podlomeným sebevědomím a příliš ustrašený k tomu, aby se bránil nebo požádal o pomoc. Oběťmi se také často stávají

---

¹² Tamtéž.

¹³ Tamtéž, s. 92.

nově přichozí žáci, kteří ještě nenašli v kolektivu své místo. Navíc třída jako sociální skupina je již zcela dotvořena, každý zde má svou pozici a nechce ji nijak ohrozit.

2.4 Šikana – problém všech skupin

Nejen ve škole, ale i v zaměstnání, zájmových kroužcích, v rodině, v podstatě kdekoliv najde šikana své místo. Netýká se tedy jen dětí a dospívajících, je to problém celé společnosti. Kromě vzdělávacích institucí se šikana hojně vyskytuje například v armádě a v zaměstnání.

2.4.1 Šikana v armádě

Velmi specifickou skupinou, kde dochází k násilí je armáda. Hlavním rozdílem je fakt, že k němu dochází mezi dospělými jedinci, kteří by zpravidla měli být odolní vůči fyzické i psychické zátěži. Šikana se v armádě stala realitou, nepsaným zákonem, jenž je však účinnější než psané normy. Podle statistik vojenské policie¹⁴ se s ní během výkonu vojenské služby setkalo až 96% vojáků. Dopouští se jí většinou „mazáci“, tedy vojáci, kteří jsou v armádě delší čas. Obětí pak bývá voják mladší či rovnou celá skupina „nováčků“.

Nejčastější formy šikany v armádě jsou tři: psychická, fyzická a ekonomická. Psychické šikanování přiznává přes 50% vojáků. Jde o verbální urážky, které znázorňují rozdílné postavení vojáku z hlediska délky výkonu vojenské služby. Dále je zde šikana formou jisté zábavy starších vojáků. Fyzické násilí zde nabírá velmi drastických podob. Je to zejména z toho důvodu, že bývá skryto v náročnosti výcviku. Příkladem fyzického šikanování je například povinnost mladého vojáka při obdržení pošty vykonat klik za každé písmeno na obálce. Ekonomická šikana nebo-li „sponzoring“ je spojena s vybíráním finančních částek, cigaret či vojenského materiálu. Zde je nutné poukázat na to, že někteří mladí vojáci uplácí dobrovolně, aby získali výhody nebo se předem vyhnuli problému.

Důvodem, že se v armádě vyskyt šikany velmi těžko snižuje, je především fakt, že ji většina přijímá již před nástupem do vojenské služby, jako skutečnost, která k armádě patří. Před zrušením základní i civilní služby v r. 2004, proto většina vnímala

---

¹⁴ KAZDA, L. – TOMEČEK A. Šikanování v armádě : aktuální pohled na sociálně psychologické pozadí problému. *Československá psychologie*, červen 1996, roč. 40, č. 2, s. 155-160.

tuto službu jako nutné zlo. Mnoho vojáků hledalo řešení této situace v návykových látkách a ani pokusy o sebevraždu zde nebyly ničím neobvyklým. Armáda tak často velmi negativně poznamenala psychiku vojáků, kteří si následky odnášeli do dalšího života.

2.4.2 Mobbing

Mobbingem¹⁵ se označuje nepřátelské chování vůči jedinci či skupině jedinců na pracovišti, kde je cílem poškodit sociální status oběti.¹⁶ Podle toho, je-li útočníkem nadřízený nebo podřízený se dále dělí na mobbing shora – „bossing“, mobbing na stejné úrovni a mobbing zdola – „staffing“.

Důvodů k mobbingu je několik. Velmi častá je závist a snaha pomluvami a intrikami odvést pozornost od svých nedostatků. Příčinou může být i autoritativní styl řízení, který drží zaměstnance pod tlakem, kdy ve strachu ze ztráty zaměstnání upozorňují na chyby druhých, intrikují, záměrně vyvolávají konflikty nebo ničí jejich práci, aby se tak zbavili konkurence. V mnoha případech také hraje roli otázka dalšího profesního postupu. Zaměstnanec chce povýšit a snaží se „vyšťípat“ dotyčného z pozice, o kterou usiluje. Dalším důvodem může být také předchozí špatně vyřešený konflikt nebo napětí zaměstnance, který si nedovolí na nadřízeného, a proto si vyhledá náhradní oběť.

Tak jako v ostatních skupinách i zde platí, že obětí se může stát každý. Rizikovější jsou však obory, kde zaměstnanci pracují ve větším kolektivu a jsou závislí na vzájemné spolupráci (státní správa, zdravotnictví, školství atd.). Mobbing je také mnohem častěji přítomen ve velkých podnicích. Nejvíce ohrožuje ženy, které zaujímají tradiční mužské pozice, a stejně tak i muže, kteří vykonávají tradičně ženskou profesi.

Šikana zde probíhá jak nepřímou formou v podobě ignorace a snahy vyřadit oběť z pracovního kolektivu, tak i přímo, kdy je oběť zesměšňována a kritizována. Jedná se tedy převážně o psychické ubližování, které je však o to brutálnější.

---

¹⁵ Odvozeno z anglického „to mob“ – urážet, útočit, napadat, utlačovat.

¹⁶ KRATZ, H. Mobbing. Jak ho rozpoznat a jak mu čelit. Praha: Management Press. 2005. ISBN 80-7261-127-5. s. 11-31.

Mobbing bývá většinou zamlčován. Výskyt tohoto problému si každý spojuje s neschopností vedoucího pracovníka, a proto ho žádná firma veřejně nepřizná. Je tedy těžké s šikanou na pracovišti pracovat, pokud chybí základní předpoklad k jejímu řešení, tedy uvědomění si problému.

3 Šikana a škola

Následující kapitola je rozdělena do dvou podkapitol. První se zabývá prostředím, vztahy mezi žáky a klimatem ve třídě. Tyto faktory považují za velmi důležité v otázce výskytu šikany. V druhé podkapitole se již konkrétně věnují šikaně ve škole, stádiím jejího vývoje a hlavním aktérům.

3.1 Prostředí a klima

Výskyt šikany ovlivňuje především prostředí, které se může stát vhodným místem pro zrození agrese a zejména celkové ovzduší v takovém prostředí. Větší důraz přitom kladu právě druhému faktoru, tedy klimatu ve škole.

3.1.1 Prostředí

Škola jako místo, kde k výuce dochází, prodělala několik důležitých změn, jež vedly k její dnešní podobě. Budova školy se především prostorově zvětšila. Vytvořilo se zde mnoho míst, která jsou téměř bez dozoru a žáci si zde mohou dělat téměř cokoliv. K nejvíce rizikovým místům patří šatny, WC a různé místnosti, které slouží k uložení náradí a pomůcek. Dalšími místy, kde dochází k šikaně jsou třídy a chodby. Jedná se o prostory, kam sice učitel může nahlédnout během přestávky (po chodbách se dokonce pohybuje), avšak těchto míst je ve škole mnoho, počet žáků je vysoký a je téměř nemožné zde projevy násilí odhalit nebo jim zabránit.

3.1.2 Vzájemné vztahy mezi účastníky procesu výuky

Zvýšením dozoru ve škole však není zárukou eliminace šikany. Snad nejdůležitějším faktorem pro vznik tohoto jevu je „ovzduší“ ve škole a vztahy všech účastníků vzdělávacího procesu.

Třída je prostředím, ve kterém denně dochází k několikahodinové interakci mezi žáky. Tato skutečnost je velmi důležitá zejména pro žáky z rodin, které fungují „normálně“. Tito žáci mnohem častěji páchají násilné skutky ve školním prostředí, které toto chování přijímá a umožňuje ho více než rodinné prostředí. To samé platí i naopak. Pokud se tedy škola stane prostředím, které násilí zavrhuje, potom se i žáci z traumatizujícího rodinného prostředí budou šikany dopouštět méně.

Klima ve třídě ovlivňuje klíčové kompetence žáků, zejména pak kompetence sociální a personální, komunikativní a občanské. Dalším faktorem, jenž ovlivňuje atmosféru ve třídě je osobnost učitele. To, jakou roli učitel v třídním kolektivu zaujme, je určující pro budoucí vztahy nejen mezi žákem a učitelem, ale také mezi žáky navzájem.

Od absolutismu k demokracii

Pavel Říčan a Pavlína Jarošová ve své publikaci *Jak na šikanu*¹⁷ přirovnávají vývoj ve třídě k formám vlády a ve vztazích mezi žáky jistou podobnost s politikou. Třída jako sociální skupina je malým státem. Žáci jsou zde shromážděni v poměrně velkém počtu. Třídní kolektiv si žádný z nich nemůže vybrat, jsou zde žáci s odlišnými povahovými vlastnostmi, názory, zájmy, s jiným sociálním zázemím. Tento fakt, ve spojení s tím, že žáci budou navštěvovat společnou třídu ještě několik let, během nichž se nároky a požadavky na ně budou zvyšovat, vede k postupnému vývoji třídního kolektivu.

Vztahy v první třídě, kde se žáci téměř vůbec neznají a všichni vzhlíží k osobě učitele, lze přirovnat k absolutismu. Při sebemenších konfliktech žáci žalují a obracejí se na učitele, jakožto svého „vládce“, který do konfrontace zasáhne a problémy jistě vyřeší. Postupem času se však začne třída „srocovat“ do menších skupinek a objeví se solidarita s kamarádem. Do konfliktu už učitel nebývá tak často zasvěcen, protože žáci si řeší problémy mezi sebou. Třídní kolektiv se tak mění v demokracii – vládě lidu. Význam vzájemných vztahů zesiluje rok od roku v souvislosti s tím, jak žáci postupně dospívají. Vliv některých žáků roste a spolu s ním i jejich moc. Stejně jako demokratický stát, má i třída dvě strany mince – „zákonnou“ a „nezákonnou“. To, která z nich bude převládat, mohou ovlivnit učitelé a rodiče.

Role učitele a jeho styl výchovy

Protože má mnoho rodičů za to, že vychovávat by měla převážně škola, nepodílí se dostatečně na výchově dítěte a od školy se často distancuje. Spolupráce rodičů se školou je tak na velmi žalostné úrovni. Jsou i případy, kdy se rodiče staví proti škole do opozice tím, že pedagogy kritizují a přestupky svých dětí mnohdy obhajují, protože se

---

¹⁷ ŘÍČAN, P. – JAROŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. 160 s. ISBN 978-80-247-2991-6. Kapitola 4, Třída známá neznámá. K psychologii dětské skupiny, s. 47-52.

jimi nechtějí zabývat. V takové situaci má pak učitel téměř mizivou šanci zabránit nepřátelskému chování žáků ve škole. Pedagogové mnohdy rezignují a nechávají žáky, ať si vyřídí „své účty“ mezi sebou, protože když už se do konfliktu zapojí a chtějí ho vyřešit, nenajdou potřebnou oporu.

I v takové situaci však učitel může něco udělat proto, aby k násilí nedocházelo tak často. Klíčová je v tomto ohledu otázka, jaké postavení se vůči žákům rozhodne zaujmout a jaký styl¹⁸ u něj bude během výuky převládat.

Autoritativní

Pro autoritativní styl je charakteristické dominantní postavení učitele. Tento styl je postavený na příkazech, zákazech a trestech. Žákům není dán prostor k iniciativě. Během výuky zde panuje napětí, žáci jsou pod hrozbou trestu vystaveni obrovskému tlaku, který mohou během přestávek či mimo školu ventilovat agresivním chováním. O šikaně se učitel málokdy dozví, protože během jeho výuky se třída chová ukázněně a tiše.

Hrozbami trestů si pedagog zaručí plnění příkazů (tedy práce během výuky). Tímto příkladem se mohou řídit někteří žáci a výhružkami či vydíráním uplatňují svou moc v třídním kolektivu.

Laissez-faire

Liberální pedagog se naopak vyznačuje slabým vedením. Neklade na žáky téměř žádné nároky a pokud jim je uložena práce, nekontroluje její plnění. Jeho lhostejný přístup k vedení je příčinou, že si žáci dělají, co chtějí a meze jejich chování se posouvají stále kupředu. Pokud dojde k nějakému problému či přímo k šikaně, pak tito učitelé většinou zastávají názor, že by si záležitost měli žáci vyřešit mezi sebou.

V takovém prostředí má šikana nejen možnost vzniknout, ale dále se velmi rychle šířit. Násilí bývá řešeno násilím. Agresor nebývá potrestán, za oběť se většinou nikdo nepostaví, protože ostatní tento jev raději přijmou, než aby riskovali, že by se sami stali terčem útoků.

---

^{18 18} ONDRÁČEK, P. Františku, přestaň konečně zlobit, nebo- : informace a podněty pro pedagogickou práci s žáky, kteří se chovají při výuce rušivě. c. d. s. 25.

Demokratický

Žádoucím stylem výchovy je v dnešní době vedení žáků k demokracii. Pedagog by proto měl být především učitelem demokratického myšlení a v tomto duchu vést celý proces výchovy ve škole. V demokratickém kolektivu by se žáci měli podílet na chodu třídy. Učitel by jim měl dát prostor k projevení jejich přání a názorů, žákům by taktéž měla být dána možnost volby. Klíčovou roli by ve škole měla hrát žákovská samospráva. Samozřejmě nelze nechat žáky rozhodovat ve všech záležitostech, důležité je ale podpořit jejich vědomí, že jejich zájmy nejsou škole lhostejné.

Ve třídě by měl pedagog na začátku školního roku společně s žáky vytvořit pravidla, sepsat je a pověsit je na nástěnku, aby byly na očích. Těmito pravidly se pak musí řídit nejen žáci, ale rovněž učitel. Ve výuce by se měla podporovat zejména spolupráce žáků a vzájemná tolerance, která rovněž vede ke správnému fungování demokracie ve třídě.

Důležitým rysem tohoto stylu je také spolupráce s rodiči. Demokratický styl výchovy předpokládá vzájemnou důvěru mezi všemi účastníky procesu výchovy a tuto důvěru se snaží podporovat. Pedagog podněcuje aktivitu rodičů, dává jim možnost podílet se na důležitých rozhodnutích, informuje je o problémech školy či nepříjemných událostech a snaží se jim umožnit co nejčastěji přístup do školy, občas i přímo do vyučování.

Pokud je třída vedena demokratickým pedagogem, který dodržuje hlavní zásady tohoto principu, je zde minimální šance, že by kolektivu hrozilo nebezpečí šikany. Samozřejmě i zde může dojít k náznakům násilí, jestliže jsou však žáci soustavně vedeni ke spolupráci, vzájemné toleranci a empatii, šikana se zde nikdy nerozvine.¹⁹

Vztahy v pedagogickém sboru

Je důležité, aby byly přátelské vztahy v pedagogickém sboru podporovány. Tak jako by učitel měl být žákovi partnerem, měl by i ředitel školy být především partnerem učitelského sboru, měl by podporovat otevřenou komunikaci, přátelskou atmosféru, vzájemnou důvěru a podporu.

---

¹⁹ ŘÍČAN, P. Agresivita a šikana mezi dětmi. c. d., s. 78-79.

K šikaně a nežádoucím jevům ve škole vůbec, by měli všichni zaujmout stejný postoj a vzájemně se v řešení problémového chování žáků podporovat. Dále je klíčová jejich přátelská spolupráce – učitelé by měli žákům dávat příklad, že ačkoliv mají jiné zájmy, odlišují se věkem, pohlavím, povahovými rysy a názory, dokážou vedle sebe nejen žít, ale i spolupracovat.

3.1.3 Jak může pedagog pozitivně ovlivnit klima

Utváření třídního klimatu je jedním z hlavních úkolů učitele. Jeho osoba má v tomto ohledu velké možnosti. Pro vytvoření dobrého ovzduší ve třídě je vhodné, aby pedagog za každou cenu neprosazoval svou mocenskou roli a snažil se ponechat aktivitu žákům. Důležitá je funkce třídního učitele, který by měl ve své třídě mít co nejvíce vyučovacích hodin. Jeho úkolem je zejména poznat žáky, zjistit, co na ně platí a pomoci toho je motivovat nebo usměrňovat. K vytvoření dobrého klimatu jsou klíčové zejména následující prvky činnosti učitele.²⁰

Vyučovací metody a vzdělávací aktivity

Základní pravidlo pro volbu metody a aktivity v procesu výuky je zhodnocení její užitečnosti a zajímavosti. Výuka by měla být pro především zábavnou a zajímavou, jedině tehdy splní svůj účel a dále motivuje a aktivizuje žáky.

V případě, že během zábavné vyučovací hodiny začne některý z žáků vyrušovat, přikloní se ostatní k učiteli, protože nechtějí být od takové činnosti odvedeni. Také mohou samo aktivně pracovat na ukáznění situace, aby učitel příště zábavnou formu výuky neodmítal. Jestliže je však výuka nezáživná a všední, stane se takový „narušitel“ příjemným zpestřením výuky pro ostatní žáky.

Metody, které by měl pedagog zařadit do procesu výuky, by měly u žáků podporovat aktivitu, pozitivní přístup, svobodné rozhodování, individualitu, kooperaci a měly by být zaměřené pro život. Jsou tedy vhodné zejména didaktické hry, diskuse²¹, skupinové vyučování a projektová výuka. Pro přitažlivost výuky by pedagog měl

---

²⁰ ČAPEK, R. Třídní klima a školní klima. 1. vyd. Praha : Grada. 2010. ISBN 978-80-247-2742-4. s. 16-52.

²¹ U diskuse je důležité, aby žáci neměli obavy z vyjádření vlastního názoru, uznání vlastních chyb a zároveň, aby dokázali respektovat odlišné postoje.

v hodinách také co nejvíce využívat moderní techniku (video/DVD, interaktivní tabule, magnetofon atd.).

Zpětná vazba

Pedagog by měl ve svém vlastním zájmu zjistit, jak na žáky působí jeho metody výuky. Hodnocení výuky by se tak mělo stát součástí nejlépe každé vyučovací hodiny. Zpětná vazba by měla být směrnicí pro další činnost učitele. Žákům tím navíc pedagog dává jistou spoluúčast na volbě vyučovacích metod a aktivit.

K dosažení zpětné vazby, která by mohla učiteli pomoci k přípravě příštích hodin, je vhodné žáky požádat o písemné anonymní zhodnocení činnosti učitele a celé výuky známkou. Dobré je také dát možnost žákům vyjádřit, co konkrétně se jim nejvíce a nejméně líbilo.

Komunikace ve třídě

Vzhledem k velkému počtu žáků ve třídě, se často učitel v hodinách obrací na třídu jako celek. Tato neosobní interakce může vést k demotivaci a netečnosti žáků. Klíčovým problémem je zejména ostych. Žáci se neradi vyjadřují před celou třídou a s věkem jejich stud ještě více roste. Důvodem ostychu je zejména reakce pedagogů na projevy žáků.

Pokud chce učitel rozvíjet komunikační dovednosti žáků, měl by být trpělivý a v každém projevu se snažit najít nějaké pozitivum, aby žáka dále motivoval. Neměl by hodnotit pouze „co“ bylo řečeno, ale rovněž „jak“ to bylo řečeno. Jestliže se žák vyjádřil chybně (co se týče obsahu učiva), je vhodné ho pochválit například za kultivovanost či plynulost jeho projevu popřípadě za ochotu a odvahu vyjádřit svůj názor.

Vhodné je volit metody a aktivity, které komunikaci podporují. V závěru výuky může pedagog vyhradit několik minut k diskusi (například hodnocení výuky). Tento účel rovněž splňuje skupinové vyučování, kde si žáci v rámci skupiny rozdělí přidělené téma tak, aby každý alespoň krátce prezentoval svou část.

Komunikace ve výuce i mimo ni by měla být přátelská, svobodná, zajímavá, měla by se řídit předem danými pravidly. Naopak by neměla být stresující, povýšená a neměla by být prostředkem k manipulaci.

Výsledky své práce na pozitivním klimatu ve třídě by měl pedagog průběžně sledovat. Ke zjištění vzájemných vztahů mezi žáky a vztahu žáka k celé skupině lze využít například dotazník „Naše třída“²² (viz příloha 1).

3.2 Šikana ve škole

Škola nabízí ideální prostředí pro výskyt šikany. Násilí mezi žáky mělo ve školách vždy své místo. Soutěživost a snaha být tím nejlepším či nejoblíbenějším je přirozenou vlastností každého člověka. Způsoby, kterými toho však žáci dosahovali, postupem času nabíraly na brutalitě, zákeřnosti a dnes je tak šikana ve škole globálním problémem. Soutěživost už nehraje hlavní roli. Šikana se stala zábavou pro agresory, nutným zlem a mnohdy bezvýchodnou situací pro oběti. Z posledních průzkumů vyšlo najevo, že se s šikanou setkala až 40% žáků základních škol. Svědkem šikany se pak stalo více než 44% žáků základních škol.²³

Násilí se ve větší či menší míře objevuje na všech školách. Pro práci s tímto problémem je tak určující posudek, jakou měrou se agrese podílí na každodenním životě žáka ve škole a v jakém stádiu vývoje se nachází.

3.2.1 Stádia vývoje šikany

Michal Kolář definuje šikanu jako onemocnění celé skupiny. Stádia této nemoci rozdělil do pěti stupňů vývoje – od prvotního zrodu k totální nákaze celého kolektivu.²⁴

Zrod ostrakismu

Žáci časem dosáhnou nějakého postavení v rámci třídního kolektivu. V každé třídě tedy nalezneme silné a populární jedince a naopak méně oblíbené žáky, tedy outsidersy. Ostrakismus spočívá zejména v psychickém násilí, kdy je neoblíbený žák

---

²² ČAPEK, Robert. Třídní klima a školní klima. c. d. s. 293.

²³ KOTLÍK, M. Chceme školu bez šikany. *Moderní vyučování: měsíčník na podporu rozvoje vzdělání a školství*, leden 2010, roč. XVI, č. 1, s. 24-25.

²⁴ KOLÁŘ, M. Bolest šikanování. Cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách. 2.vyd. Praha: Portál. 2005. ISBN 80-7367-014-3. s. 35-43.

záměrně stavěn na samý okraj třídy. Typickými projevy jsou pomluvy a ignorace. Toto stádium, kdy se vytěsněný člen kolektivu necítí dobře, nalezneme v každé skupině, která podléhá tradičnímu způsobu výchovy, jež nepracuje s mezilidskými vztahy.

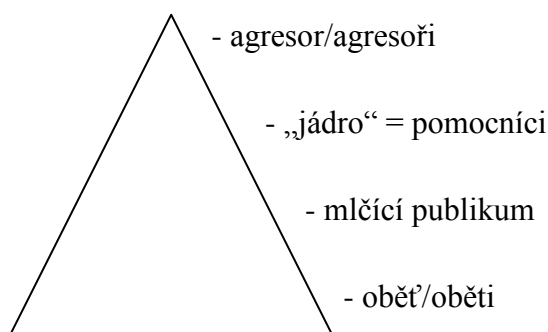
Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

Pokud se nezasáhne v prvním stádiu vývoje šikany, k psychickému násilí se po nějaké době připojí fyzická agrese. Důvodem rovněž může být napětí ve třídě, které si žáci ventilují na slabších člancích kolektivu. Nebezpečnější příčinou je pak situace, kdy třídu navštěvuje jeden nebo více agresivních jedinců, kteří násilím uspokojují své potřeby. Pokud navíc tito jedinci patří mezi oblíbené žáky kolektivu, může se jejich chování stát směrodatné pro celou skupinu.

Vytvoření jádra

Toto stádium je klíčovým momentem celého vývoje šikany jako onemocnění kolektivu. Závisí zejména na postojích žáků k šikanování a jejich morálních hodnotách. Pokud ve skupině převažují pozitivní hodnoty založené na soudržnosti a přátelství, šikana se dál nerozvíjí a časem může zaniknout. Takového stavu lze ale dosáhnout pouze trvalou prací s třídním kolektivem a posilováním kamarádských vztahů ve skupině.

Jakmile je skupina ponechána sama sobě, převládne ve skupině strach. Následkem tohoto strachu se vytvoří kolem agresora tzv. „jádro“, které dále s agresorem spolupracuje. Šikanuje se systematicky, kdy násilí je pácháno na již osvědčených obětech, tedy žácích na okraji kolektivu. Třídní skupina se hierarchizuje a vzniká následující pyramida.

Většina přijímá normy agresorů

V této fázi se skupina zcela promění. Málokdo dokáže vystoupit proti násilí, většina přijímá normy agresorů jako nepsaný zákon. Třída je navenek zachována jako kolektiv, avšak zevnitř je systematicky rozkládána. Šikany se mohou aktivně účastnit i do té doby ukáznění žáci. Příznačné pro toto stádium je rovněž přijetí role oběti, která si může na násilí vytvořit závislost a dokonce sama agresory vyhledává. Vzniká tak dojem přátelství a šikanu lze těžko odhalit.

Totalita neboli dokonalá šikana

Bez pomoci kolektiv dospěje do poslední fáze onemocnění. Vzniká ideologie násilí, která je přijímána buď větší částí nebo dokonce celou skupinou. Třída se rozděluje na dvě skupiny, jež Michal Kolář označil jako *otrokáře* a *otroky*. Agresoři ztrácejí poslední zábrany a šikanování se pro ně stává jistou závislostí. Pokud se ve třídě nachází pár neutrálních jedinců, ti se postupně přikloní k agresí a sami začnou týrat oběti. Násilí se stane běžnou, normální součástí života, kde není místo pro pocity viny.

Ochota plnit rozkazy a závislost obětí je stále větší. Roste utrpení, ze kterého se snaží uniknout různými způsoby (závisí na krutosti útoků). Šikanovaný žák často simuluje nemoc, chodí za školu nebo ji opustí. Bohužel krutost stále narůstá a agresoři vynalézají nové způsoby ubližování. V souvislosti s tím se objevují případy, kdy se oběť šikany psychicky zhroutí nebo se dokonce pokusí spáchat sebevraždu.

3.2.2 Aktéři šikany

Šikana není jen záležitostí agresora a oběti. Je především problémem celého kolektivu, neboť i žáci, kteří pouze přihlížejí, násilí nepřímo podporují. Agresi může svým chováním a jednáním podpořit či podnítit rovněž pedagog.²⁵

Agresor

Agresorem rozumíme hlavního iniciátora šikany, toho, kdo šikanu spouští a dále ji vede. Existuje několik typických vlastností, které mohou pomoci odhalit „rizikové“ žáky, tedy i ty, kteří zatím nešikanují, ale v příhodném prostředí by se mohli stát

---

²⁵ KOLÁŘ, M. Bolest šikanování. c. d., s. 86-97.

agresory. Následující výčet je však pouze orientační, neboť není možné zcela přesně určit profil agresora.

Společným rysem všech agresorů bývá jejich zakrnělá morálka. Agresoři téměř nikdy nevysloví lítost nad svými činy. Vždy to jsou také silné osobnosti ve smyslu umění skrýt vlastní strach a naopak využít strach druhých, zvládají bez větších potíží fyzickou a psychickou zátěž a můžeme u nich zaznamenat známky krutosti (blažený pocit při týrání druhých).

Důvodů k agresi je nespočet. Mezi nejčastější však patří snaha upoutat pozornost, zabavit se, dále pak žárlivost nebo snaha předejít vlastnímu ohrožení. Poslední důvod bývá motivem především bývalých obětí, které si šikanování zkusili na vlastní kůži a agrese z jejich strany je pro ně jakousi prevencí.

Agresory můžeme rozdělit na tyto tři typy:

1. Brutální, impulzivní s problémy s kázní. Může být členem party páchající trestné činy.
  - šikanuje tvrdě s cílem zastrašit ostatní
  - obvykle se v jeho rodině často vyskytuje násilí
2. Řádný, zdvořilý, úzkostný, občas mívá sadistické sklony v sexuálním smyslu.
  - šikana se děje na skrytých místech, většinou beze svědků
  - v rodině je upřednostňována důslednost, na dítě jsou kladeny vysoké požadavky, je zřejmá absence lásky
3. „Bavič“, sebevědomý, v kolektivu oblíbený a mocný, optimista.
  - šikanuje pro zábavu, chce pobavit jak sebe, tak ostatní ve skupině
  - v rodině je patrná absence mravních hodnot, vyskytuje se rovněž citová subdeprivace

Pro zabránění vzniku agrese či její včasné odhalení, by měli učitelé věnovat pozornost především žákům s těmito charakteristikami:

- Je fyzicky statný, silný, vyhledává „rvačky“
- Jsou patrné známky hrubosti v mimice a výrazu tváře

- Nerespektuje autority – pravidla, školní řád
- Jeho školní prospěch je slabý
- Nemívá výčitky svědomí
- Má komplexy, které si může léčit na druhých
- Je dominantní ve skupině
- Je krutý a škodolibý
- Není empatický

Oběť

Určit charakteristiku oběti je ještě obtížnější než vytyčit charakteristiku agresora. V každé skupině se objeví nejslabší člen, který se často stane terčem agrese, někdy je však výběr oběti zcela náhodný. Proto se obětí může stát kterýkoliv žák.

Existuje několik rizikových osobnostních charakteristik, jež mohou učitelů pomoci zjistit, kterým žákům hrozí potencionální nebezpečí. Rozlišujeme tak tři základní typy obětí:

1. Žáci fyzicky slabší nebo s tělesným handicapem
-obezita, neobratnost, nějaká odlišnost ve fyzickém vzhledu
2. Žáci psychicky slabší
-syndrom ADHD²⁶, specifické poruchy učení (dyslexie atd.), opožděný mentální vývoj, nesmělí žáci
3. Žáci odlišující se od skupinové normy
-odlišnost ve směru pozitivním (například vzorný žák, premiant) nebo negativním (například žák, který často vyrušuje a třída je za to trestána jako kolektiv)
-jiná odlišnost, zejména rasová, žáci ze sociálně slabších rodin

Tyto tři typy zahrnují pouze žáky, kteří se stávají obětmi nejčastěji. Obětí se dále může stát žák, který ve třídě nemá kamaráda nebo naopak rád provokuje. Jiným typem jsou oběti, které si agresor či skupinka agresorů vybere náhodně, třeba v době,

---

²⁶ ADHD = hyperaktivita, poruchy pozornosti

kdy podléhají silnému tlaku a potřebují si vybit na někom zlost. Zvláštní skupinou jsou pak oběti, které jsou zároveň agresory. I v tomto případě by se pedagog měl řídit pravidlem, že na nikom by se nemělo páchat bezpráví.

Pro žáky, kteří se opakovaně stávají oběťmi násilí je však charakteristická především jejich nízká psychická odolnost. Tito žáci nedovedou skrývat strach, často se cítí zoufalí, v konfliktech snadno ztratí hlavu a panikaří. Tím se stávají přitažlivými pro agresory. Více než absolvování lekcí sebeobrany či pěstování bojových sportů je proto prospěšnější návštěva kurzu, kde žák pozná sebe sama, získá sebevědomí a schopnost asertivního jednání.

Vlastnosti a chování žáků přitažlivé pro agresora:

- Přehlíží náznaky šikany a provokaci ze strany agresora
- Snaží se zavděčit ostatním žákům, aby byl přijat do kolektivu
- Snaží se stát členem skupiny, která o něj nestojí
- Ve střetech neví co dělat a je bezmocný
- Není schopen se bránit a vyhýbat se nebezpečí
- Vrhá se do konfliktů, nechává se zraňovat
- Dobrovolně se chová jako oběť

„Publikum“

Postoj, který se ostatní žáci rozhodnou zaujmout k šikanování, rozhodne o tom, zda se šikana ve skupině dále rozvine či nikoliv. Většina žáků zůstává apatická vůči agresi. Prvotní projevy šikany přehlížejí a pokud s obětí mají soucit, rozhodnou se ze strachu mlčet. Takové prostředí je velmi vhodné pro rozvoj pokročilejšího stádia šikany.

Třída rovněž často v šikanování spolužáka vidí zpestření školního života. Žáci nejsou schopni empatie, nedokážou se vcítit do bezmocné oběti a zasáhnout. Často zaslepeni touhou po zábavě agresora pobízí k tvrdšímu násilí.

Pedagog by měl vždy o šikaně mluvit s celou skupinou, nejen s agresory a oběťmi. Rovněž by měl žáky upozornit, že kdo o šikaně ví a nesnaží se jí zabránit, stává se jejím účastníkem. Tento fakt může přirovnat k trestnímu zákoníku, podle nějž může být potrestán ten, kdo o trestné činnosti ví, ale neohlásí ji.

Pokud se učitelé podaří ve třídě dostatečně rozvinout empatii, soucit a tendenci bránit slabší, je třídní kolektiv na nejlepší cestě harmonickému soužití bez projevů agrese. Tohoto stavu dosáhne pěstováním dobrého ovzduší ve třídě.²⁷

Učitel jako facilitátor

Šikany se může účastnit i pedagog²⁸. Svým chováním a jednáním ji rovněž může podněcovat. Spoluúčastníkem se stává, jestliže dostatečně nepečuje o pozitivní klima ve třídě a jakékoliv nežádoucí chování žáků přehlíží a nebrání mu. Zde stejně jako u třídního „publika“ platí pravidlo, že učitel, který proti šikaně nezasahuje, je rovněž spoluúčastníkem. Pedagog často zastává názor, že si žáci konflikty mají vyřešit mezi sebou. Tento názor je do určité míry správný, rozhodně není vhodné, aby dospělí zasahovali do všech střetů mezi žáky. Pokud ale dojde k šikaně, stává se tento názor vážnou chybou.

Šikanu může rovněž spustit i pedagog, který sice má o vztahy ve třídě zájem, avšak nevhodně používá metody například k zjištění třídního klimatu. Pokud se pedagog rozhodne pro sociometrický test, ve kterém se žáků zeptá například: „*S kým bys nechtěl jet na letní tábor?*“, může tím podnítit vznik šikany. Žáci si totiž své odpovědi často sdělí a na povrch tak vyjde, který z nich je většinou neoblíbený. Tento žák, i když byl do té doby součástí kolektivu, pak může být odsunut na okraj.

Další chybou, které se pedagog často dopouští, jsou nevhodné ironické poznámky adresované žákovi, který je již ostrakizován. Neznamena to však, že by se měl učitel ironie vyvarovat pouze u „outsiderů“. Faktem ovšem je, že tito žáci bývají kritikou ze strany učitele mnohem více postiženi. Kritika či ironické poznámky se u ostatních žáků rychle ujmou a agresoři tím získají pocit ospravedlnění.

Pedagog by se tedy měl více zajímat o vztahy mezi žáky a k šetření stavu klimatu používat správných metod. Pokud chce nějakého žáka kárat, měl by zvážit způsob a míru kritiky. Je vhodné nejprve zdůraznit nějakou žákovu pozitivní vlastnost a teprve pak přejít ke kritice.

---

²⁷ Viz 2.1.3 Jak může pedagog pozitivně ovlivnit klima.

²⁸ ŘÍČAN, P. – JAROŠOVÁ, P. Jak na šikanu. c. d. s. 65-68.

4 Stop násilí ve škole

To, jak se pedagog postaví k řešení šikany, má pro žáky dalekosáhlé důsledky. Skupině, která již šikanu prožívá, zůstanou na toto období děsivé vzpomínky. Pokud ale pedagog k šikaně zaujme odmítavé postavení a problém náležitě řeší, žáci si o něm vytvoří obraz spravedlivého člověka. Pro mnoho žáků se pak jeho postoj může stát vzorem. Jestliže však učitel šikanu neřeší nebo se jí dostatečně nevěnuje, může tak podlomit důvěru žáků nejen k jeho osobě, ale k učitelům obecně.

4.1 Zrod podezření

Učitel tráví ve třídě značné množství času. Má tak možnost se s žáky seznámit, poznat jejich povahové rysy a postavení v rámci kolektivu. Pokud se dále o žáky zajímá a pozoruje je, snadněji si všimne změn v chování jednotlivců i celého kolektivu. Už při sebemenší změně by pak měl být více pozorný. Šikanu nejlépe odhalí její přímé znaky, často se ale stává, že násilí probíhá skrytě a bez viditelných přímých známek, proto by se každý měl seznámit rovněž s nepřímými znaky.

K odhalení šikany mohou značnou měrou přispět i rodiče oběti. Projevy svého dítěte ve škole nemohou sledovat, mohou si však všimnout změny jeho chování doma.²⁹

4.1.1 Výčet základních přímých znaků šikany

- Ponižující přezdívka, posměch a hrubé žerty adresované oběti, urážky a ponižování.
- Kritika oběti pronášená pohrdavým nebo nepřátelským tónem.
- Rozkazy od jiných žáků a fakt, že se jim oběť podřizuje.
- Mírnější fyzické násilí formou strkání, pošťuchování; menší rány a kopání do oběti, která násilí neoplácí.
- Tvrdší fyzické násilí; rvačky, v nichž je oběť slabší a snaží se o únik.

---

²⁹ ŘÍČAN, P. – JANOŠOVÁ, P. Jak na šikanu. c. d., s. 75-77.

4.1.2 Výčet základních nepřímých znaků šikany

- Častá samota oběti, nezájem ze strany spolužáků; oběť nemá ve třídě kamarády.
- Během přestávek vyhledává přítomnost dospělých – učitelů, po zvonění vchází do třídy jako poslední.
- Náhlé zhoršení školního prospěchu, neomluvené absence.
- Oběť je ustrašená, smutná, nejistá při projevech před třídou.
- Snaží se vyhnout zejména hodinám tělesné výchovy, při týmových sportech bývá do družstva vybráno jako poslední.
- Oběť má zašpiněný nebo poškozený oděv nebo osobní věci. Popřípadě se jeho věci ztrácí.
- Jsou patrné známky násilí: modřiny, řezné rány, které oběť nedovede nebo nechce vysvětlit.

4.1.3 Výčet základních nepřímých znaků šikany pro rodiče

- Dítě nemá žádné kamarády, popřípadě nemá kamarády mezi spolužáky (nikdo mu netelefonuje, nenavštěvuje ho).
- Nechce chodit do školy, ráno trpí žaludeční nevolností, simuluje nemoc.
- Do školy a ze školy nechodí nejkratší cestou, často cesty střídá, žádá odvoz rodičů.
- Dítě se nesoustředí na učení ani jiné povinnosti, je roztěkané.
- Jsou patrné časté změny nálad, dítě je smutné, ustrašené, usíná s pláčem, má neklidný spánek, odmítá se bavit o škole.
- Často žádá o peníze, ztrácejí se jeho věci nebo jsou zničené; má špinavý a poničený oděv
- Objevuje se agresivita vůči rodičům a sourozencům
- Jsou patrné známky násilí: modřiny, řezné rány, které oběť nedovede nebo nechce vysvětlit.

Pokud pedagog odhalí šikanu, je nutné, aby zachoval klid. Přehnaná reakce může naopak potěšit agresory nebo pobavit celý třídní kolektiv a ukotvit pozici

útočníků. Důležité však je dát najevo odmítavý postoj a nesouhlas s agresivním chováním. Vždy by se měl odsuzovat pouze čin, nikoliv žák, který se ho dopustil.

4.2 Vyšetřování šikany

Ne všechny případy šikany je možné řešit. Pokud je mizivá šance usvědčit agresory a oběť si nepřeje, aby pedagog v celé záležitosti podnikal jakékoliv kroky, je lepší se vyšetřování šikany prozatím vzdát. Nicméně je třeba pracovat na ochraně oběti, aby nedocházelo k dalšímu násilí. Dosavadní poznatky a důkazy by si pak pedagog měl uschovat pro případ pokračování agrese vůči oběti.

Jestliže si však okolnosti žádají řešení šikany a pedagog se pro to rozhodne, musí se připravit na několik skutečností. Celý proces šetření a následné nápravy je velmi časově náročný. Často se rovněž objevuje neochota rodičů agresorů spolupracovat, někteří rodiče dokonce zahájí protiútok a odpovědnost za činy svých dětí přičítají pedagogovi. Tyto dva problémy jsou také nejběžnějšími důvody, proč se většina pedagogů odmítá šikanou zabývat – časová náročnost a obava, že celá věc bude pokládána za jejich selhání.

V dnešní době je šikana stále větším a tedy i aktuálnějším problémem, proto se školy začínají aktivně podílet na potírání tohoto jevu. Vznikají různé projekty a kurzy akreditované MŠMT pro pedagogy zaměřené na prevenci šikany. Učitelé se zde mimo jiné seznámí se základními postupy při vyšetřování.

4.2.1 Základní kroky vyšetřování šikany

Prvním krokem vyšetřování jsou rozhovory se všemi zúčastněnými. Pravidlem je, že by rozhovory s účastníky šikany měly probíhat s každým zvlášť a v místnosti, kde je minimální šance vyrušení. Pedagog by měl mít na rozhovory vyhrazen dostatek času. Zároveň je nutné, aby rozhovory probíhaly v utajení tak, aby agresoři neměli čas se na ně připravit (domluvit se o společném postupu, ovlivnit svědky).³⁰

---

³⁰ Tamtéž, s. 79-85.

Rozhovor s oběťmi a informátory

Pedagog se o šikaně může dovědět buď přímo od oběti nebo od jiných žáků, tzv. informátorů. Jestliže za ním přijde přímo oběť, učitel by ji měl především povzbudit a dát naději. Jak informátory, tak i oběť je třeba nechat nejdříve samostatně mluvit a poté se cíleně ptát na zbylé důležité informace:

- Co přesně se stalo?
- Kdy a kde se to stalo?
- Kdo všechno u toho byl, co dělal a říkal?
- Kdo byl iniciátorem, kdo se na agresi podílel?
- Kdo všechno byl obětí útoku?

Při rozhovoru by měl vždy pedagog zachovat chladnou hlavu a nenechat se strhnout situací. Vždy by měl počítat s tím, že se může jednat o křivé obvinění a při rozhovoru by měl přihlížet k tomu, jaký vztah má dotyčný k agresorovi a k oběti.

Pokud se skutečně jednalo o šikanu, je třeba oběti zajistit ochranu, aby k útokům již nemohlo dojít. V krajních případech je možné žáka omluvit ze školy, dokud je to nutné. V tomto případě však agresori s jistotou ví, že se pedagog o šikaně dozvěděl a mohou se začít domlouvat na křivém svědectví.

Rozhovor se svědky

Svědky je třeba volit podle vztahu k oběti. Pedagog by měl počítat s tím, že role svědka je pro žáka nepříjemná a bude se tedy co nejvíce snažit zapírat či lhát, aby byl z celého vyšetřování vynechán. V tomto případě je nutné všechny odpovědi zaznamenat, aby bylo snadnější všimnout si nesrovnalostí ve výpovědi. Jestliže pedagog neslíbil utajení, může pak přistoupit k přímé osobní konfrontaci. Ta je sice technicky náročná, avšak může odhalit cenné informace. Otázky, na něž se pedagog ptá jsou stejné jako u rozhovoru s obětí a informátory. Aby pedagog mohl posoudit míru objektivity, může se svědka zeptat na jeho osobní pocity a názory na agresivní chování.

Rozhovor s (podezřelými) agresory

Rozhovor s agresory by měl následovat co nejdříve poté, co se pedagog ujistí (například z rozhovorů předešlých), že se skutečně jedná o šikanu. Důležitý je moment překvapení, který agresorům nedá příležitost se na rozhovor připravit. Je nutné vyslechnout agresory co nejrychleji po sobě, aby se ostatní nemohli seznámit s jeho výpovědí a navázat na ni.

U agresorů je téměř jisté, že budou ve svých výpovědích lhát. Své činy budou zlehčovat, vymlouvat se na to, že útoky byly pouze legrací nebo obranným jednáním. Agresor se k šikaně nepřizná, ani když ho přistihnete při činu. Jestliže si pedagog bude zapisovat všechny výpovědi, jistě v nich najde nesrovnalosti, které mu při objasňování případu mohou pomoci.

Nejčastější chyby při vyšetřování a řešení šikany

Postupy při vyšetřování a řešení šikany musí být vždy dopředu promyšlené. Zanedbáním tohoto pravidla hrozí nebezpečí, že se násilí bude opakovat a oběť tak bude dále vystavena šikaně. Michal Kolář varuje před těmito chybami, jichž se škola dopouští nejčastěji:³¹

- Učitelé při vyšetřování nerozlišují šikanu v počátcích a šikanu v pokročilých stádiích.
- Při vyšetřování dochází ke konfrontaci obětí a agresorů, hrozí tak situace, kdy bude oběť označena za viníka, nebo oběť ze strachu svou výpověď změnění ve prospěch agresora.
- Učitel jde řešit šikanu rovnou do třídy, řeší ji před všemi žáky.
- K řediteli jsou pozváni agresor, oběť, jejich rodiče a některé pedagogy. Vše se snaží vyřešit najednou.
- Dojde k pozvání rodičů všech agresorů najednou do školy. Hrozí, že se rodiče sjednotí a zaútočí na pedagogy.

---

³¹ FOJTÍKOVÁ, Z. Nemoc zvaná šikana. *Rodina a škola*, červen 2006, roč. 52, č. 6, s. 10-11.

4.3 Řešení a náprava

Šikanou jsou postiženi všichni její účastníci. Škola se tedy musí co nejlépe postarat o nápravu situace. Případ by tedy měla vyřešit tak, aby dále k násilí docházet nemohlo. Tento cíl pak může podpořit dalším postupem, jehož záměrem je předejít dalším sociálně-patologickým jevům ve škole.³²

4.3.1 Co dále s agresorem

V závažných případech je důležité, aby agresor opustil skupinu, kterou svým chováním negativně postihuje. Tento postup úspěšně praktikují některé sousedící školy, jež problematického žáka přeloží právě na druhou školu.

Pokud agresivní chování naplňuje skutkovou podstatu trestného činu, je třeba obeznámit policii. Vyšetřování může policie odložit nebo zastavit (například z důvodu nezletilosti pachatele), škola by ale měla pokračovat v postupu proti šikaně jako provinění proti školnímu řádu. Škola může vůči agresorovi uplatnit následující výchovná opatření:

- Důtka pedagoga
- Důtka ředitele
- Snížená známka z chování
- Podmínečné vyloučení, vyloučení

Škola by měla být v otázce potrestání důsledná. Sankce pro agresora působí preventivně na celý kolektiv. Potencionální útočníky odrazuje od agrese a obětem dává naději a víru ve spravedlnost. Seznámení agresora s trestem by mělo proběhnout před celou skupinou a pro větší váhu by trest měl oznámit ředitel školy. Všichni žáci by měli pochopit, že jakékoliv provinění proti školnímu řádu je vážným prohřeškem.

Je důležité zjistit, co agresora vedlo k jeho chování. Nemyslí se zde motiv, ale jaké jsou jeho „předpoklady“ k násilí. To odhalí psychologické vyšetření. Agresor rovněž může být evidován v OSPOD (orgán sociální a právní ochrany dítěte). Pro

---

³² ŘÍČAN, P. – JANOŠOVÁ, P. Jak na šikanu. c. d., s. 91-104.

rodiče je evidence vážným upozorněním, že dítěti neposkytují dostatečnou výchovu. Často se tak žákovo chování zlepší, jestliže se ovšem prokáže, že rodiče opravdu na výchovu nestačí, je na místě umístění žáka do výchovného ústavu.

Práce pedagoga s agresorem

Pedagog by se především měl snažit o to, aby agresor pochopil, že jeho jednání bylo špatné. Je třeba v něm probudit pocit viny, soucit a empatii. Důležité je, aby sám pedagog projevil vlastní city a mluvil o svých pocitech, které v něm šikana vyvolala. Pavel Říčan³³ zdůrazňuje především projev hněvu (otcovský) a lítosti (mateřská). Tyto projevy by ovšem měly být přiměřené a měly by postupem času odeznít.

Agresor by měl změnit postoj zejména k oběti. Měl by pocítit lítost nad svým jednáním a odsoudit svůj čin. Nemůžeme to však po něm chtít před celou třídou. Je vhodnější s agresorem jednat individuálně, protože před kolektivem by mohl mít sklon zaujmout pozici vzdoru. Šikana je ovšem onemocněním celé skupiny, proto by se mělo pracovat i s celým kolektivem.

4.3.2 Jak pomoci oběti

Především by se pedagog měl postarat, aby nedošlo k dalšímu ubližování. Je třeba zvýšit dohled a s obětí pravidelně komunikovat. Rovněž je vhodné opatřit oběti dohled ze strany staršího žáka.

I v případě oběti se doporučuje psychologické vyšetření, které určí, do jaké míry byla žákova psychika zasažena. Toto vyšetření je velmi přínosné pro další postupování v práci s obětí. Pro žáka je snazší skupinová psychologická péče s jinými žáky, kteří se rovněž stali obětí šikany. Dává mu to vědomí, že v této situaci není sám, lépe se dokáže svěřit a o problému hovořit. Ve skupině se tedy lépe pracuje a výsledky jsou viditelnější.

Pokud se žák stával obětí především fyzické šikany, je možné zvýšit jeho sebevědomí a schopnost bránit se zapsáním ho do kurzu nějakého bojového umění. Faktem ovšem je, že jen výjimečně to postačí k tomu, aby k další šikaně nedocházelo.

---

³³ ŘÍČAN, P. Agresivita a šikana mezi dětmi. c. d., s. 54-70.

Doporučuje se především pracovat s psychikou jedince a prvky sebeobrany pouze do programu péče zařadit, nikoliv je stavět na první příčku.

4.3.3 Spolupráce školy a rodiny

Rodiče by o jakémkoliv problému, který se týká jejich dítěte, měli vždy vědět. Již v počáteční fázi vyšetřování šikany, by je pedagog měl se situací seznámit. Důvodem je i to, že rodiče mohli zpozorovat změny v chování svého dítěte a při vyšetřování by mohli pomoci.

Rodiče oběti by měla škola především seznámit se svým dalším postupem a měla by je ujistit, že jejich dítě bude před dalším násilím chráněno. Je potřeba jim poskytnout dostatek informací o tom, jak s dítětem dále pracovat, aby bylo v budoucnu co nejméně ohroženo šikanou. To je však choulostivé téma, jelikož to u rodičů může vyvolat mylný dojem, že si jejich dítě za „vše“ může samo.

I s rodiči agresora je potřeba jednat citlivě. Pedagog by se měl vždy snažit na agresorovi najít nějaké pozitivum a tím začít. Učitel se může setkat s dvěma přístupy. V prvním případě rodiče vědí o agresivním chování jejich dítěte a dělá jim starosti. Proto navrhovanou pomoc rádi přijmou. Často však rodiče své děti omlouvají. Nezřídka se může stát, že za viníka vzniklého problému označí školu nebo dokonce samotnou oběť. V tomto případě je nutné zachovat klid a seznámit rodiče s jasnými fakty vzešlými z vyšetření (tedy podrobné záznamy, které by si pedagog měl vždy vést).

Dále je nutné rodiče informovat o dalším postupu školy, tedy jaká opatření škola navrhuje (přeřazení do jiné třídy či doporučení odchodu na jinou školu). Rodiče seznámíme se sankcemi, které budou agresorovi uloženy, a s nutností psychologického vyšetření. O dalším chování jejich dítěte by pak škola měla rodiče informovat.

4.4 Prevence šikany

Zabývat se prevencí šikany je pro pedagoga jistě náročné. Mnohem náročnější je však šikanu vyšetřit a dále pracovat na stabilizaci vztahů ve třídě. Mělo by tedy být v zájmu každého učitele předcházet šikaně a nežádoucím jevům ve skupině vůbec.

4.4.1 Prevence šikany ze strany pedagoga

V otázce prevence šikany ve škole se Michal Kolář opírá o publikaci Stanislava Kratochvíla *Terapeutická komunita*, jenž udává následujících pět základních principů demokratického vedení třídy.³⁴ Předpokladem k tomu, aby třída fungovala demokraticky, je potřeba vytvořit třídní klima založené na přátelství, soucitu a pochopení.³⁵

Aktivní podíl žáků na plnění cílů

Na žáky se přenáší jistá míra zodpovědnosti, podílí se na chodu života ve škole. Mají svou správu, která je určována pravidly. Žáci mají jasně vymezená práva a povinnosti.

Vytvoření oboustranné komunikace

Je nutné podporovat komunikaci nejen mezi žáky vzájemně, ale rovněž mezi žáky a učiteli. Tato komunikace by měla vždy vést ke zlepšení vztahů ve skupině. Je třeba klást důraz na to, aby v komunikaci platila rovnoprávnost a tolerance názorů druhých. Učitel by měl žáky podněcovat k vyjádření vlastního postoje a k pochopení postojů ostatních. Pro podporu oboustranné komunikace je vhodné kruhové uspořádání, kde mají všichni možnost mluvit spolu tváří v tvář.

Zvýšení rovnoprávnosti v rozhodování

Žáci by měli mít možnost podílet se na rozhodnutích týkajících se třídy jako skupiny. Měli by mít účast na řešení příjemných i nepříjemných záležitostí. Tento způsob podpoří schopnost žáků pracovat jako kolektiv a řešit společné otázky demokratickým způsobem.

Dále by měl být dán žákům prostor, aby sami navrhli obsah jednotlivých setkání třídy. Žáci se nebudou cítit podřízeni a více se budou zajímat o problémy třídy. Zároveň toto může přispět k prolomení bariér mezi žákem a učitelem.

---

³⁴ KOLÁŘ, M. Bolest šikanování. c. d., s. 192-196.

³⁵ Viz 2.1.3 *Jak může pedagog pozitivně ovlivnit klima.*

Zodpovědnost ke komunitě

Pokud jsou vytvořena pravidla pro fungování třídy jako kolektivu, je třeba snažit se, aby tato pravidla žáci dodržovali. Ne však z důvodu hrozby trestu za jejich porušení, ale z vlastního zájmu na dobrém fungování komunity. Šikana má minimální šanci ve skupině vzniknout, pokud vůči ní cítí všichni její členové zodpovědnost.

Prožitkové učení

Tento styl výuky je založen na prožívání určitých situací, na základě čehož si žák vštípí postup při jejich řešení – učí se na základě prožitku. Podnětem pro prožitkové učení jsou opět jak pozitivní, tak i negativní situace. Žáci pak vytváří vlastní programy a postupy řešení, projednávají je s ostatními a postupně dochází ke zdárnému vyřešení situace. Své výsledky pak prezentují. Tento styl učení je právě z těchto důvodů považován za nejefektivnější.

4.4.2 Náprava skupiny

Prvním krokem k nápravě skupiny postižené šikanou, je zjištění, ve kterém stádiu vývoje šikany se nachází.³⁶ Pro každé stádium je vymezený určitý postup léčby.³⁷

1. stádium – ostrakismus

Pro tuto fázi jsou příznačné její velmi nenápadné projevy. Pedagog by v případě zachycení signálů nasvědčujících existenci šikany, měl:

- Častěji komunikovat s kolektivem a trávit v něm co možná nejvíce času
- Pravidelně organizovat setkání třídy
- Podnítit vznik pravidel v kolektivu a vznik tzv. třídní charty proti šikanování (viz příloha 2)
- Více si všímat neverbálních projevů žáků, signálů volání o pomoc
- Zajímat se o rozložení mocenských sil v kolektivu, sám vyhledávat signály šikany

---

³⁶ Viz 2.2.1 Stádia vývoje šikany.

³⁷ KRAMPOTA, F. – NADRCHAL, J. Metodika přednášky „Bolest – nemoc jménem šikana“. 1. vyd. Ostrava: Ethics. 2010. ISBN978-80-9904040-2-1. s. 15-16.

- Informovat žáky (například pomocí letáků), co dělat a na koho se obrátit, pokud se stanou obětí šikany
- Rozdat třídě depistážní dotazníky, s jejichž pomocí vyloučí nebo naopak odhalí počáteční stádium šikany

2. stádium – fyzická agrese a přitvrzování manipulace

Pokud pedagog zjistí, že je skupina v tomto stádiu onemocnění, nemůže ji začít řešit tím, že šikanu začne vyšetřovat na základě rozhovoru s podezřelými agresory. V této fázi ještě není dostatek důkazů a pedagog by tímto postupem dal agresorům čas se domluvit na společném postupu. Proto by se kantor měl nejdříve snažit zjistit více informací od celého kolektivu. K tomu je vhodné využít:

- Sociometrické testy pro zjištění vztahů ve třídě
- Arteterapii³⁸ pro odhalení šikany ve skupině
- Jednotlivých orientačních rozhovorů nejen s oběťmi, ale i tzv. informátory

Dále by měl pedagog:

- Sledovat gesta a projevy všech žáků, pozoruje změny v jejich chování
- Zavést do výuky diagnosticko-léčebné hry (hry, které podporují soudržnost kolektivu)
- Výuku vést stylem prožitkového učení, vytvářet problémové situace a žáky podněcovat k jejich řešení

3. stádium – vytvoření jádra a 4. stádium – většina kolektivu přejímá normy agresora

Toto stádium je již pro samotného pedagoga neřešitelné. Skupina se již nachází v takovém stavu, že je již potřeba zkušeného specialisty. Léčba se uskutečňuje pomocí metody tzv. vnějšího nátlaku, kdy je třeba spolupracovat s etopedem, policií a sociálním odborem. Pedagog by rovněž měl vytvořit tým, jenž ho podpoří a pomůže mu zasáhnout do jádra kolektivu. Zároveň je nutné dohlédnout na to, aby byl agresor potrestán.

---

³⁸ Postup léčby skupiny využívající výtvarného projevu k poznání psychiky jedince a vzájemných vztahů ve skupině.

5. stádium – dokonalá šikana

Jakmile jsou v kolektivu normy již nastavené a agresor je vůdcem třídy, není šance takovou skupinu „vyléčit“. Je možné pokusit se opět o metodu vnějšího nátlaku, jediným řešením ovšem obvykle bývá rozbití původní skupiny. Řádné vyšetření šikany a potrestání viníků je nezbytné. Šikana je však trvalým problémem a proto je potřeba stále pracovat s celým kolektivem.

4.4.3 Aktivita pro prevenci šikany

Pedagog může během výuky využít metody a aktivity, které podpoří vzájemnou spolupráci žáků, budou rozvíjet empatii a pochopení. Je vhodné rovněž využít prožitkové metody, použít ve výuce multimédia a s jejich pomocí dostatečně informovat žáky o problému šikany.

Jak bys pomohl?

K této aktivitě je vhodné použít publikaci *Šikana očima dětí*³⁹, jež je souborem výpovědí šikanovaných dětí. Žákům jsou tak zprostředkovány příběhy jejich vrstevníků, což je pro ně mnohem přijatelnější, než když jim případy šikany vykládá pedagog (viz příloha 3). V publikaci je několik oskenovaných výpovědí, které jsou dobře čitelné a v žácích tak lépe vyvolá reálnou představu.

Pomůcky: K této aktivitě je potřeba několik příběhů šikany (například z výše zmíněné publikace) a předem připravené otázky:

- O co se v příběhu jedná?
- Jak by se měla zachovat oběť?
- Na koho by se měla obrátit?
- Jak bys oběti pomohl/a?
- Co bys dělal/a na místě oběti?

Postup: Třída se rozdělí na několik skupin po cca 4 žácích. Každá skupina obdrží list papíru s vytištěným příběhem šikany a připravenými otázkami. Skupiny mají

---

³⁹ KADLECOVÁ, E. *Šikana očima dětí*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta. 2010. 185 s. ISBN 978-80-7394-199-4.

různé příběhy. Žáci mají 10-15 minut na zpracování otázek a poté postupně prezentují výsledky své práce před třídou.

Video

Jak již bylo zmíněno, je možné ve výuce využít multimédia například video. Na téma šikana byl zpracován film „Mezi stěny“, jež se týká šikany na základní škole. Tento film je dlouhý 38 minut, je tedy možné ho promítnout během vyučovací hodiny.

Jiným filmem, který je z prostředí internátní školy, je švédský film „Odskan“. Tento snímek je odrazem tvrdé reality násilí páchaného na mladších studentech internátní školy.

Dalším zajímavým snímkem na toto téma je „Klass“. Tento estonský film z prostředí střední školy vypovídá o introvertním studentovi, který se stane terčem žertů, jež postupně přerostou v tvrdou šikanu.

Pokud se pedagog rozhodne využít výuku k promítnutí snímku pojednávajícího o šikaně, měl by si vždy připravit několik otázek, které zadá žákům ještě před shlédnutím filmu. Zajistí tak, že žáci budou snímku věnovat pozornost.

„Místo si vymění ti, kteří...“

Tato aktivita je vhodná pro podporu soudržnosti kolektivu. Jedná se v ní o uvědomění si společných vlastností a zájmů žáků.

Postup: žáci i učitel sedí v kruhu. První začíná učitel, který dá pokyn: „Místo si vymění ti, kteří... (například mají rádi psy). Tito žáci musí opustit svá místa a sednout si namísto žáka, který rovněž uvolnil židli. Tato hra se může hrát dvojím způsobem. Žáci se mohou ve vymýšlení společných zájmů a vlastností střídat. Druhý způsob je, že v kruhu je o jednu židli méně a ten, na koho nezbude místo, vymyslí něco, co je společné pro více žáků a dá pokyn k výměně míst.

5 Kyberšikana – novodobý fenomén

Moderní technologie se neustále vyvíjí kupředu, aby usnadnily a zkvalitnily život společnosti. Technologické přístroje lze využívat k prospěšným účelům, ovšem existuje také jejich časté zneužívání.

Kyberšikana, tedy kybernetická šikana představuje novodobou formu ubližování. V publikaci *Kyberšikana a její prevence* jež je určena zejména pro učitele, je kyberšikana definována jako „zneužití ICT (informačních komunikačních technologií), zejména pak mobilních telefonů a internetu k takovým činnostem, které mají někoho záměrně vyvést z rovnováhy“⁴⁰. Formulace cíle šikany, tedy „záměrně vyvést z rovnováhy“ však neodpovídá charakteru úmyslu šikany. Přesnější vymezení pojmu kyberšikana podává informační portál o šikaně na školách *Minimalizace šikany*, jež uvádí, že „cílem kyberšikany je někomu ublížit nebo ho zesměšnit za použití elektronických prostředků. Je to úmyslné, nepřátelské chování, které se obvykle opakuje.“⁴¹

Tento druh šikany se velmi rychle rozšiřuje a s ním roste počet obětí. Je tomu tak proto, že moderní elektronické přístroje (např. počítače a mobilní telefony), jsou stále dostupnější a nacházejí se v téměř každé domácnosti. Nezáleží na věku, vzdělání nebo zájmech, internet disponuje obrovským potenciálem a možnostmi, které lze využít jak v kladném slova smyslu, tak i záporném.

Nejvíce však láká mladé generace, které na internetu tráví mnohdy celé hodiny, kdy hrají hry, stahují hudbu atp. Starší děti a dospívající pak využívají internet k vyhledávání informací a zejména pak ke komunikaci s okolím. Právě prostředky komunikace se stávají dokonalým prostředím pro kyberšikanu, kdy se agresori „schovávají“ za monitory svých počítačů, popřípadě za své mobilní telefony⁴².

Obětí kyberšikany se nejčastěji stává mladší generace – děti, kterým chybí zkušenosti dospělých a neuvědomují si rizika, která se pojí s používáním moderních technologií. Celé 2/3 žáků dotazovaných v rámci výzkumu projektu E-Bezpečí uvedlo,

---

⁴⁰ ROTTOVÁ, N. – KOVÁŘOVÁ, V. – PEKAŘ, R. Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele [online]. c2009 [citováno 4. února 2011]. Dostupné z <http://www.minimalizacesikany.cz/images/stories/kybersikana.pdf>. s. 15.

⁴¹ *Co je to kyberšikana?*

URL: <http://www.minimalizacesikany.cz/kybersikana> [citováno 13. března 2011].

⁴² VÁGNEROVÁ, K. a kol. Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče. c. d. s. 91-92.

že jsou ochotni sdílet osobní informace (adresa bydliště, školy, telefonní číslo) s virtuálními přáteli.⁴³ V bezpečí však není nikdo. Obětí se může stát i člověk, který tyto technologie nikdy nepoužil.

5.1 Specifika kyberšikany

Virtuální realita nabízí nové způsoby ubližování a ponižování. Mění se tak povaha a průběh procesu šikany, mění se zároveň charakteristiky aktérů. Pro tento nový druh násilí jsou význačné následující vlastnosti.

5.1.1 Šrámy na duši nejsou vidět

Kyberšikana zraňuje pouze psychicky (pokud se ale děje opakovaně po delší dobu, její důsledky se odrážejí i na fyzickém stavu oběti). Tím pádem není na první pohled zřejmá a trvá dlouho, než se projeví. Žák, který se stane obětí této formy „násilí“, nemá modřiny ani poničené nebo odcizené věci. Pokud se tedy žák s tímto problémem sám nesvěří, je téměř nezjistitelná. Že se někdo stal obětí kyberšikany se totiž projeví až po delší době, kdy jsou patrné změny jeho psychiky (náladovost, úzkost, smutek, strach apod.). To už ale postižený prožívá trauma a „útoky“ přes internet v něm zanechají hlubokou, ne-li nesmazatelnou stopu. Z tohoto důvodu je na místě velmi důrazně pracovat na prevenci tohoto jevu tak, aby se co nejvíce snížilo riziko jeho vzniku.

5.1.2 Anonymita

Výhodou pro agresora v kyberprostoru je jeho skrytá identita. Lidé na internetu vystupují pod přezdívkami či nepravými jmény, mnohdy proto nemáme vůbec ponětí, kdo se skrývá za monitorem na druhé straně (např. sociální síť Facebook vyžaduje při registraci jméno a příjmení uživatele, pravdivost údajů si však nijak neověří). Právě tento fakt dává agresorům možnost atakovat téměř na každého a obzvlášť krutým způsobem, porušovat zákon⁴⁴ bez hrozby trestu.

---

⁴³ Kyberšikana u českých dětí – závěry z výzkumného šetření projektu E-Bezpečí a Centra PRVOK 2009. URL: <<http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/247/22/lang.czech/>> [citováno 2. února 2011].

⁴⁴ Viz Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, § 49 Přestupky proti občanskému soužití, (1) Přestupku se dopouští ten, kdo a) jinému ublíží na cti tím, že ho urazí nebo vydá v posměch. Pozn. Za přestupek však není odpovědný, kdo v době jeho spáchání nedovršil patnáctý rok svého věku.

Kyberšikana jako taková v našem právu zatím zakotvena není, navíc mnoho útočníků je mladších patnácti let. Důsledkem toho se většina agresorů školního věku o anonymitu ani nesnaží. Tuto skutečnost potvrzují výsledky výzkumu v rámci projektu Minimalizace šikany, kde je uvedeno, že minimálně 78% agresorů je ze stejné školy jako oběť. Z toho 51% agresorů je přímo ze třídy oběti a 27% ze stejné školy. Ve zbylých 22% zůstala identita agresorů skryta, je však pravděpodobné, že i zde se jedná (alespoň v několika případech) o útočníky ze stejné školy.⁴⁵

5.1.3 Kyberagresor

Útočníkem se může stát kdokoliv, kdo má alespoň základní znalosti v oblasti komunikačních technologií. V již zmíněné publikaci *Kyberšikana a její prevence* je uvedena následující typologie kyberagresorů⁴⁶:

„Pomstychtivý andílek“

Pro tyto útočníky je charakteristické, že se nevidí jako agresoři, nýbrž jako zastánci dobra. Většinou se sami ocitli v roli oběti šikany nebo kyberšikany a svým jednáním, chtějí napravit zlo, které bylo páčeno na nich nebo na osobách jim blízkých. Tento typ kyberagresora si potřebuje uvědomit, že násilí se nedá napravit oplácením stejným způsobem. Předpokladem k tomu je však to, že se musí začít vnímat jako agresor.

Bažící po moci

Tito agresoři potřebují prosazovat svou vůli. Od prvního typu se liší zejména tím, že se své útoky zveřejňuje před „publikem“ a dále je stupňuje, dokud nedosáhne očekávané reakce. Tento typ útočníka je považován za nejvíce nebezpečného zejména z následujících důvodů:

- 1) jeho znalosti ICT technologií jsou na vysoké úrovni
- 2) je posilován anonymitou, která mu dává možnost ke krutějšímu násilí, jehož vážnost si často neuvědomuje
- 3) většinou je sám obětí klasické šikany

⁴⁵ Kyberšikana se školy týká. *Moderní vyučování: měsíčník na podporu rozvoje vzdělání a školství*, březen 2010, roč. XVI., č. 3, s. 47. Dostupné z http://www.nadaceo2.cz/pro_media/psalo_se_o_nas/_130.html.

⁴⁶ ROTOVÁ, N. – KOVÁŘOVÁ, V. – PEKAŘ, R. *Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele* [online]. c. d., s. 19-21.

„Sprostý holky“

Způsob ubližování tohoto typu agresorů (resp. agresorek) je velmi podobný předešlému typu. Podle názvu je patrné, že za útoky stojí dívky, které touží po obdivu a v šikanování v kyberprostoru hledají zábavu. Jejich cílem je ujistit „publikum“ o své moci a získat si respekt ve skupině. V případě, že tímto způsobem nedosáhnou svého záměru, nestupňují útoky, nýbrž upustí od této formy zábavy.

Neúmyslný kyberagresor

Neúmyslný agresor si neuvědomuje závažnost svého jednání. Kyberšikany se dopouští nevědomky pod přezdívkou. Anonymita mu dává možnost reagovat bez rozmyšlení, neboť nikdo neodhalí jeho pravou identitu. K útokům ho často vede pocit frustrace a mnohdy jedná v afektu. Situace, která útočníka nějakým způsobem vyvede z míry a předchází tak kyberšikaně, nemusí nutně souviset s osobou oběti. Svou podrážděnost pak agresor ventiluje bez vědomí, že svým jednáním ubližuje. Ke zjištění, je-li žák kyberagresorem, může vhodně posloužit jednoduchý test (viz příloha 4).

5.1.4 Obětí se může stát každý

To, že nebudeme používat internet, není zárukou, že se nemůžeme stát obětí kyberšikany. Chránit své dítě tím, že mu zakážeme přístup na internet, je v tomto případě nesmyslné. Obětí této formy podoby násilí se často stávají lidé, na které by si v reálném světě agresor nedovolil. Mnohdy to bývají učitelé, kteří jsou dennodenně pod dohledem žáků, dychtivě čekajících na to, až se jejich pedagog dopustí nějaké chyby, popřípadě záměrně vyprovokování těmito žáky. Nastalé situace jsou pak zachyceny mobilními telefony v podobě fotek či videí a následně vystaveny na internetu obohacené o ponižující komentáře.

Obětí šikany se často ve škole stávají „outsideři“, agresorem pak žák, jenž je v třídním kolektivu oblíben nebo si svou moc zajišťuje fyzickými dispozicemi. Kyberšikana dává prostor k výměně rolí, těchto dvou aktérů. Útočníkem se může stát neoblíbený či fyzicky slabý žák, jenž má ve virtuálním světě možnost k pomstě.

Velmi vysoké riziko hrozí také méně zdatným uživatelům ICT technologií, kteří svou neopatrností a nedostačujícími zkušenostmi hazardují se svými soukromými daty. Více jsou také ohroženy děti závislé na počítačích a mobilních telefonech.

K diagnostice kyberšikany může rodičům a učitelům pomoci následující výčet nepřímých znaků⁴⁷:

- Žák neočekávaně přestane využívat počítač.
- Dochází u něj často ke změnám nálady a chování, začne trpět bolestmi břicha a hlavy, nechce chodit mezi lidi (tedy i do školy).
- Je u něj patrná nervozita při čtení e-mailů a SMS zpráv.
- Při odchodu od počítače je žák podrážděný, rozčilený nebo frustrovaný.
- Uzavírá se, chodí za školu, ztrácí zájem o učení, trpí poruchami soustředění, dochází u něj ke zhoršení prospěchu ve škole.
- Ve škole pobývá často v přítomnosti učitelů, ze školy se vrací pozdě.
- Je ustrašený, apatický, smutný, trpí poruchami spánku.

5.1.5 Lze se s ní setkat kdekoliv

Oběť šikany „tváří v tvář“ má možnost vyhýbat se buď místům, kde k útokům dochází, nebo osobám, které se na ní dopouštějí násilí. Před kyberšikanou se však nelze schovat, útočník má možnost svou oběť obtěžovat kdykoliv a kdekoliv. Může k ní tedy docházet i v prostředí domova, který tak ztrácí jeden ze svých hlavních úkolů – dávat pocit jistoty a bezpečí.

5.2 Kyberšikana v ČR a v zahraničí

Kyberšikana se velmi rychle stala globálním problémem. V některých zemích se touto novou formou násilí zabývají již několik let.

Výzkum výskytu kyberšikany v Británii provedla v roce 2006 pro Anti-bullying alliance londýnská univerzita. Bylo zjištěno, že alespoň jednou se obětí kyberšikany stalo 22% studentů. S častějšími útoky přes ICT technologie se v průběhu posledních měsíců setkala 6,6%. Nejběžnějším prostředkem ke kyberútokům bývají mobilní

---

⁴⁷ Tamtéž, s. 53-54.

telefony (hovory, textové zprávy) a e-maily. Bylo rovněž zjištěno, že oběťmi se stávají častěji chlapci než dívky.⁴⁸

O rok později, tedy v roce 2007, proběhl výzkum zabývající se kybermobbingem⁴⁹ také na německých základních školách. Z tohoto šetření vzešlo několik významných poznatků. K útokům dochází nejčastěji prostřednictvím IM, tedy instant messaging (ICQ, QIP, MSN atd.). V téměř 55% případech je agresorem spolužák. Často je jím ale také blízký kamarád, pro nějž je pohnutkou k násilí závist. Obětí některé z forem kyberšikany se alespoň 1x v životě stalo 15% žáků. Z hlediska pohlaví jsou i v Německu obětí častěji dívky. Nově tento výzkum přinesl zjištění, že dívky rovněž převažují mezi kyberagresory. Vysvětlením může být předpoklad, že chlapci si „své účty“ vyřizují raději osobně fyzickou silou.⁵⁰

Zahraniční výzkumy se svými výsledky staly varovným signálem. Bylo zřejmé, že se s kyberšikanou setkávají i čeští žáci. Otázkou však bylo v jaké míře. V roce 2009 byl v České republice realizován výzkum zabývající se kyberšikanou týmem projektu E-Bezpečí. Toto šetření potvrdilo obavy, které vzešly s výsledky zahraničních studií. S některou z forem kyberšikany se setkala alespoň 1x v životě 46,8% žáků. Vysoký počet obětí je vysvětlen množstvím útočníků. K roli kyberagresora přiznalo 27,8% žáků.⁵¹

Z českých i zahraničních výzkumů je patrné, že kyberšikana úzce souvisí se školním prostředím. Je alarmující především to, že útočníkem bývá ve většině případech (v Německu 65%) osoba z blízkého prostředí, které by naopak mělo představovat jistotu.

---

⁴⁸SMITH,P. – MAHDAVI, J. – CARVALHO, M. *An investigation into cyberbullying, its forms, awareness and impact, and the relationship between age and gender in cyberbullying* [online]. c2006 [citováno 5. února 2011]. Dostupné z <<http://www.anti-bullyingalliance.org.uk/pdf/CyberbullyingreportFINAL230106.pdf>>. s. 19-20.

⁴⁹ Cybermobbing = nejčastější forma šikany využívající ICT technologii, která se vyznačuje svou zákeřností, skrytostí a rafinovaností.

⁵⁰ *Výsledky německého empirického výzkumu kybermobbingu u žáků ZŠ.*
URL: <<http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/39/21/lang,czech/>> [citováno 5. února 2011].

⁵¹ *Kyberšikana u českých dětí – závěry z výzkumného šetření projektu E-Bezpečí a Centra PRVOK 2009.*
URL: <<http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/247/20/lang,czech/>> [citováno 5. února 2011].

5.3 Kyberšikana a škola

Z výzkumu⁵², který proběhl v rámci projektu Minimalizace šikany je patrné, že škola zaujímá vůči kyberšikaně nedostačující postoj. Termín kyberšikana nezná nebo mu zcela nerozumí 60% z dotázaných žáků, ve škole se pak o tomto pojmu dozvěděla pouze necelá pětina (19%) dotázaných žáků.

Ve vzniku kyberšikany je také klíčová otázka školního a zejména třídního klimatu. Důležité je v tomto ohledu postavení žáka v třídním kolektivu, jeho spokojenost s prostředím a vzájemné vztahy se spolužáky. I zde jsou výsledky výzkumu alarmující. Celých 8% dotázaných žáků potvrdilo svou nespokojenost se situací ve třídě, žádného kamaráda ve třídě pak nemají 3%, což představuje téměř 23 000 žáků v ČR.

Aby se mohlo s kyberšikanou lépe pracovat a zabránit jejímu šíření, je třeba, aby se školy více informovaly o tomto problému a zapojily ho do výuky (např. v rámci předmětu Informatika či Výchova k občanství). Jak již bylo zmíněno, klíčové jsou pro vznik šikany a kyberšikany poměry ve třídě. Pedagog by tedy neměl podceňovat atmosféru v třídním kolektivu a pracovat na zlepšení vztahů mezi žáky.

5.4 Nebezpečí na internetu a způsoby kyberšikany

Dnešní technologie v sobě skýtá mnoho možností, jak ublížit. O některých většina uživatelů ani neví, nebo je nepovažuje za tak rizikové. Zde je jejich výčet a stručný popis.⁵³

5.4.1 Kybergrooming

Kybergrooming představuje jedno z největších rizik zejména pro mladé a tedy i velmi důvěřivé uživatele internetu. Nebezpečí spočívá právě v příležitosti anonymity pro agresora. Na internetu si každý může vytvořit svůj profil podle vlastních představ. Krom žertů, které tato možnost naskýtá, ji agresor může využít k seznámení s obětí,

---

⁵² 78% pachatelů kyberšikany je ze stejné školy jako oběť.

URL: < <http://www.minimalizacesikany.cz/tiskove-zpravy/171-78-procent-pachatelu--kybersikany> > [citováno 5. února 2011].

⁵³ Nebezpečné komunikační praktiky.

URL: <<http://cms.e-bezpeci.cz/content/blogcategory/0/6/lang.czech/>> [citováno 25. ledna 2011].

získání si její důvěry a nakonec k vylákání na osobní schůzku. V tomto momentu už je reálná možnost fyzického ublížení oběti, sexuální zneužití, či dokonce usmrcení.

5.4.2 SMS spoofing

Také útoky přes SMS zprávy. Agresori k šikaně využívají servery typu www.smsspoofing.com. Dnes již zabezpečené servery v minulosti napáchaly mnoho škody. Jedná se o to, že kdokoliv může anonymně posílat SMS zprávy a vyplnit zde číslo odesílatele tak, že SMS zpráva působí věrohodně, jakoby ji skutečně odeslal pravý majitel telefonního čísla. Vystává zde velmi krutý způsob fyzického ublížení, kdy se agresor například vydává za osobu velmi blízkou oběti (partnera, rodinného příslušníka) a velmi nelítostně zraňuje její city. Taková situace může následně oběť vést k tomu, že si může ublížit na zdraví nebo si vzít život.

5.4.3 Flaming

Nejčastější způsob kyberšikany představuje flaming. Spočívá zejména v urážení, vyhrožování, celkově tedy k nepřátelskému a hrubému chování, které probíhá zejména na webových chatech, sociálních sítích a diskusních fórech.

5.4.4 Kyberstalking

Takto se označuje způsob obtěžování, kdy si chce agresor získat pozornost. Většinou se oběťmi stávají celebrity, bývalí partneři a neoblíbené známé osobnosti (např. politici). Oběť je systematicky, dlouhodobě a opakovaně obtěžována prostřednictvím ICQ, VoIP technologií nebo chatu. Kyberstalking může začít zasíláním neurčitěho nebo i příjemného obsahu, kdy se odesílatel snaží navázat kontakt, pokud se mu to nepodaří, uchyluje se k urážejícím textům, vydírání, snaze oběť očernit nebo ji jakkoliv jinak uškodit (zasílání virů na e-mail).

5.4.5 Hoaxy a spamy

Řetězové e-maily, které vám zaručí buď doživotní štěstí, pokud je pošlete dál, nebo neúspěch, když jim nebudete věnovat pozornost. Dále bohatí lidé, jež vám jen tak odkázali 10 milionů, dojemné příběhy nemocných lidí s žádostí o pomoc, desatero roztomilých štěňátek, kterým hrozí smrt, pokud nenajdou majitele. Všechny tyto e-maily mají jeden společný cíl – zaplnit e-mailové schránky co největšího počtu

uživatelů. V tomto případě se jedná o spamy, které jsou sice nežádané, ale jejich nebezpečí ještě není takové.

Jako hoaxy se pak označují e-maily, které bezdůvodně šíří falešné nebezpečí a oběti tak nutí k rychlému jednání. Například varují před nebezpečným počítačovým virem a rovnou poskytují návod, jak mu znemožnit přístup k vašemu počítači. Méně technicky zdatný a zkušený uživatel si pak pomocí tohoto návodu může vymazat důležité soubory. Dále tento způsob skrývá možnost jak ublížit některým institucím (nebezpečné potraviny v konkrétních obchodech, jedovaté látky ve výrobcích konkrétních firem).

5.4.6 Phishing a pharming

Phishing představuje krádež důležitých dat (hesla, kódy PIN atp.) nejčastěji k tomu dochází právě prostřednictvím výše popsaných e-mailových spamů. Tyto e-maily vypadají velmi věrohodně, jelikož často obsahují informace, které převzaly přímo z konkrétní instituce. Většinou vybízí k obnově přihlášení, kdy po kliknutí na uvedený obsah, je uživatel převeden na falešné internetové stránky a po vyplnění jeho uživatelských údajů dochází k odcizení těchto dat.

Pokud se pachatel dostane k soukromým datům, může použít k vydírání nebo poškození oběti tím, že např. z jeho e-mailu odesílá urážející nebo vulgární obsah. V případě, že odcizí informace o bankovním účtu, získá tak příležitost nejen okrást oběť o veškeré její úspory, ale rovněž možnost ji zadlužit.

5.4.7 Sociální inženýrství

Jako sociální inženýrství se označuje metoda, kterou útočník získává důležité informace od uživatelů bez jejich vědomí. Využívá tak důvěřivosti obětí k tomu, aby si zajistil přístup do jejich počítačového systému. Útočníci, v tomto případě sociotechnici, věnují svému záměru velké množství odhodlání a času, aby si získali důvěru uživatele a poté velmi nenápadným způsobem osáhnout svého cíle.

Jak tímto způsobem lze dojít k poškození oběti, objasním následujícími příklady. Útočník získá důvěru oběti tím, že si s ní několik týdnů chatuje, poté ji doporučí užitečný program k instalaci, se kterým ovšem dojde k tzv. tiché instalaci

monitorovacího programu. Takto pak může být uživatel sledován či odposloucháván, aniž by něco tušil.

Důležitá data lze také získat „face to face“, tedy při osobním setkání, kdy si o důležité informace sám požádá. Pokud svou oběť již nějaký čas zná, může také odhadnout její přístupové heslo (datum narození, oblíbená filmová postava, jméno domácího mazlíčka). Sociotechnik využívá důvěřivosti lidí také tím způsobem, že se kupříkladu vydává za spolužáka, který v technice není moc zdatný, a požádá jiného spolužáka o sdělení přístupového hesla. Poté mu nic nebrání, aby získával informace o oběti (např. právě doména Spoluzaci.cz). Velmi zdatný sociotechnik, také může využít své znalosti k zinscenování situace, kdy ho sama oběť požádá o pomoc a sdělí mu potřebné informace k vyřešení problému. Dalším příkladem je „akční nabídka“. Velmi často lákají uživatele internetu nabídky, kdy např. prvních 50 nově zaregistrovaných uživatelů obdrží nějaký dárek nebo jinou výhodu. Tyto příležitosti také mohou být nástroji sociotechniků. Většina uživatelů totiž při registraci používá univerzální heslo, které při registraci získá sociotechnik a dále s ním může operovat (pokoušet se přihlásit na e-mail atd.)

5.4.8 Sexting

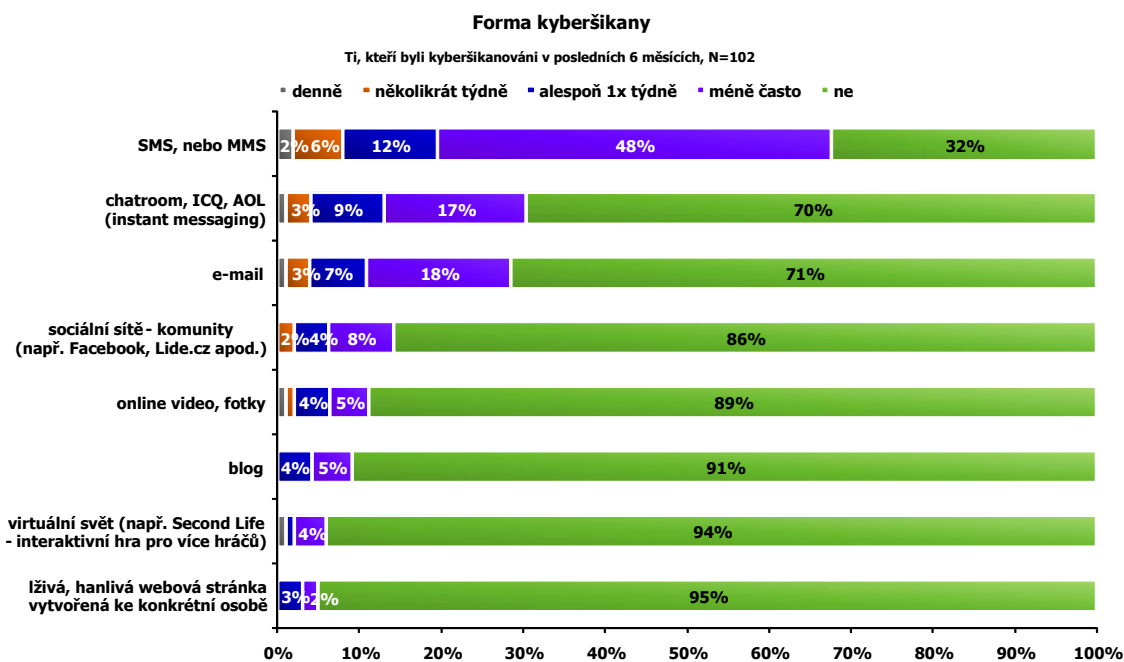
S využitím komunikačních technologií je spojen další jev – sexting. Tento výraz vznikl spojením slov sex a textování. Představuje tedy elektronické rozesílání obsahu (texty, videa, fotografie) se sexuálním obsahem a podporuje tak šíření dětské pornografie. V ČR je známý případ nezletilé gymnazistky, která se během přestávky ve škole nechala vyhecovat spolužáky, svlékla se a dovolila jim zaznamenat na mobilní telefon, jak masturbuje. Poté, co se tento obsah dostal na veřejnost, šířilo se nezadržitelně do celého světa. V souvislosti s tím bylo následně propuštěno i několik zaměstnanců mladoboleslavské firmy Škoda Auto.

S kyberšikanou však tento jev souvisí zcela jinak. Zejména se dítě či mladiství nestane dobrovolně objektem pornografie. Obětí bývají často bývalý partneři, jejichž protějšek se mstí formou zveřejňování soukromého obsahu, který byl pořízen v době, kdy byli dotyční partnery. Příkladem je známý případ americké dívky, jejíž bývalý přítel zveřejnil intimní fotografie z doby, kdy spolu ještě chodili. Dívka nevydržela psychické trápení a ukončila svůj život.

5.5 Nástroje a formy kyberšikany

Jak už bylo zmíněno, kyberšikana využívá elektronických přístrojů (počítače, resp. internet, mobilní telefony, pagery). Nejčastěji jsou k ní využívány mobilní telefony a internet.

V následujícím obrázku⁵⁴ jsou v grafu znázorněny formy kyberšikany a jejich četnost. Sociální sítě jsou zde zatím uvedeny, jako čtvrté nejčastější místo, kde ke kyberšikaně dochází. Od doby, kdy byly výsledky výzkumu zveřejněny (únor 2010), se však počet uživatelů sociálních sítí nezanedbatelně rozšířil. Je tedy velmi pravděpodobné, že v dnešní době na tomto místě dochází k většímu počtu útoků, než je z tohoto grafu patrné.

Obrázek 2 Formy kyberšikany

Mobilní telefon

Jedním z nástrojů kyberšikany je mobilní telefon. Tento přístroj dnes vlastní téměř každý. Dokonce už i žáci prvního stupně základních škol obdrželi, zejména z důvodu bezpečnosti, od svých rodičů mobilní telefon. Že se může stát nástrojem

⁵⁴ Kyberšikana na českých školách.

URL:< <http://www.minimalizacesikany.cz/sikana-a-mobily/199-kybersikana-na-ceskych-skolach>>
[citováno 7. března 2011].

obtěžování a týrání jejich dítěte si však uvědomuje málokterý z rodičů. Výzkum provedený pod záštitou projektu Minimalizace šikany zjistil, že mobilní telefon vlastní 84% žáků 3. až 9. tříd, ve věku 14 – 15 let už je to pak celých 96%.⁵⁵ Samotní žáci nedokážou odhadnout, jaké můžou mít jejich nevinné žerty dopad. Příkladem může být situace, kdy žákovi zkoušenému u tabule někdo zapne mobil či vyzvánění a opakovaně volá, takže zkoušený žák nemá šanci svůj telefon utiřit a je tak před celou třídou vystaven kárání učitelem nebo si vyslouží poznámku, kterou musí doma nějak vysvětlit.

V horším případě může být žák šikanován formou urážlivých či výhružných telefonátů nebo SMS zpráv. Vzhledem k tomu, že se dá ošetřit, aby se nezobrazovalo číslo volajícího či odesílatele, popřípadě je možné odesílat SMS zprávy zdarma z internetu, agresor nemůže být odhalen.

Jedinou možností, jak ochránit oběť před již vzniklou šikanou, je změna telefonního čísla. Ani toto opatření však není trvalé, protože agresor si může rychle zjistit nové telefonní číslo.

Nejzávažnější a velmi častý způsob ponižování ovšem využívá spojení mobilního telefonu a internetu. Oběť je vyfotografována, natočena na video, popř. je na mobil zaznamenána zvuková stopa a tento obsah se buď stane předmětem vydírání pod pohrůzkou vystavení ponižujících fotek či videí na internetových stránkách nebo se zde přímo objeví. Dnes již není neobvyklé připojení na internet prostřednictvím mobilního telefonu. Pokud se tedy stane, že je pořízen urážející záznam oběti, ta už nemá šanci jakýmkoliv způsobem zamezit jeho šíření. Fotky a videa je možné poslat na internet do několika vteřin po jejich pořízení. Poté už se mohou nekontrolovatelně šířit dál a dostat se „do rukou“ každému.

Internet

Internet je využíván zejména z důvodu nekonečného množství informací a k rychlé komunikaci. Proto se těší velkému zájmu a řady jeho uživatelů, zejména pak dětí, se velmi rychle rozšiřují. Dostupností internetu se opět zabýval výzkum, který v rámci projektu Minimalizace šikany potvrdil, že možností přístupu k internetu

---

⁵⁵ *Kyberšikana na českých školách.*

URL: <<http://www.minimalizacesikany.cz/sikana-a-mobily/199-kybersikana-na-ceskych-skolach>> [citováno 5. února 2011].

disponuje 91% žáků z 3. až 9. tříd.⁵⁶ Jelikož je tedy internet přístupný téměř všem, stává se tak mnohem nebezpečnějším „místem“ než se ve skutečnosti jeví. Vzniká nový prostor pro konání násilí a s ním se otevírají i nové způsoby, jak ublížit. Pro oběť je proto šikana prostřednictvím internetu více traumatizující (s urážlivou SMS zprávou se každý vyrovná rychleji a lépe než např. s ponižující fotkou vystavenou na internetu).

Pro šikanu odehrávající se na internetu jsem použila následující rozdělení do dvou skupin podle toho, kdo se na ní (ať už přímo, či nepřímo) podílí. U obou skupin lze k týrání či ponižování využít e-maily, chaty a sociální sítě, ve druhé skupině pak navíc webové stránky.

1) Agresor – oběť

Tato forma šikany probíhá přímo mezi agresorem a obětí, její obsah není přístupný nikomu jinému. Prostřednictvím chatu, e-mailů a soukromých zpráv na sociálních sítích lze oběť obtěžovat urážlivými texty, v případě e-mailů a sociálních sítí lze navíc obsah šikany rozšířit o fotografie, zvukové záznamy a videa.

2) Agresor – oběť – „publikum“

Mnohem závažnější a traumatizující je případ, kdy je oběť vystavena posměchu před dalšími osobami. K těmto situacím může docházet na chatu, prostřednictvím e-mailů, nejčastěji však na sociálních sítích. Oběť je vystavena psychickému teroru otevřeně na místech, kde má široká veřejnost možnost přihlížet útokům, popřípadě se jimi navíc dobře bavit a šířit je dál, aby pobavily další.

5.6 „Místa činu“

Kyberšikana se převážně odehrává na sociálních sítích (Facebook, Twitter, YouTube, Libimseti atd.). Účet na některé ze sociálních sítí má celkem 89,3% žáků.⁵⁷ Nejčastěji to pak bývá Facebook a YouTube. Důvodů je hned několik. Na těchto portálech se mohou sdílet a komentovat videa, v případě Facebooku lze na oběť útočit i vkládáním ponižujících fotografií a urážlivých textů. Dalším důvodem je jejich

---

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ *Kyberšikana u českých dětí – závěry z výzkumného šetření projektu E-Bezpečí a Centra PRVOK 2009.*
URL: <<http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/247/20/lang.czech/>> [citováno 5. února 2011].

popularita a vysoký počet registrovaných uživatelů, jejichž řady se dennodenně rozrůstají.

YouTube

YouTube představuje nejrozšířenější internetový videoportál. Zde má každý možnost bezplatné registrace a následného sdílení videí s ostatními uživateli. Registrace vyžaduje e-mailovou adresu, uživatelské jméno, datum narození (jehož pravdivost není nijak ověřena) a pohlaví. Na základě těchto údajů nemůže být tedy nikdo identifikován. Po zveřejnění nevhodných videí sice může být účet, ze kterého bylo video nasdíleno zrušen, nikdo však nijak nezabrání, aby si dotyčný vytvořil účet nový.⁵⁸

Facebook

Facebook je momentálně nejoblíbenější sociální sítí rozšířené téměř po celém světě. Stal se tak fenoménem dnešní doby. Opět se může zdarma zaregistrovat každý. Při registraci je nutné vyplnit jméno, příjmení a e-mail. Většina uživatelů uvádí své pravé jméno, pravdivost údajů však opět není ověřena a je tedy možné zaregistrovat se pod smyšleným jménem. Dospělí využívají Facebook zejména k tomu, aby byli v kontaktu se svou rodinou a přáteli. Je možné zde vkládat statusy, komentovat, sdílet nejrůznější data (odkazy, obrázky, videa) či vytvářet fotoalba. Všechna tato uživatelská data vidí přátelé vybraného profilu.

Pro mladší generaci se Facebook stal opravdovým hitem. Nejvíce „in“ je pravděpodobně vždy ten, kdo má nejvyšší počet přátel. Je to jednoduché, stačí požádat o přátelství, málokdo ho odmítne, když všichni mají stejný cíl – být ten „nejoblíbenější“. V seznamu přátel se tak objeví nespočet neznámých lidí, kteří mají nyní přístup ke všemu, co kdy dotyčný uživatel vložil na svůj profil (jméno, věk, adresa, fotky, videa a nespočet komentářů odhalujících soukromí). Veškerý obsah si pak kdokoli může stáhnout do vlastního počítače ke své potřebě a patřičně toho využít.

---

⁵⁸ V některých zemích je přístup na server YouTube blokován mimo jiné z důvodu zobrazování násilných scén a sdílení ponižujících videí. Viz <http://cs.wikipedia.org/wiki/YouTube>.

Možnost vkládat na Facebook fotky a videa dala vzniknout skutečnosti, že právě sem putuje nejčastěji obsah zachycený mobilními telefony, který se ihned po vložení objeví na „zdi“ ostatních přátel. Lze také sdílet odkazy na různé webové stránky (např. YouTube). Samozřejmě i zde je možnost požádat o smazání či pozastavení účtu toho, kdo zveřejňuje ponižující či urážející obsah, do té doby ho však každý může shlédnout popřípadě stáhnout do vlastního počítače a šířit dál.

Každý uživatel si tu může nastavit vlastní ochranu soukromí veškerých dat (komu se mohou zobrazit osobní informace, fotky atd.). Nemyslím si, že příčinou nedostatečného nastavení ochrany soukromí dětí a dospívajících je jejich neznalost nebo neochota se tím zdržovat. Podle mého názoru je to spíš nedostatečná zkušenost a neuvědomění si faktu, že se odhalováním svého soukromí vystavují obrovskému riziku zneužití osobních dat.

5.7 Jak daleko to může dojít

„Vaše škola se stala slavnou ne díky vašim úspěchům ve vzdělání, sportu nebo kultuře, ale díky zničenému životu, který jste nejdříve ponížili a pak nechali v náručí smrti.“

Tadeusz Gocłowski, arcibiskup gdaňský⁵⁹

Těmito slovy začala 27. října 2006 mše za Anny Halmanovou, 14letou polskou gymnazistku a také jednu z prvních obětí kyberšikany ve střední Evropě. Dívce bylo na gymnáziu opakovaně fyzicky ubližováno jejími spolužáky, psychické týrání však už neunesla. Byla ideální obětí – slabá, nesmělá a ustrašená k tomu, aby se bránila nebo svěřila.

Vše se odehrálo během výuky na gdaňském gymnáziu, když učitelka na 20 minut opustila třídu. Několik spolužáků Aniu fyzicky napadlo a simulovalo na ní znásilnění. Vše bylo dalším spolužákem zaznamenáno na mobilní telefon, aby se

---

⁵⁹ *Kyberšikana zabíjí!*

URL: <<http://bystron.blog.idnes.cz/c/64160/Kybersikana-zabiji.html>> [citováno 26. ledna 2011].

videem pobavil celý svět na internetu. Zbytek třídy až na pár dívek nezasáhne, naopak ještě povzbuzuje násilníky v krutosti.

Anie se podaří utéct domů, kamarádce se svěřuje, že raději zemře, než aby se vrátila do školy. Matka dívky tuší, že se něco děje, Ania jí však uklidní, že si vše vyřeší sama. Několik hodin poté byla nalezena ve svém pokoji oběšena na švihadle.

5.8 Boj s kyberšikanou

Pro boj s kyberšikanou přijala řada zemí různá opatření. V Polsku jsou ve školách zakázány mobilní telefony a přístup na internet je omezen. V Británii vznikla již zmíněná Anti-bullying alliance, která se stala zdrojem informací a rad pro oběti kyberšikany, rodiče a školy. Ve Spojených státech je od roku 2006 kyberšikana federálním zločinem a v Jižní Korei vznikly speciální policejní týmy, které kyberšikanu prošetřují.⁶⁰

V českém právním systému zatím kyberšikana (ani šikana) zakotvena není. Vzniklo však několik institucí, které s ní svou činností zahájily boj. Mezi nejznámější patří Projekt Minimalizace šikany (www.minimalizacesikany.cz), dále Projekt E-Bezpečí (www.e-bezpeci.cz), Centrum prevence rizikové virtuální komunikace PdF UP (<http://prvok.upol.cz>) a Národní centrum bezpečnějšího internetu (<http://proti-sikane.saferinternet.cz/index.asp>).

5.9 Prevence kyberšikany

Je nutné si především uvědomit, že zákaz používání informačních technologií není řešením. Jednak si děti přístup k těmto věcem vždy najdou. Naopak zákazem se jejich zájem pouze povzbudí. Pokud by se nám přece jen podařilo zamezit styk dítěte s počítačem či mobilním telefonem, nezaručuje to ochranu před kyberšikanou.

Nejúčinnější zbraní je tedy posílení vědomí o rizicích používání internetu, mobilního telefonu a zejména pak sdělováním osobních informací a kontaktu na sebe. Pro pedagogy a rodiče jsou velmi vhodným informačním zdrojem internetové stránky www.minimalizacesikany.cz a www.e-bezpeci.cz.

---

⁶⁰ *Kde končí legrace a začíná kyberšikana.*

URL: <http://www.lupa.cz/clanky/kde-konci-legrace-a-zacina-kybersikana/> [citováno 27. ledna 2011].

Pro bezpečné používání internetu by se žáci měli seznámit s tzv. Desaterem bezpečného internetu. Zde jsou nejdůležitější pravidla shrnuta do deseti bodů. Žákům je doporučeno, aby na internetu nesdělovali osobní údaje a hesla, nesdíleli své fotografie (zejména intimní), nedomlouvali si schůzku s „internetovými“ přáteli.⁶¹

5.9.1 Prevence ze strany školy

Z českých i zahraničních výzkumů vyplývá, že nebezpečí kyberšikany se stále zvyšuje. Protože se pedagog podílí na výchově dítěte, měl by se snažit co nejvíce zamezit vzniku rizika, že se žák stane obětí kyberšikany. Zde je výčet obecných pravidel, kterými by se pedagog měl řídit, chce-li předcházet kyberšikaně.⁶²

- Pomocí dotazníků by měl pedagog zhodnotit situaci ve škole. Teprve poté, když zjistí na kolik je problém kyberšikany závažný, může efektivněji pracovat na jeho řešení.
- Žáci by měli vědět, že kyberšikana se školy týká, a že její odhalení bude také ve škole řešeno disciplinárním řízením.
- Pedagog by měl žákům podat jasný výčet pravidel užívání internetu. Tato pravidla by poté měla být sepsána a vyvěšena minimálně v počítačových učebnách.
- Žáci by se měli seznámit s reálným příkladem kyberšikany. Je vhodné využít vrstevníky, jejichž rady si spíše vezmou k srdci. Pedagog by tedy měl dát prostor starším žákům k tomu, aby se podíleli na programu prevence a své zkušenosti sdíleli s ostatními.
- Každá škola by měla mít předem vypracovaný plán postupu řešení kyberšikany. Je třeba vytvořit si několik verzí metodických pokynů pro různé situace.
- Pojem kyberšikana by měl být zahrnut do pravidel školního řádu. Rovněž by mu měl být dán prostor v preventivním programu.
- Je vhodné nainstalovat do školních počítačů software, který je určený k tomu, aby blokoval nevhodné webové stránky, které pedagog zvolí.

---

⁶¹ Desatero bezpečného internetu.

URL: <<http://www.bezpecnyinternet.cz/deti/rady-pro-tebe/desatero-bezpecneho-internetu.aspx>> [citováno 27. ledna 2011].

⁶² ROTTOVÁ, N. – KOVÁŘOVÁ, V. – PEKAŘ, R. Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele [online]. c. d., s. 46-49.

- V úspěšném předcházení šikany a tedy i kyberšikany je klíčové pozitivní klima ve škole. Důraz by proto měl pedagog klást především na přátelské vztahy v kolektivu.
- Je dobré posilovat vědomí o nebezpečí internetu nejen u žáků, ale rovněž u jejich rodičů a ostatních pedagogů. K tomuto účelu mohou posloužit různé besedy, kde se dospělí naučí jak předcházet nebezpečí na internetu. Tyto informace pak mohou předávat dále svým dětem (žákům).
- Jelikož můžeme říci, že je téma kyberšikany téměř nové a je potřeba se o něm stále informovat, bylo by na místě určit na škole odborníka na kyberšikanu, který by se mohl dále starat o vzdělávání ostatních pedagogů v této problematice a zároveň by za ním mohli se svými problémy chodit žáci.

Dalším doporučením pro školu může být zavedení zákazu používání mobilních telefonů během výuky. Tím se zabrání riziku, že bude jiný žák nebo pedagog natočen na video nebo vyfotografován. Na začátku školního roku je vhodné během první hodiny v počítačové učebně seznámit žáky s bezpečným používáním internetu a s obecnými pravidly školy v této oblasti.

5.9.2 Prevence ze strany rodičů

Rovněž rodina by se měla zajímat o problematiku kyberšikany. Je především v zájmu rodičů, aby jejich dítě bylo v bezpečí. Obecné zásady pro rodiče⁶³ jsou následující:

- Dítě by si především mělo být vědomo toho, že jeho chování a tedy i následky tohoto chování jsou stejného významu jako v reálném životě. To, co jeden druhému sdělí prostřednictvím mobilního telefonu či počítače, by mu z očí do očí neřekl.
- Rodiče by měli mít jistotu, že se škola o problematiku kyberšikany zajímá a činí patřičné kroky pro prevenci.
- Prevenci před kyberšikanou by rodiče neměli nechávat pouze v rukách školy. Sami by se měli postarat, aby se jejich dítě seznámilo s pravidly bezpečného používání ICT technologií.

---

⁶³ Tamtéž, s. 50-52.

- Rodiče by dětem měli rovněž jít příkladem. Neměli by používat mobilní telefon během řízení automobilu a neměli by internet využívat k posměškům a šířit nevhodné e-maily.
- Činnost dítěte na počítači by měla být omezena nějakými pravidly. Zároveň by se rodiče měli zajímat, k čemu jejich dítě mobilní telefon a internet používá.
- Rovněž rodiče mají možnost v počítači instalovat speciální software, který zamezí dítěti navštěvovat nevhodné webové stránky.
- Rodiče by si taktéž měli všímat chování svého dítěte a jeho případných změn. Pokud se chování dítěte změní, měli by se co nejvíce snažit najít příčinu.
- Pravidla bezpečného internetu mohou rodiče převést do písemné podoby. S dítětem pak mohou uzavřít jakousi úmluvu o dodržování těchto pravidel (viz příloha 5).
- Základem předcházení problémů je důvěra. Dítě by mělo mít jistotu, že se svým rodičům může vždy svěřit. Rodiče by ho měli ubezpečit, že pokud se dostane do nějakého problému, nebudou jej trestat, ale postarají se o jeho řešení.

5.9.3 Řešení kyberšikany

V případě, že již k útokům došlo, měla by se oběť řídit následujícími doporučeními⁶⁴:

- Nestydět se, neizolovat se
- Nejednat na vlastní pěst, ignorovat útoky
- Poradit se s někým blízkým
- Využít linky bezpečí
- Vyhledat pomoc psychologické poradny
- Informovat vedení školy, rodiče nebo policii
- Uložit „útoky“ jako důkazní materiál

---

⁶⁴ Tamtéž, s. 44-58.

Rady pro učitele

Pokud dojde ke kyberšikaně, je třeba ji důsledně vyšetřit a podle závažnosti činů potrestat kyberagresory. Pro školu je vhodné, aby požádala o spolupráci externího pracovníka, který se o problematiku kyberšikany zajímá. Škola by rovněž se neměla ostýchat požádat o radu jinou školu, která se již s tímto problémem potýkala.

Pedagog má vždy povinnost informovat rodiče agresora a oběti kyberšikany. Je také třeba uchovat všechny důkazy kyberšikany. V takovém případě je možné například kontaktovat mobilního operátora.

Nadále je třeba pracovat s celým třídním kolektivem. Doporučuje se zavést do výuky nějakou hru či jinou aktivitu, která by žáky o nebezpečí na internetu seznámila a varovala je.

Rady pro rodiče

V případě, že se dítě stalo obětí kyberšikany, měli by se rodiče postarat o důkladné vyšetření tohoto problému, avšak s chladnou hlavou. Zákaz přístupu dítěte na internet není řešením a pouze hrozí další konflikt.

Je nutné, aby dítě mělo jistotu, že je v bezpečí. Ve vážných případech kyberšikany je vhodné informovat rodiče kyberagresora o chování jejich dítěte a v případě velmi závažného činu je na místě kontaktovat policii. Rodiče by měli spolupracovat se školou a s ostatními rodiči. Mohou tak předejít dalším útokům a dát podnět k posílení prevence tohoto jevu ve škole. Po vyřešení problému by rodiče se svým dítětem dále měli o kyberšikaně hovořit. Je vhodné se dále zajímat o to, k čemu počítač využívá.

Pokud jsou rodiče upozorněni ze strany školy či jiných rodičů o tom, že je jejich dítě kyberagresorem, a toto pravdivost tohoto tvrzení se potvrdí, nesmí nechat chování svého dítěte bez důsledků. Je nutné kyberšikanu odsoudit a dát dítěti najevo, že nebude akceptována.

5.9.4 Aktivity pro prevenci kyberšikany

K předcházení kyberšikany mohou výrazně pomoci různé aktivity, které pedagog zavede do výuky. S jejich pomocí se žáci seznámí s nebezpečím na internetu a více mu porozumí.

E-learning

Pedagog může během hodiny informatiky vyzvat žáky, aby právě s pomocí internetu zkusili vyhledat informace o jeho bezpečném používání. Tato metoda v sobě skrývá hned několik výhod. Jednak se žáci učí vyhledávat užitečné informace, zároveň počítač a zejména internet se těší jejich oblibě, proto pro ně tento úkol bude více než povinností zábavou.

Jednou z webových stránek, kde se uživatel může naučit používat internet bez rizik, je stránka www.bezpecnyinternet.cz. Tato webová stránka je určena jak žákům, tak i rodičům. Je perfektně sestavena pro obě skupiny, tak aby zaujala. Nachází se zde jak základní pravidla pro bezpečné používání internetu – tzv. desatero, tak i podrobnější informace o tom, jak předcházet rizikům. Mladší uživatele jistě zaujmou komiksové příběhy. Dále se zde nachází test, jenž prověří znalosti bezpečnosti užívání internetu.

Pedagog má možnost nechat žáky, aby si zde prošli e-learningovým kurzem a zakončili jej prověřovacím testem. Motivací může být lehce získaná jednička do žákovské knížky.

Profil na facebooku

Tato aktivita⁶⁵ pomůže žákům pochopit, jak je nebezpečné (a zároveň nepříjemné) odhalovat své soukromí ve virtuálním světě. Žáci si během vyučovací hodiny vytvoří na větší čtvrtku svou profilovou stránku na „Facebooku“, vyplní své jméno a veškeré informace, které by byli ochotni zveřejnit. Během dne pak mají možnost na čtvrtku psát jakékoliv další informace, zážitky, momentální pocity – statusy. Následujícího dne můžeme během hodiny nechat žáky, aby si tyto profily vyměnili tak, aby měl každý žák možnost okomentovat statusy druhých. O přestávce pak vyzveme

---

⁶⁵ MIŠÍ děti říkají STOP kyberšikaně. *Moderní vyučování : měsíčník na podporu rozvoje vzdělání a školství*. Listopad 2010, roč. XVI., č. 9, s. 31-33.

žáky, aby si svůj profil připevnili na záda a chodili s ním po zbytek dne. Žáci si na vlastní kůži zažijí pocit, jaké to je, když se odhalí (ostatní žáci se za nimi ohlížejí, jejich profil se snaží prohlédnout jimi nechtění žáci).

Kdo je kdo na chatu?

Pomocí této aktivity uvědomíme žáky o riziku, které sebou nese možnost anonymity na internetu. Na list papíru žáci vyplní následující pravdivé informace o své osobě:

- Jméno
- Věk
- Pohlaví
- Stručnou **pravdivou** informaci o své osobě, podle které ho mohou ostatní identifikovat.

Poté žáci tento list na dvakrát přeloží, aby informace nebyly čitelné. Na takto přeložený list pak vytvoří svou **virtuální** identitu vyplněním:

- Přezdívky
- Věku
- Pohlaví
- Stručného představení své osoby

Předpokládá se, že většina žáků uvede v obou případech svůj věk. Rovněž informace, která ho charakterizuje bude totožná, ojedinele se žák bude snažit trochu vylepšit. Hotové listy pak pedagog vybere a dá je do jedné nádoby.

Pedagog musí mít předem připraveno několik již vyplněných listů, které skrývají identitu nebezpečných lidí například z médií (sexuální devianti atd.) Na přeložený list papíru však vyplní nepravdivé informace (věk, informace o té osobě). Tyto připravené listy bez vědomí žáků zařadí mezi ostatní. Jeden žák pak vybere list a nahlas přečte virtuální identitu a celá třída se snaží uhodnout, komu přísluší. Poté se list rozloží a přečte se pravá identita žáka. Předpokládá se, že žáci spolu přes internet komunikují a většinou své přezdívky znají a dokážou se tedy identifikovat. Proto jsou mezi ostatními listy zamíchané i listy vytvořené pedagogem. Žáci si tak uvědomí, že na internetu se pod dojmem virtuálního přítele mohou skrývat nebezpečné osoby.

6 Výzkum

6.1 Cíl výzkumu

Cílem tohoto výzkumu je zjistit výskyt šikany na 2. stupni základních škol a nižším stupni víceletých gymnázií a následně pak výsledky tohoto výzkumu komparovat. Záměrem je také zjistit souvislosti výskytu tohoto jevu na školách.

6.2 Zkoumaný problém

Daný výzkum objevuje souvislosti s výskytem šikany a prostředím školy (vztahy mezi žáky navzájem a vztahy mezi žáky a učiteli, využití prevence). Dále se tento výzkum zabývá nejčastějšími formami a způsoby násilí. Tato data nadále slouží k porovnání šikany podle pohlaví agresora (jaké formy jsou častější u dívek a u chlapců).

6.3 Předpoklady

P1: Na vybrané základní škole žáci uvádí nižší počet agresorek než uvádí studenti na vybraném gymnáziu.

P2: Na vybrané základní škole žáci uvádí větší výskyt fyzického násilí než uvádí studenti na vybraném gymnáziu.

P3: Na vybraných školách žáci a studenti uvádí, že agresorky používají spíše psychickou formu šikany a formu fyzickou používají převážně chlapci.

P4: Dotazovaní žáci a studenti, kteří se setkali se šikanou (oběti, svědci) se učitelům spíše nesvěřují. Daní žáci nevěří, že by jim učitel pomohl problém vyřešit.

P5: Na vybraných školách žáci a studenti uvádí, že škola nedostatečně využívá možnosti prevence.

6.4 Výzkumný vzorek

Pro svůj výzkum jsem si vybrala dvě vzdělávací instituce, základní školu a víceleté gymnázium. Výzkum byl proveden ve všech ročnících druhého stupně základní školy a všech ročnících nižšího stupně gymnázia.

Základní škola Kosmonosy

Tato základní škola je zároveň jediná v tomto městě. Její kapacita je 500 žáků, tento rok ji navštěvuje 345 žáků. Na druhém stupni je zpravidla po jedné třídě v každém ročníku (letos s výjimkou 7 ročníku, kde jsou třídy dvě). Dotazník byl rozdán celkem 79 žákům – 37 dívkám a 42 chlapcům.

Gymnázium Dr. Josefa Pekaře

Gymnázium Dr. Josefa Pekaře je víceleté gymnázium v Mladé Boleslavi. Letošním rokem zde studuje 580 studentů. Na nižším stupni je po jedné třídě v každém ročníku. Výzkumu se zúčastnilo celkem 96 studentů – 47 dívek a 49 chlapců.

Obě školy mé žádosti umožnění výzkumu vyhověly velmi vstřícně. Měla jsem zároveň možnost rozhovoru se školní psycholožkou gymnázia, preventistkou a některými žáky základní školy. Jelikož byl výzkum proveden během vyučovacích hodin, zúčastnili se ho všichni přítomní žáci/studenti a návratnost dotazníku byla 100%.

6.5 Metody

Pro již zmíněný výzkum jsem zvolila metodu kvantitativního výzkumu⁶⁶. Způsob sběru dat pomocí dotazníku (viz příloha 6) mi umožnil velmi rychle získat data od většího množství respondentů. Nevýhodou dotazníku je naopak subjektivita výpovědí, která se však vhodným způsobem kladení otázek dá omezit. Abychom zredukovali vliv subjektivního pohledu na problém, je třeba formulovat otázky neutrálně, tak aby se žádná odpověď přímo nenabízela či naopak neodpuzovala. Dále je třeba

---

⁶⁶ PELIKÁN, J. Základy empirického výzkumu pedagogických jevů. 1. vyd. Praha: Karolinum. 2004. ISBN 80-7184-569-8. s. 104-114.

hledět na jasnost a srozumitelnost otázek, rovněž je vhodné se respondentovi přizpůsobit (formulovat otázky s ohledem na jeho věk, vzdělání atd.).

Otázky mohou být podle míry volnosti uzavřené, parametrické, neparametrické, polouzavřené, otevřené a škálovací. Nejlépe se vyhodnocují otázky uzavřené, odpovědi však nemusí respondentovi vyhovovat, proto je vhodné zvolit i několik otázek polouzavřených či otevřených a dát tak respondentovi určitou volnost v možnosti odpovědi. Vyhodnocení takových otázek je sice složitější, nicméně nám pomohou lépe pochopit zkoumaný problém.

Předlohou k vypracování dotazníku mi byl depistážní dotazník Michala Koláře⁶⁷ (viz příloha 7). Anonymní dotazník, který jsem připravila pro žáky a studenty obsahoval celkem 14 otázek. V tomto dotazníku jsem kombinovala jak otázky uzavřené, tak i polouzavřené, parametrické, neparametrické, škálovací, či zcela otevřené. Například ke zjištění klimatu ve třídě jsem použila otázky uzavřené a škálovací, neparametrické otázky jsem využila ke sběru informací ohledně způsobu násilí a místu, kde k němu dochází, otevřené otázky se týkaly prevence šikany.

6.5.1 Průběh sběru dat

V rámci své souvislé praxe v září 2009, jsem provedla předvýzkum, kdy jsem ve dvou třídách základní školy rozdala dotazníky. Tento předvýzkum mi pomohl objevit a napravit nesrovnalosti. Zároveň jsem zjistila, zda je dotazník pro žáky srozumitelný.

Vlastní výzkum byl proveden v prosinci roku 2010 na Gymnáziu Dr. Josefa Pekaře. Sběr dat na Základní škole Kosmonosy proběhl v lednu 2011.

6.5.2 Zpracování dat

Ke zpracování sebraných dat jsem využila běžné statistické metody. K prezentaci výsledků jednotlivých otázek jsem pro přehlednost a srozumitelnější výklad použila grafy.

---

⁶⁷ KOLÁŘ, Michal. Bolest šikanování. c. d. s. 223-225.

6.6 Výsledky šetření

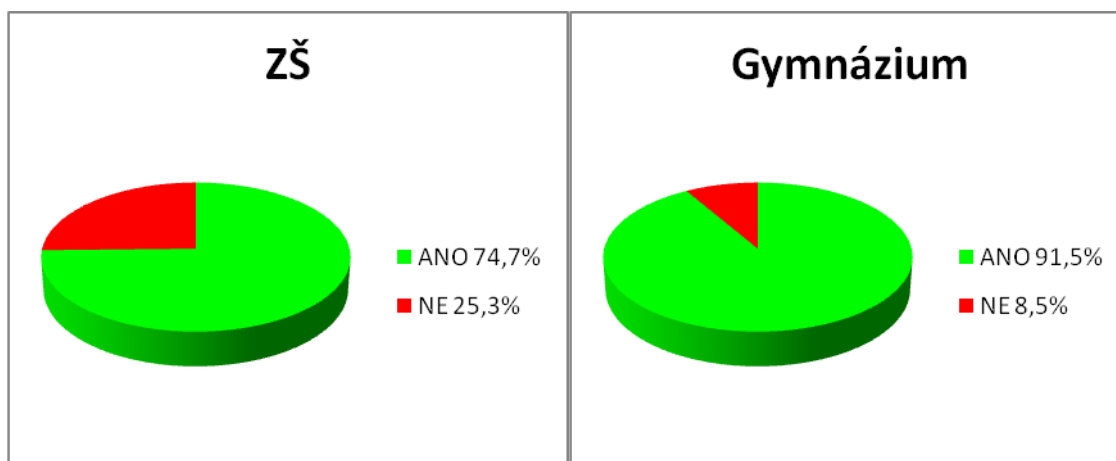
Na počátku výzkumu jsem stanovila několik předpokladů, jejichž pravdivost či nepravdivost jsem si ověřovala pomocí výsledků dotazníkového šetření. Nejprve zde analyzuji a prezentuji výsledky jednotlivých otázek, následně pak potvrdím či vyvrátím stanovené předpoklady.

6.6.1 Výsledky dotazníkového šetření

V následující části je proveden rozbor jednotlivých otázek dotazníku určeného pro žáky základní školy a studenty gymnázia.

Otázka č. 1: Navštěvuješ rád(a) tuto třídu?

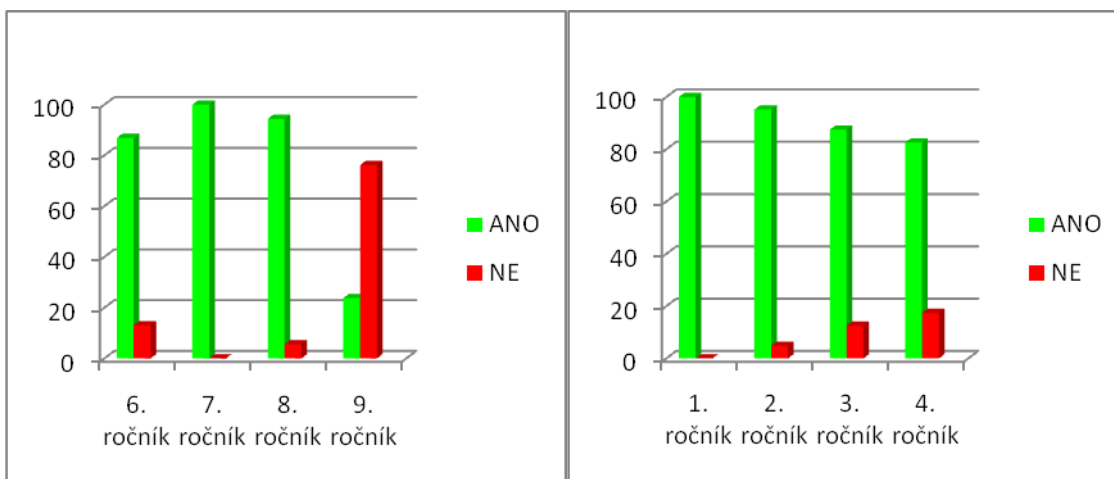
První otázka se částečně týká klimatu ve třídě. Žáci a studenti měli vybrat jednu z možností ANO/NE. Jelikož tato odpověď nemusí vypovídat o ovzduší ve třídě, ale naopak se v ní může odrážet subjektivní postoj žáka/studenta ke škole, byla tato otázka doplněna o stupnici od jedné do pěti, na které měli respondenti zhodnotit vztahy ve třídě.

Graf 1 Spokojenost žáků ZŠ se stavem ve třídě

Graf 2 Spokojenost studentů gymnázia se stavem ve třídě

Předchozí graf zobrazuje klima ve třídě žáků základní školy a studentů gymnázia. Při prvním pohledu je patrné, že žáci základní školy jsou obecně méně spokojeni se situací ve třídě. Tento fakt je ale zpochybněn následujícím grafem, z nějž lze vyčíst spokojenost ve třídě žáků a studentů jednotlivých ročníků.

Graf 3 Spokojenost žáků jednotlivých ročníků ZŠ

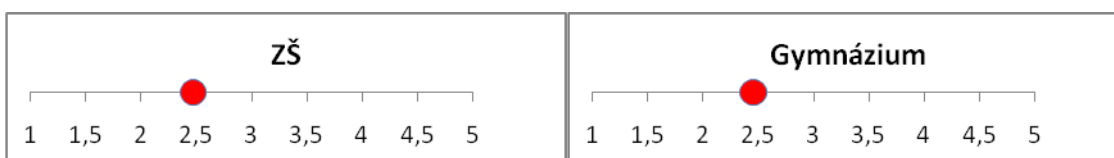
Graf 4 Spokojenost studentů jednotlivých ročníků gymnázia

Z grafu, jež zobrazuje spokojenost žáků jednotlivých ročníků ZŠ se situací ve třídě je alarmující stav v posledním, tedy 9. ročníku, kdy 76,2% žáků odpovědělo, že třídu nenavštěvují rádi (situace bude blíže vysvětlena v diskusi). Tato třída výrazně zvyšuje celkový průměr míry nespokojenosti žáků ZŠ s prostředím školy. V 6. ročníku je situace daleko lepší, nicméně míra spokojenosti žáků (86,95%) není dostatečná. Lépe je na tom 8. ročník (94,4% spokojených žáků) a zcela bez problému je se 100% spokojeností 7. ročník.

Graf znázorňující situaci v ročnících gymnázia vypovídá o jisté pravidelnosti snižování míry spokojenosti ve třídě. V 1. ročníku je spokojenost 100%, v 2. ročníku již spokojenost studentů klesá na 95,2%. Nespokojenost studentů 3. ročníku je již značně vysoká (12,5%) a nejzávažnější situace je ve 4. ročníku (17,4% nespokojených studentů).

Součástí první otázky byla již zmíněná stupnice od 1 do 5, na které žáci/studenti zhodnotili kvalitu vztahů ve třídě.

Vyber známku od jedničky do pětky, která nejlépe charakterizuje vztahy ve tvé třídě: výborné 1 2 3 4 5 špatné

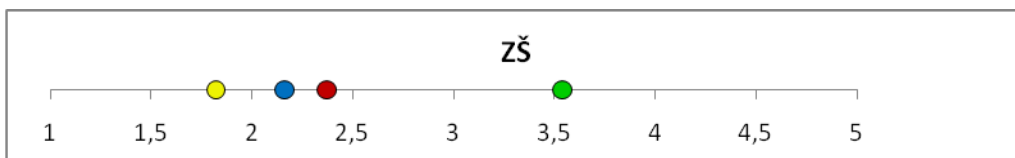

Graf 5 Celková kvalita vztahů ve třídách ZŠ

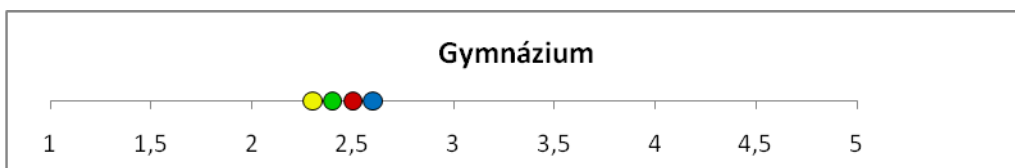
Graf 6 Celková kvalita vztahů ve třídách gymnázia

Na následujících dvou grafech/stupnicích jsou znázorněny průměrné známky, vypovídající o kvalitě vztahů mezi žáky/studenty ve třídě u jednotlivých ročníků základní školy a gymnázia

1./6. ročník ● 2./7. ročník ● 3./8. ročník ● 4./9. ročník ●

Graf 7 Kvalita vztahů v jednotlivých třídách ZŠ

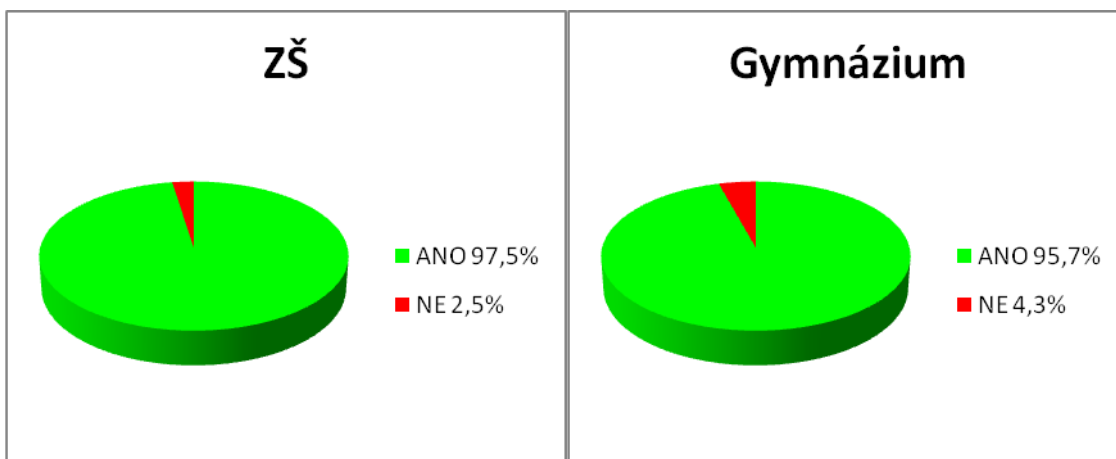
Graf 8 Kvalita vztahů v jednotlivých třídách gymnázia

Z grafu 7 lze vyčíst, že nejméně problematické vztahy mezi žáky jsou v 6. ročníku, kteří však nejsou se situací ve třídě příliš spokojeni (13,05% nespokojených žáků). 8. ročník se známkou 2,16 shoduje s mírou spokojenosti ve třídě (94,4%). Naopak 7. ročník, který vykazuje spokojenost 100%, zhodnotil vztahy mezi spolužáky známkou 2,37. Stav v 9. ročníku (76,2% nespokojenosti) byl známkou 3,54 potvrzen.

Známky v grafu 8 ukazují, že studenti 1. ročníku hodnotí vzájemné vztahy známkou 2,3. Třidu však navštěvují rádi (100% spokojenost). Naopak 4. ročník s nejvyšším procentem nespokojenosti (17,4%) hodnotí vztahy druhou nejlepší známkou 2,4. Vztahy v 2. ročníku jsou pak klasifikovány známkou 2,5 a ve 3. ročníku známkou 2,6.

Otázka č. 2: Máš ve třídě dobrého kamaráda?

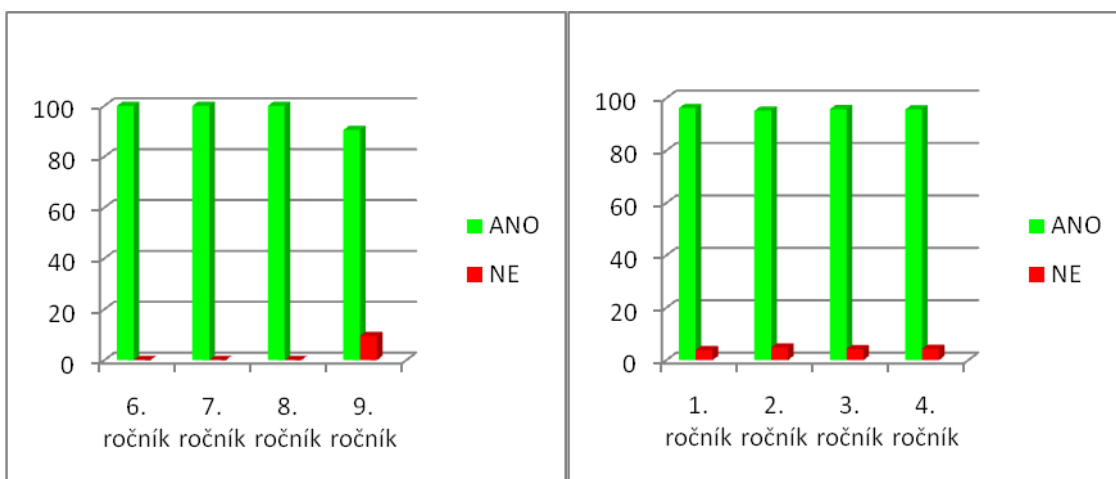
Druhá otázka se rovněž týká ovzduší ve třídě. Zkoumá, zda-li a v jaké míře jsou ve třídě přátelské vztahy mezi spolužáky.

Graf 9 Přátelské vztahy na ZŠ celkově

Graf 10 Přátelské vztahy na gymnáziu celkově

Předchozí dva grafy shrnují výsledky opět souhrnně za celou školu, z nichž je patrné lepší školní klima v prostředí základní školy. V dalších dvou grafech jsou celkové výsledky analyzovány.

Graf 11 Přátelské vztahy v jednotlivých ročnících ZŠ gymnázia

Graf 12 Přátelské vztahy v jednotlivých ročnících gymnázia

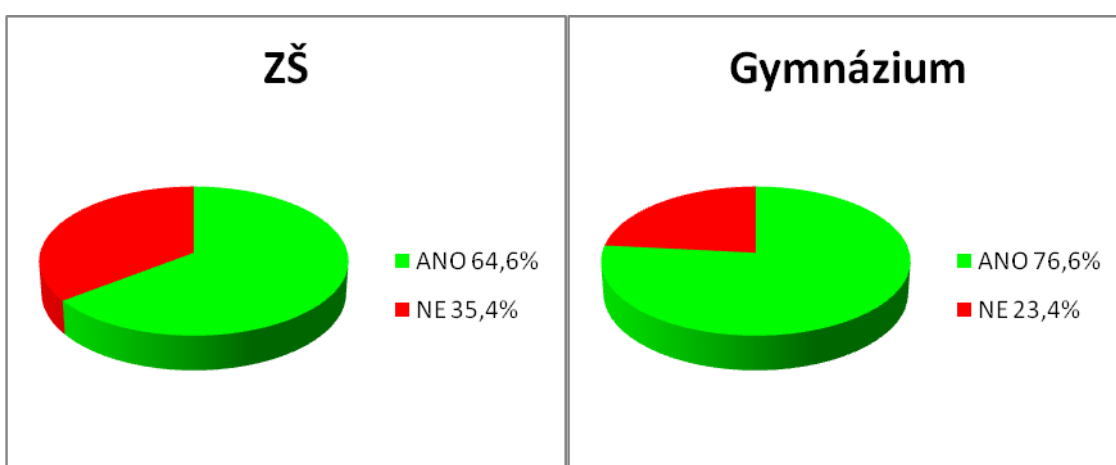
Graf 11 vykazuje, že v 6., 7. a 8. ročníku má každý žák dobrého kamaráda. Vztahy v těchto třídách lze tedy označit za přátelské. V 9. ročníku nemá dobrého kamaráda 9,5% žáků. Tento graf stále potvrzuje předešlé výsledky, které vykazovaly nejnižší spokojenost žáků 9. ročníku s klimatem ve třídě.

Z grafu 12 je zřejmé, že v každém ročníku je student, který ve třídě nemá dobrého kamaráda. Výsledky jednotlivých ročníků se od sebe nijak výrazně neliší. V 1. ročníku nemá ve třídě dobrého kamaráda 3,8% studentů, v 2. ročníku 4,8% studentů, ve 3. ročníku 4,2% studentů a ve 4. ročníku 4,3% studentů.

Otázka č. 3: Patříš ve vaší třídě do nějaké party?

Pro zjištění klimatu ve třídě a možnost výskytu šikany je jedním z klíčových faktorů skutečnost, patří-li žák/student do nějaké skupiny/party v rámci třídy. Pro šikanu totiž může být příznačné, že je prováděna nějakou skupinkou agresorů. Rovněž ale může probíhat v rámci party, kdy se jeden žák/student snaží stát členem takové skupiny. Zároveň žák/student, který nepatří do žádné party, může být častěji obětí šikany.

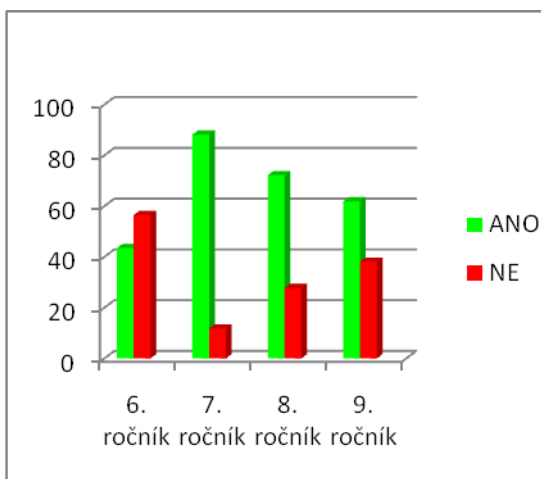
Existují-li však ve třídě vyrovnané skupinky žáků/studentů, nemusí se zde šikana rozvinout vůbec, protože žádná skupina nemá „navrch“ nad ostatními.

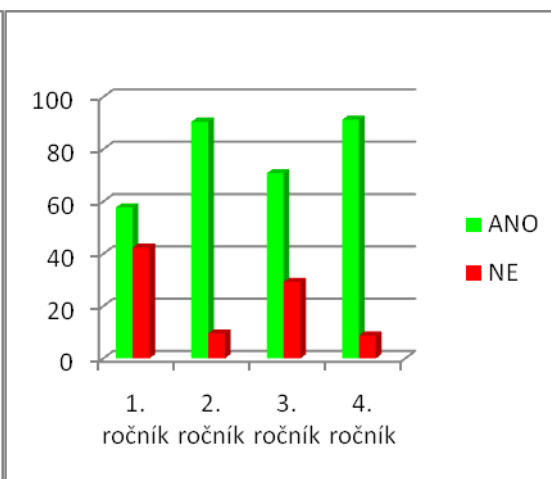
Graf 13 Příslušnost žáků ZŠ k partě v rámci třídy

Graf 14 Příslušnost studentů gymnázia k partě v rámci třídy

Z předešlých dvou grafů vidíme, že mezi základní školou a gymnáziem není v otázce příslušnosti žáků/studentů není značný rozdíl. Členy skupin v rámci třídy jsou však častěji studenti gymnázia (76,6%) než žáci základní školy (64,6%).

Graf 15 Příslušnost žáků jednotlivých ročníků ZŠ k partě v rámci třídy

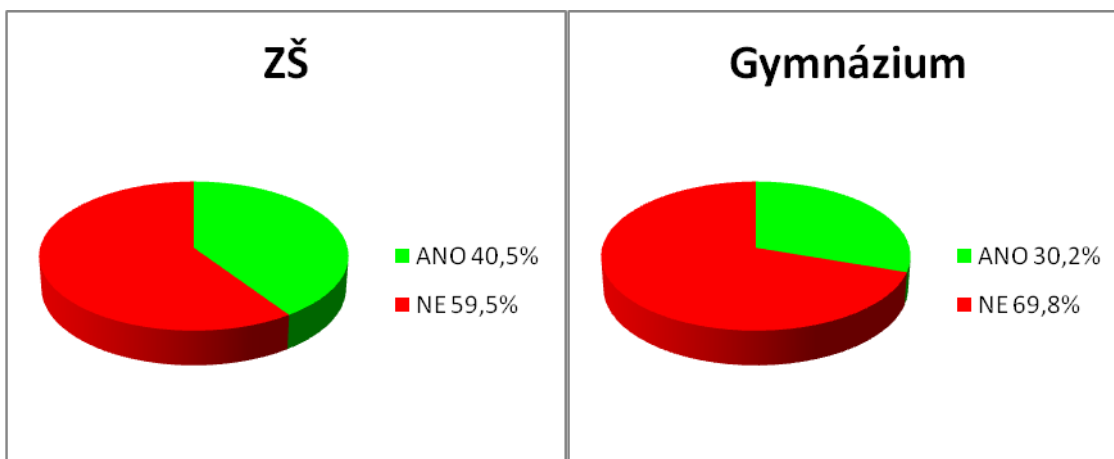
Graf 16 Příslušnost studentů jednotlivých ročníků gymnázia k partě v rámci třídy

Na základní škole (graf 15) jsou členy party v rámci třídy nejvíce žáci 7. ročníku (88,2%). Vzhledem k předchozím výsledkům je možné předpokládat, že party v této třídě jsou celkem vyrovnané. To potvrdí či vyvrátí následující výsledky. Nejméně žáků patřících do party v rámci třídy je v 6. ročníku (43,5%). V 8. ročníku je součástí nějaké skupiny 72,2% žáků a v 9. ročníku 61,9% žáků.

Na grafu 16 je patrné, že ve 2. ročníku (90,5%) a ve 4. ročníku (91,3%) je většina studentů členem nějaké skupiny v rámci třídy. Ve 3. ročníku patří do party 70,8% studentů. Nejmenší procento příslušnosti studentů k partě v rámci třídy vykazuje 1. ročník (57,7%).

Otázka č. 4: Byl(a) jsi svědkem toho, že je opakovaně ubližováno tvému spolužákovi jinými spolužáky ze školy?

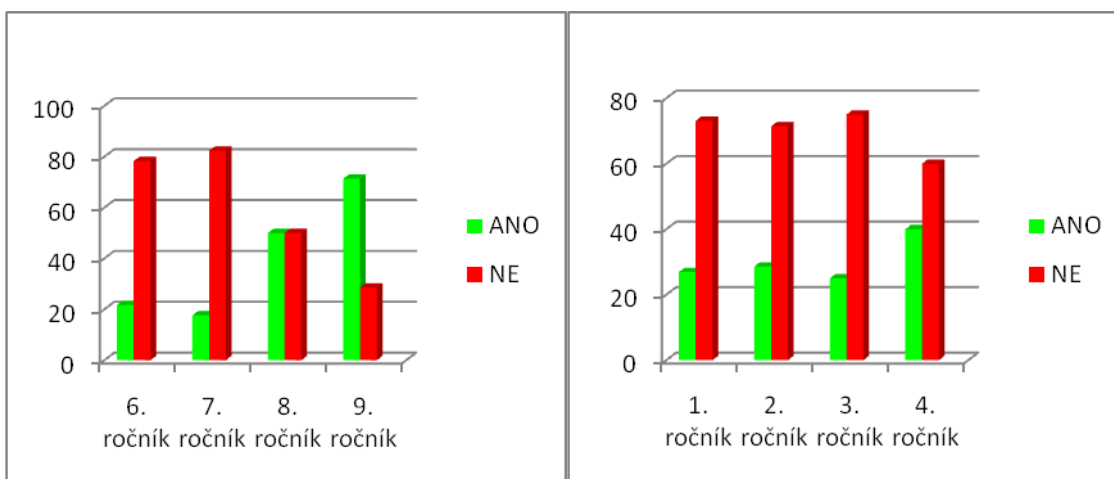
Další otázka se již přímo zabývá výskytem šikany. V následujících grafech opět vidíme, kolik žáků/studentů se stalo svědkem šikany svého spolužáka.

Graf 17 Počet žáků ZŠ, jež se stali svědky šikany

Graf 18 Počet studentů gymnázia, jež se stali svědky šikany

Svědkem šikany se podle výzkumu stalo celkem 40,5% žáků základní školy. Na gymnáziu je počet studentů, kteří se setkali se šikanou o více jak 10% nižší, tedy 30,2% studentů.

Graf 19 Počet žáků jednotlivých ročníků, jež se stali svědky šikany

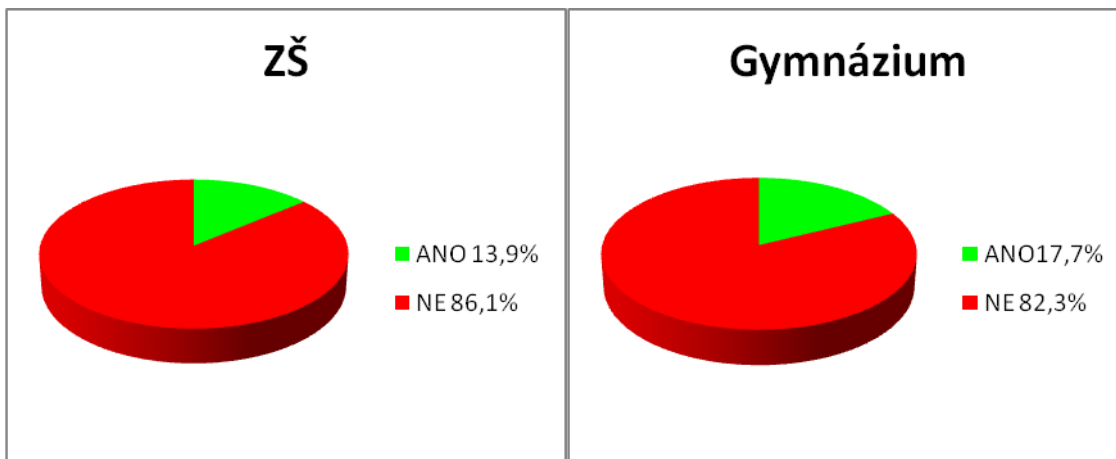
Graf 20 Počet studentů jednotlivých ročníků, jež se stali svědky šikany

Grafy 19 a 20 zobrazují výsledky jednotlivých ročníků. Z grafu 19 lze vyčíst, že nejméně svědků šikany je v 7. ročníku (17,64% žáků). O něco více svědků šikany je v 6. ročníku (21,7%). Vysoké procento svědků šikany je v 8. ročníku (50%). Množství žáků, kteří se stali svědkem šikany svého spolužáka v 9. ročníku je pak přímo alarmující (71,4%).

Počet studentů gymnázia, kteří se setkali se šikanou celkově menší. V grafu 20 je znázorněno, že nejvíce svědků šikany spolužáka je ve 4. ročníku (40%). V ostatních ročnících počet svědků šikany spolužáka nepřesahuje 30%. V 1. ročníku se s šikanou

spolužáka setkala 26,9% studentů, ve 2. ročníku 28,6% studentů, nejméně studentů, kteří byli svědkem šikany spolužáka je ve 3. ročníku (25%).

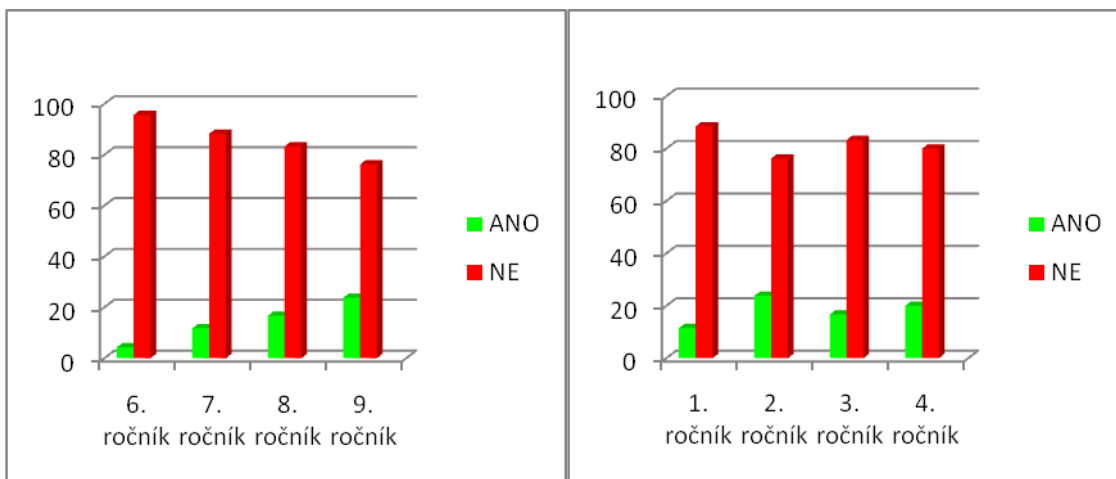
Otázka č. 5: Ublížoval nebo ubližuje ti opakovaně někdo ze školy?

Graf 21 Počet žáků ZŠ, jež se stali obětí šikany

Graf 22 Počet studentů gymnázia, jež se stali obětí šikany

Cílem páté otázky bylo zjistit, kolik žáků a studentů se stalo obětí šikany. V předchozích dvou grafech je opět znázorněn celkový počet obětí z každé školy. Na grafu 21 vidíme, že obětí šikany se stalo celkem 13,9% žáků základní školy. Počet obětí šikany na gymnáziu (graf 22) je o něco vyšší (17,7%).

Graf 23 Počet žáků jednotlivých ročníků, jež se stali obětí šikany

Graf 24 Počet studentů jednotlivých ročníků, jež se stali obětí šikany

Graf 23 vypovídá o počtu obětí šikany v jednotlivých ročnících základní školy. Z tohoto grafu můžeme vyčíst, že nejméně obětí je v 6. ročníku (4,34%), v 7. ročníku (11,76%) a v 8. ročníku (16,7%). Největší počet obětí bylo zaznamenáno u žáků 9. ročníku (23,8%).

Jak již bylo řečeno, na gymnáziu je celkový počet obětí vyšší. Na grafu 24 vidíme, že nejméně obětí je v 1. ročníku (11,5%), naopak nejvíce jich je v ročníku 2. (23,8%). Ve 3. ročníku se stalo obětí šikany 16,7% studentů a ve 4. ročníku 20% studentů.

Otázka č. 6: Jak tobě nebo jiným opakovaně ubližují? (Stačí, když zaškrtněš, co se ti stalo, ale můžeš to popsat i vlastními slovy.)

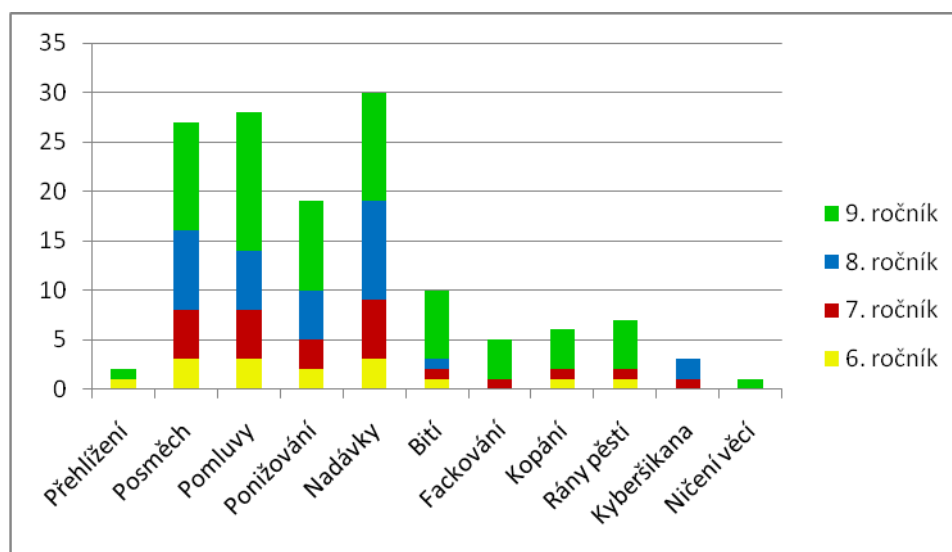
Sedmá otázka zkoumá, jaké formy násilí se nejčastěji objevují na vybraných školách. Respondenti měli možnost označit libovolný počet z nabízených možností, pokud by jim výčet možností nevyhovoval, měli možnost napsat vlastními slovy, s jakou formou šikany se setkali.

Tabulka 1 Formy šikany, jež se vyskytují na ZŠ

	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník	Σ
Přehlížení	1	0	0	1	2
Posměch	3	5	8	11	27
Pomluvy	3	5	6	14	28
Ponižování	2	3	5	9	19
Nadávky	3	6	10	11	30
Bití	1	1	1	7	10
Fackování	0	1	0	4	5
Kopání	1	1	0	4	6
Rány pěstí	1	1	0	5	7
Kyberšikana	0	1	2	0	3
Jiné:	0	0	0	1	1
ničení věcí	0	0	0	1	1
	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník	Σ
Psychická	12	19	29	46	106
Fyzická	3	4	1	20	28
Kyberšikana	0	1	2	0	3

Z tabulky 1 lze vyčíst, že nejčastější formou ubližování je šikana psychického rázu, konkrétněji pomluvy, posměch a nadávky. Tato tabulka také potvrzuje předešlé výsledky, že se s šikanou nejčastěji setkali žáci 9. ročníku. Rovněž je zde patrný výskyt fyzického násilí. Případy, kdy se žák setkal s kyberšikanou jsou 3.

Na následujícím grafu 25 jsou zobrazeny jednotlivé formy násilí souhrnně pro všechny ročníky. Na první pohled je jasné, že šikana se v nejvíce formách vyskytuje v 9. ročníku, rovněž je zde nejvíce fyzického násilí, v jednom případě se zde vyskytuje nepřímá fyzická šikana v podobě ničení osobních věcí. V 8. ročníku, který je druhý v pořadí, co se týče četnosti výskytu šikany, se nejčastěji objevuje psychické ubližování, je zde také nejvíce žáků, kteří se setkali s kyberšikanou. V 6. a 7. ročníku se psychické a (v menší míře) fyzické násilí objevuje téměř ve stejném množství.

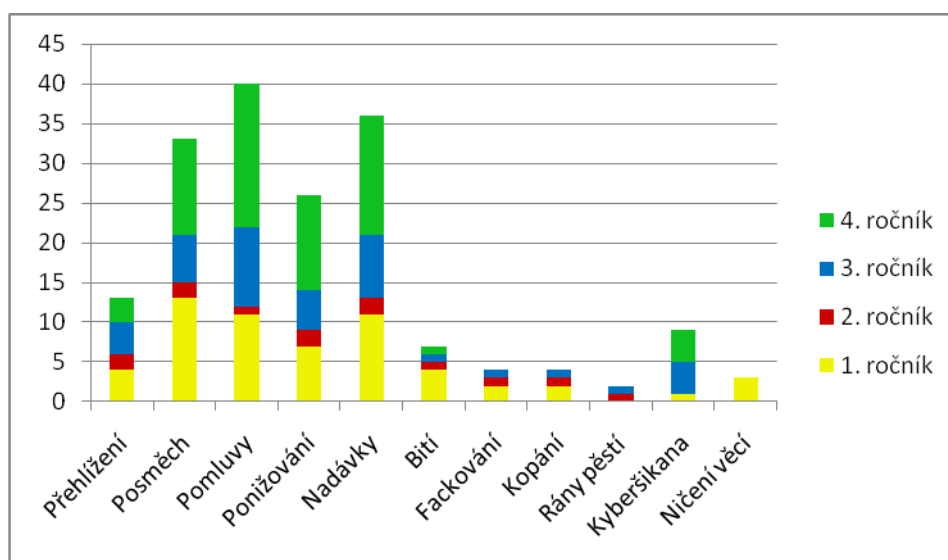
Graf 25 Výskyt jednotlivých forem šikany v 6., 7., 8., a 9. ročníku ZŠ

Tabulka 2 Výskyt jednotlivých forem šikany v 1., 2., 3., a 4. ročníku gymnázia

	1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník	Σ
Přehlížení	4	2	4	3	13
Posměch	13	2	6	12	33
Pomluvy	11	1	10	18	40
Ponižování	7	2	5	12	26
Nadávky	11	2	8	15	36
Bití	4	1	1	1	7
Fackování	2	1	1	0	4
Kopání	2	1	1	0	4
Rány pěstí	0	1	1	0	2
Kyberšikana	1	0	4	4	9
Jiné:	3	0	0	0	3
ničení	3	0	0	0	3
	1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník	Σ
Psychická	46	9	33	60	148
Fyzická	11	4	4	1	20
Kyberšikana	1	0	4	4	9

Jak ukazuje tabulka 2, nejčastější formou šikany na gymnáziu je opět šikana psychického rázu. Rovněž jako u žáků základní školy se jedná o pomluvy, nadávky a posměch. I zde se objevuje fyzické násilí, nicméně je to v menší míře než je tomu na základní škole. Na gymnáziu je vyšší počet studentů, kteří se setkali s kyberšikanou (celkem 9 studentů).

Následující graf 25 opět znázorňuje jednotlivé formy násilí souhrnně pro všechny ročníky. Ve všech uvedených formách se šikana vyskytuje ve 3. ročníku. V téměř všech formách se šikana vyskytuje rovněž v 1. a 2. ročníku. V 1. ročníku se navíc objevuje nepřímá fyzická šikana ve formě ničení osobních věcí obětí. Ve 4. ročníku je zaznamenána především šikana psychická. S kyberšikanou se pak nejčastěji setkali studenti 3. a 4. ročníku.

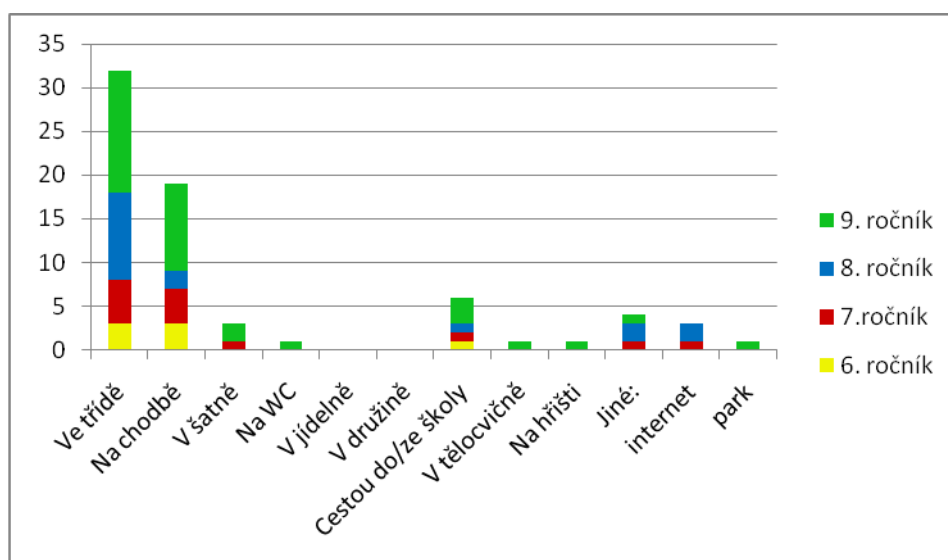
Graf 26 Výskyt jednotlivých forem šikany v 6., 7., 8., a 9. ročníku gymnázia

Otázka č. 7: Kde tobě nebo jiným opakovaně ubližují?

Následující otázka zkoumá místa, kde k šikaně nejčastěji dochází. Z tabulky 3 vidíme, že nejčastějším místem, kde probíhá šikana je třída. Druhým nejfrekventovanějším místem jsou chodby ve škole. Méně často dochází k šikanování žáků základní školy cestou do školy či ze školy.

Tabulka 3 Místa, na nichž dochází k šikaně (ZŠ)

	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník	Σ
Ve třídě	3	5	10	14	32
Na chodbě	3	4	2	10	19
V šatně	0	1	0	2	3
Na WC	0	0	0	1	1
V jídelně	0	0	0	0	0
V družině	0	0	0	0	0
Cestou do/ze školy	1	1	1	3	6
V tělocvičně	0	0	0	1	1
Na hřišti	0	0	0	1	1
Jiné:	0	1	2	1	4
internet	0	1	2	0	3
park	0	0	0	1	1

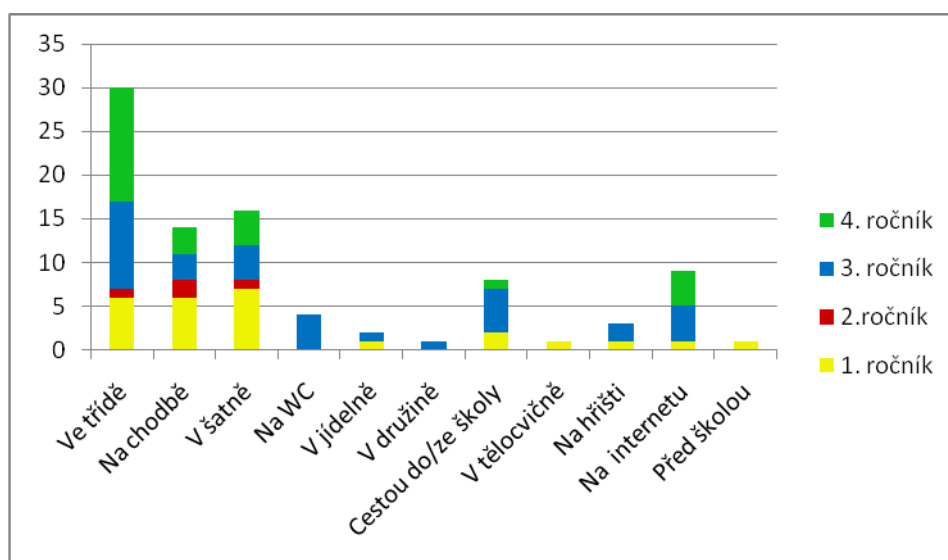
Graf 27 Místa, na nichž dochází k šikaně (ZŠ)

Graf 27 zobrazuje předešlou tabulku. Na první pohled je jasné, že ve třídě dochází k šikaně nejčastěji v 9. ročníku, poté v 8. ročníku. Dá se říci, že nejfrekventovanějším místem, kde k šikaně dochází, je u všech ročníků třída (s výjimkou 6. ročníku, kde je stejně často zmiňováno jako místo šikany chodba).

Tabulka 4 Místa, na nichž dochází k šikaně (gymnázium)

	1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník	Σ
Ve třídě	6	1	10	13	30
Na chodbě	6	2	3	3	14
V šatně	7	1	4	4	16
Na WC	0	0	4	0	4
V jídelně	1	0	1	0	2
V družině	0	0	1	0	1
Cestou do/ze školy	2	0	5	1	8
V tělocvičně	1	0	0	0	1
Na hřišti	1	0	2	0	3
Na internetu	1	0	4	4	9
Před školou	1	0	0	0	1

Z tabulky 4 vyplývá, že nejběžnějším místem, kde dochází k šikaně na gymnáziu, je opět třída. Druhým nejčastějším místem jsou zde prostory šatny, často je rovněž zmiňována chodba. Celkem devět studentů označilo internet jako místo, kde dochází k ubližování, což potvrdilo výsledky předešlé otázky, že devět studentů se setkalo s kyberšikanou. V osmi případech šikana probíhá cestou do školy nebo ze školy. Zřídka se objevují místa jako WC a hřiště.

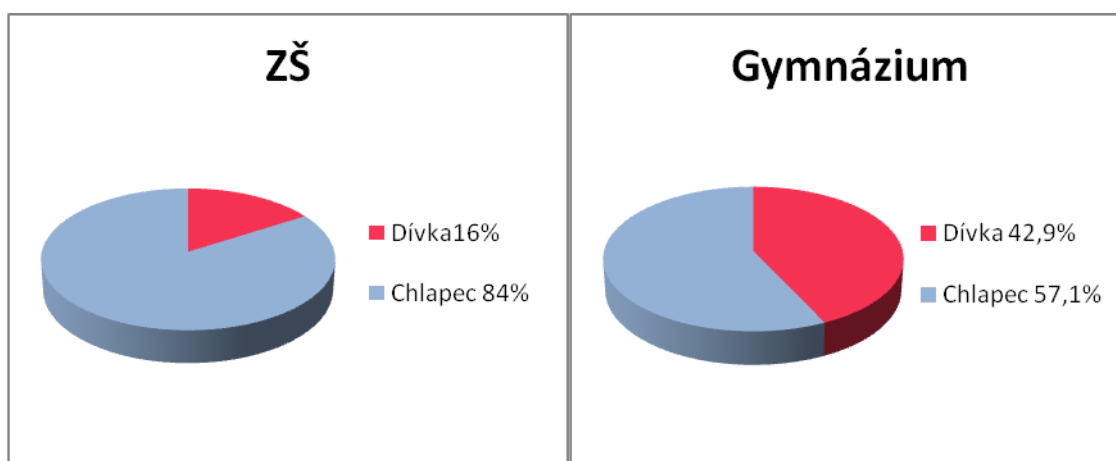

Graf 28 Místa, na nichž dochází k šikaně (gymnázium)

V grafu 28 jsou opět přeneseny hodnoty z předešlé tabulky. Z grafu je patrné, že šikana ve třídě probíhá nejčastěji ve 4. a ve 3. ročníku. Ve 2. ročníku je nejfrekventovanějším místem chodba školy a v 1. ročníku k šikaně nejčastěji dochází v prostorách šatny (téměř ve stejném počtu dochází k šikaně ve třídě a na chodbě. Z grafu je rovněž na první pohled jasný nezanedbatelný počet případů kyberšikany.

Otázka č. 8: Ten, kdo ubližuje, je chlapec, nebo dívka?

Cílem této otázky je zjistit, v jakém množství figurují v šikaně dívky jako agresorky a v jakém počtu jsou agresory naopak chlapci.

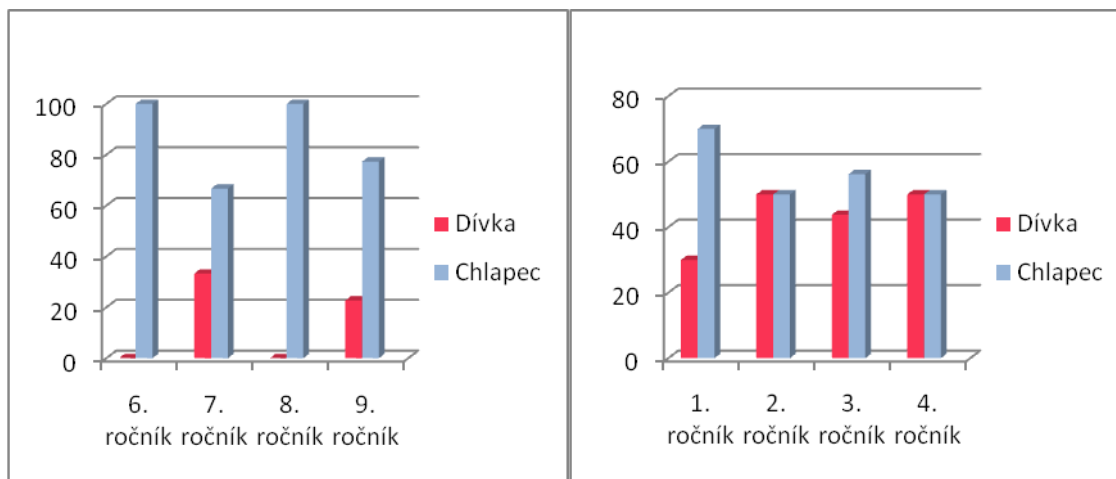

Graf 29 Pohlaví agresorů ZŠ

Graf 30 Pohlaví agresorů gymnázia

V předchozích grafech vidíme, že na obou školách je větší množství chlapců jakožto agresorů. Rozdíl nastává v přesném počtu dívek a chlapců, kteří šikanují.

Zatímco na základní škole je násilí páčáno převážně chlapci (84%) a podstatně méně dívkami (16%), na gymnáziu je poměr agresorek a agresorů více vyrovnaný (dívky 42,9%, chlapci 57,1%).

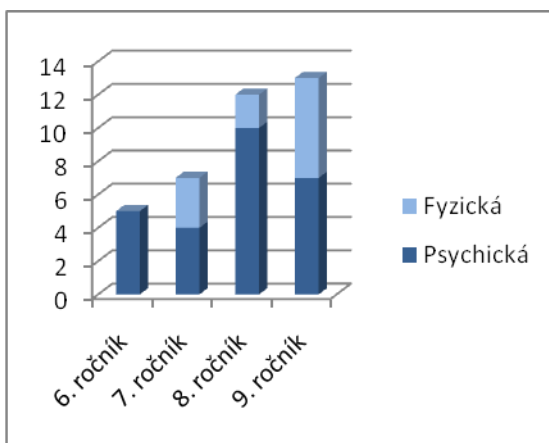

Graf 31 Pohlaví agresorů v jednotlivých ročnících ZŠ   **Graf 32 Pohlaví agresorů v jednotlivých ročnících gymnázia**

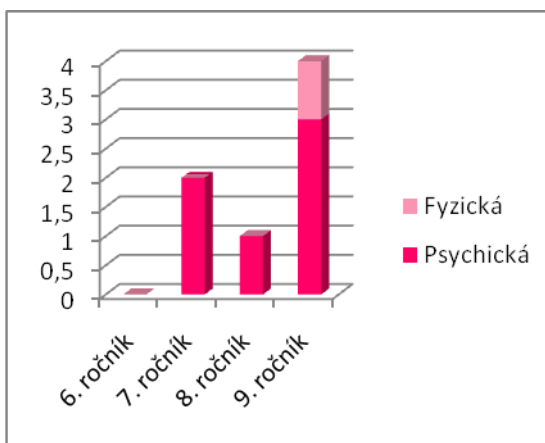
Grafy 31 a 32 podrobněji analyzují výskyt agresorek a agresorů na obou školách. V grafu 31 vidíme, že v 6. a 8. ročníku šikanují pouze chlapci (100%). V 7. ročníku je poměr agresorek a agresorů 1:2, žáci zde označili, že v 33,3% případů byla agresorem dívka a v 66,7% případů chlapec. V 9. ročníku žáci vypověděli, že dívka byla agresorem v 22,7% případů šikany a chlapec v 77,3%.

Graf 32 podrobněji vypovídá o pohlaví agresorů na gymnáziu. Kromě 1. ročníku, kde dívky šikanují z 30% a chlapci ze 70%, je poměr agresorek a agresorů téměř vyrovnaný. Ve 3. ročníku ještě v šikanování převažují chlapci (56,2%) nad dívkami (43,%), ve 2. a 4. ročníku je poměr agresorek a agresorů 50% na 50%.

Data v následujících čtyřech grafech jsem získala syntézou otázek 6 a 8. Zobrazují formu násilí, jež převažuje u agresorů a agresorek na vybrané ZŠ a gymnáziu.

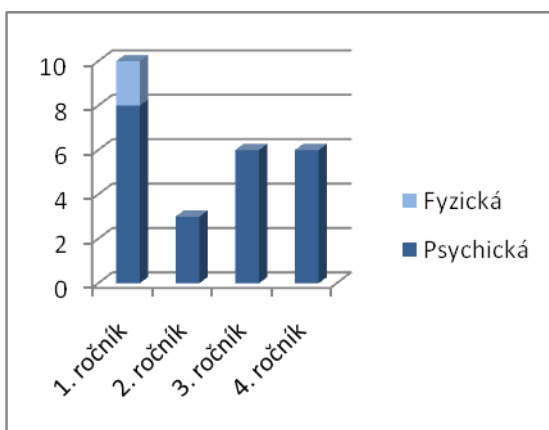

Graf 33 Formy agrese u chlapců ZŠ

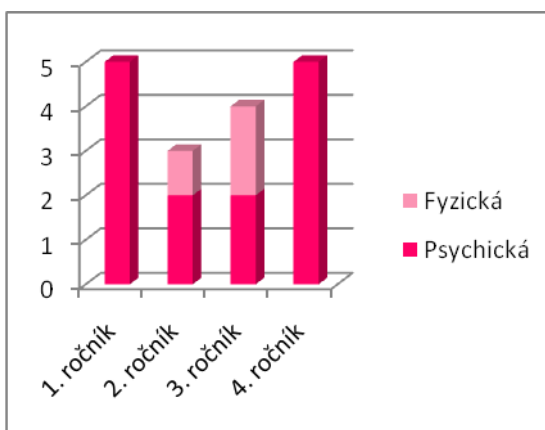

Graf 34 Formy agrese u dívek ZŠ

Z grafu 33 a 34 vyplývá, že jak agresori (25 případů), tak agresorky (6 případů) používají převážně psychickou formu šikany. U dívek je fyzická forma násilí zaznamenána pouze v 9. ročníku v jednom případě. Chlapci základní školy se fyzického násilí dopouští častěji (celkem v 11ti případech) než dívky.

Graf 335 Formy agrese u chlapců gymnázia

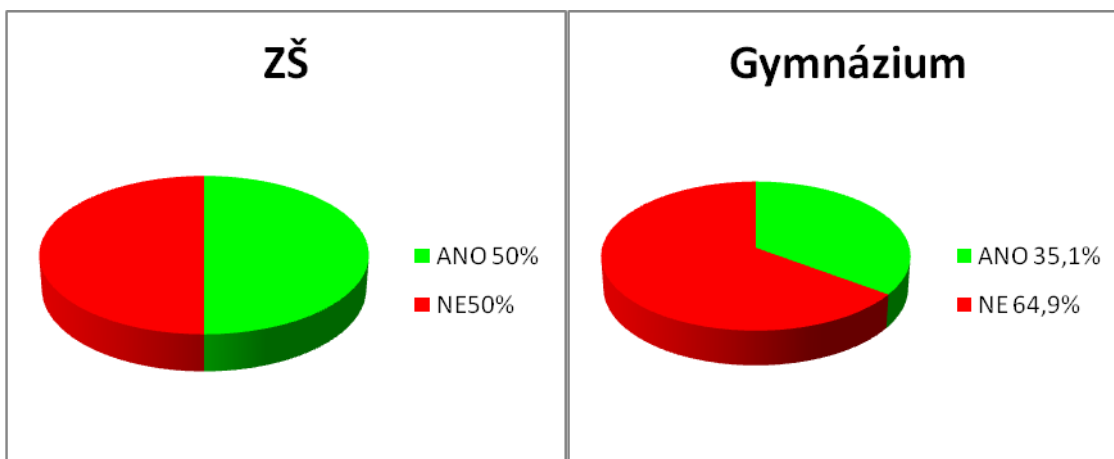
Graf 36 Formy agrese u dívek gymnázia

Grafy 35 a 36 vypovídají rovněž o převaze psychické formy šikany u agresorů (24 případů) i agresorek (15 případů). Rozdíl zde nastává v tom, že studenti gymnázia uvádí častější používání fyzického násilí u agresorek (3 případy) než-li u agresorů (2 případy).

Otázka č. 9: Byl potrestán ten, kdo ubližoval?

Devátá otázka má za cíl zjistit, kolik případů šikany, o níž žáci věděli, bylo potrestáno. Částečně tedy zkoumá, do jaké míry se škola šikanou zabývá a řeší ji.

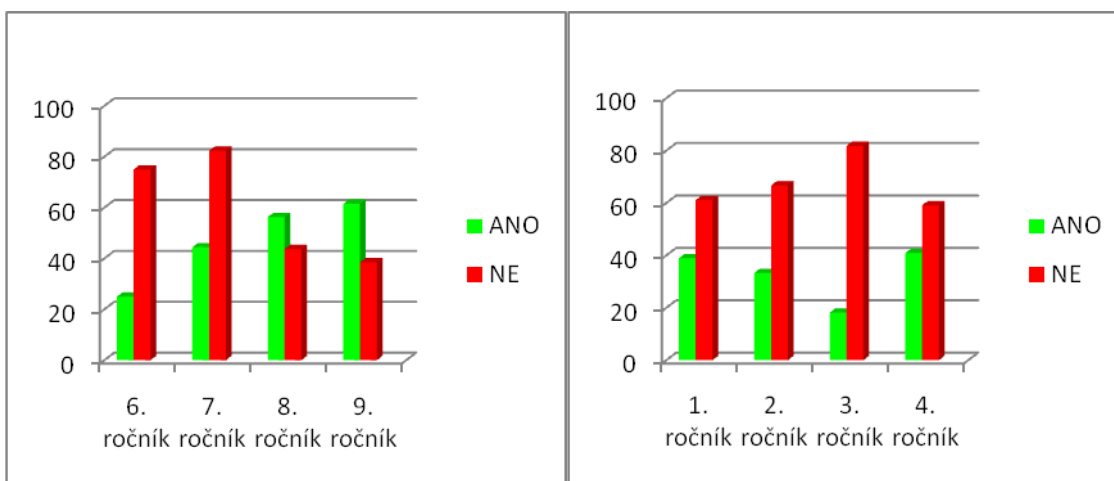

Graf 37 Počet potrestaných agresorů na ZŠ

Graf 38 Počet potrestaných agresorů na gymnáziu

Z předešlých grafů je patrné, že žáci a studenti jsou toho názoru, že agresori nebývají dostatečně potrestáni. Následující dva grafy určí blíže, jak tato situace vypadá v jednotlivých ročnících.

Graf 39 Počet potrestaných agresorů v jednotlivých ročnících ZŠ

Graf 40 Počet potrestaných agresorů v jednotlivých ročnících gymnázia

Podle grafu 39 se šikana nejvíce řeší/trestá v 9. ročníku (61,5%). Tento výsledek může mít souvislost s tím, že se zde šikana vyskytuje ve vysokém měřítku. Žáci 8. ročníku odpověděli, že byla šikana potrestána v 56,3% případů, v 7. ročníku pak ve 44,4% případů. Nejméně agresorů bylo potrestáno v 6. ročníku 25%.

Na gymnáziu se šikana nejméně trestá ve 3. ročníku (18,2%). Ve 2. ročníku studenti vypověděli, že byla potrestána třetina případů šikany, tedy 33,3%. V 1. ročníku je procento potrestaných agresorů ještě o něco vyšší (38,9%). Nejvíce se podle studentů šikana trestá ve 4. ročníku (40,9%). Souhrnně však můžeme říci, že většina případů, kdy dojde k šikanování, je nepotrestána.

Otázka č. 10: Označ na stupnici čísel u každé možnosti, komu by ses svěřil(a) s tím, že ti někdo ubližuje, a kdo si myslíš, že by ti pomohl (učitel, rodič, kamarád).

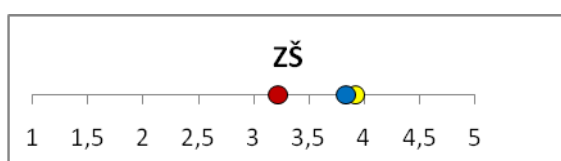
Desátá otázka zkoumá, nakolik žáci a studenti důvěřují učitelům, rodičům a kamarádům. Na stupnici od 1 do 5 měli žáci a studenti možnost zaznamenat, komu (učitel, rodič, kamarád) by se jako případné oběti šikany nejraději svěřili. Na druhé stupnici pak měli označit, kdo si myslí, že by jim s problémem nejvíce pomohl.

nesvěřil(a) 1 2 3 4 5 svěřil(a)   nejméně pomohl 1 2 3 4 5 nejvíce pomohl

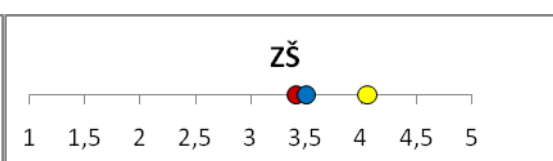
Učitel ●

Rodič ●

Kamarád ●

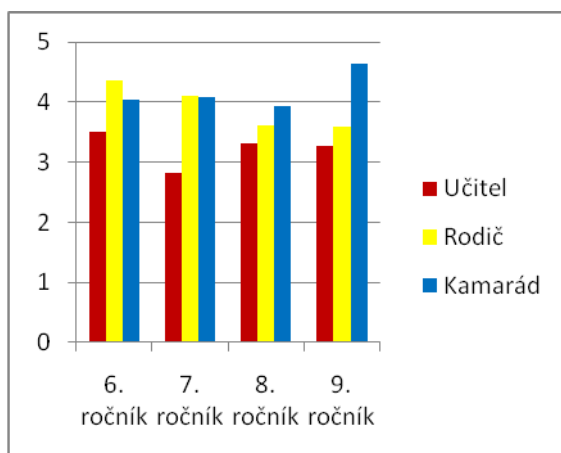

Graf 41 Komu by se žáci ZŠ svěřili

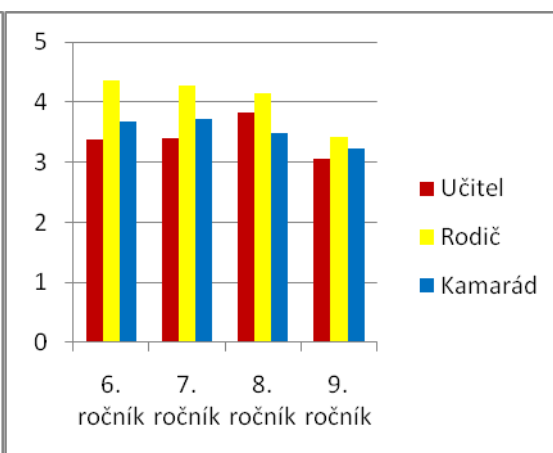

Graf 42 Kdo by žákům ZŠ pomohl

V předchozích grafech vidíme průměrné známky všech žáků základní školy. Z grafu 41 jednoznačně vyplývá, že nejméně často by se žáci s šikanou svěřili učiteli (známka 3,22). A to navzdory tomu, že průměrná známka v otázce „kdo by nejvíce pomohl“ je 3,41, tedy o něco vyšší. Žáci jsou si tedy vědomi, že by jim učitel pomohl s problémem, avšak právě jemu se nejméně svěřují. Opačný jev nastává u přítele. Žáci by se nejvíce svěřili svému kamarádovi (3,83), už ale tolik nevěří, že by jim kamarád pomohl (3,5). Z výsledků vyplývá, že nejvíce žáci důvěřují a svěřují se rodičům (3,92) a stejně tak i jim nejvíce věří, že by jim s problémem šikany pomohli (4,05).

Graf 43 Komu by se žáci jednotlivých ročníků ZŠ svěřili

Graf 44 Kdo by žákům jednotlivých ročníků ZŠ pomohl

Jev, který jsem popsala výše, tedy, že žáci věří v pomoc učitelů, nicméně se jim nespěšují, platí pouze v 6., 7. a 8. ročníku. Z grafů 43 a 44 je zřejmé, že žáci 9. ročníku by se sice nejméně rádi svěřili učiteli (3,26), avšak v jejich pomoc věří méně (3,05). Totéž platí i u rodičů, jejichž průměrná známka žáků 9. ročníku v otázce, zda by se jim s šikanou svěřili, je 3,6. Zda by jim rodiče pomohli věří žáci opět méně (3,41).

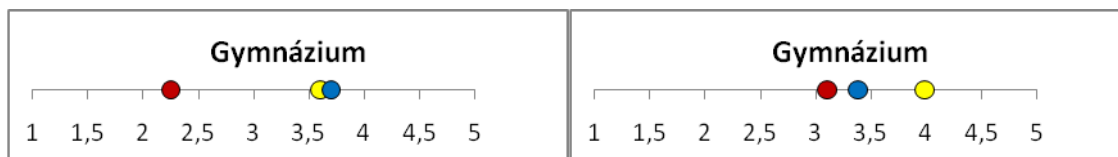
Následující čtyři grafy znázorňují výsledky v otázce důvěry a víry v pomoc u studentů gymnázia.

nesvěřil(a) 1 2 3 4 5 svěřil(a)   nejméně pomohl 1 2 3 4 5 nejvíce pomohl

Učitel ●

Rodič ●

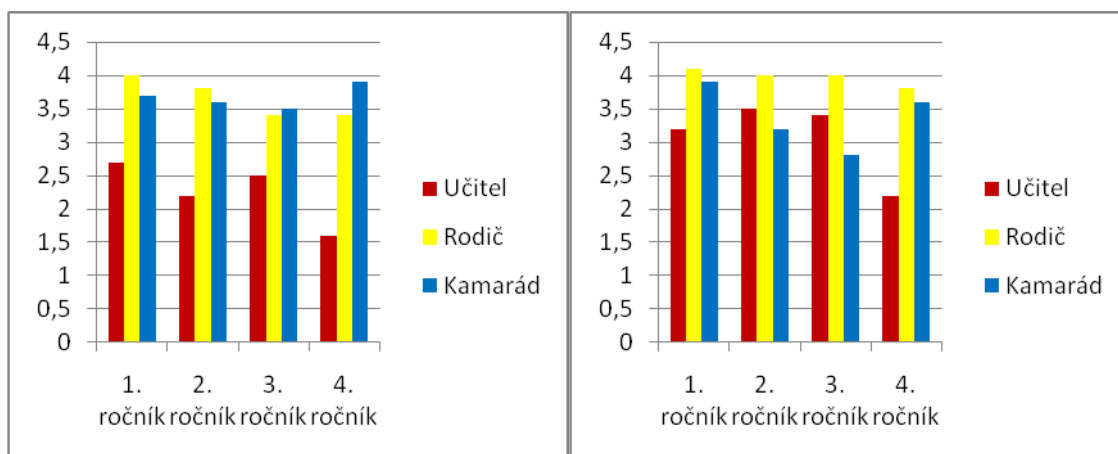
Kamarád ●

Graf 45 Komu by se studenti gymnázia svěřili

Graf 46 Kdo by studentům gymnázia pomohl

Studenti gymnázia by se podle grafu 45 nejraději svěřili svým kamarádům 3,7, o desetinu nižší známku (3,6) získali rodiče. Učitelům by se většina studentů nejméně ráda svěřila s problémem šikany (2,25). I zde se objevuje již popsáný jev. Graf 46 ukazuje, že se studentu domnívají, že by jim s problémem sice nejméně pomohli učitelé (3,1) toto číslo je však vyšší než číslo náležející učitelům v předešlém grafu. Studenti tedy opět věří v pomoc učitelů, ale nespěšují se. Naopak kamarádi potenciálních obětí se sice o šikaně dozvědí, nicméně už nemají důvěru studentů, že by se s jejich pomocí šikana vyřešila (3,38). Nejvíce studentů věří v otázce pomoci svým rodičům (3,98).

Graf 47 Komu by studenti jednotlivých ročníků gymnázia svěřili

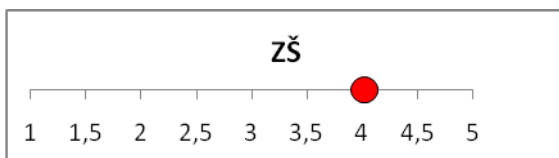
Graf 48 Kdo by studentům jednotlivých ročníků gymnázia pomohl

V grafu 47 vidíme, že nejméně se učitelům svěřují studenti 4. ročníku (1,6), studenti by se nejčastěji svěřili kamarádovi (3,9). Nejvíce ze všech ročníků by se učiteli svěřili studenti 1. ročníku (2,7), o něco méně pak studenti 3. ročníku (2,5) a poté studenti 2. ročníku (2,2). Hodnoty ve vedlejším grafu 48 nám opět jasně ukazují, že studenti všech ročníků v otázce pomoci s problémem šikany opět nejvíce důvěřují svým rodičům. Nově, a sice u 1. ročníku se zde objevuje skutečnost, že hodnota, kdy studenti věří, že by jim pomohl jejich kamarád (3,9), je vyšší než hodnota, která zobrazuje, jak moc by se studenti kamarádovi s problémem svěřili (3,7). Shrňme-li výsledky této otázky, je zřejmé, že v otázce řešení šikany, mají učitelé nejmenší důvěru žáků a studentů.

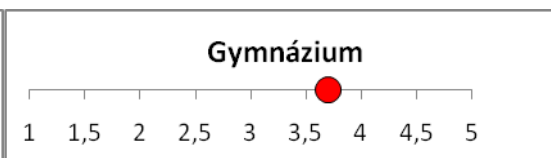
Otázka č. 11: Řeší učitelé problém se šikanou, když se jim svěříš?

vůbec neřeší 1   2   3   4   5 snaží se co nejlépe vyřešit problém

Tato škálovací otázka zkoumá, na kolik se podle žáků/studentů učitelé šikanou zabývají, pokud o ní ví. V následujících grafech je opět znázorněna celková hodnota souhrnně za všechny ročníky každé z výzkumných škol.

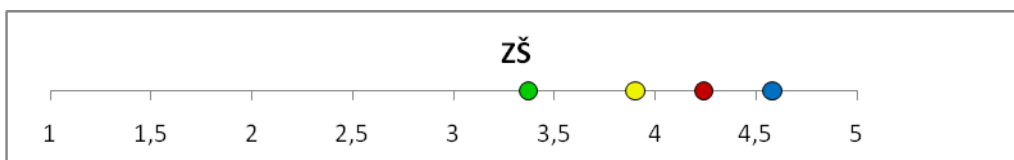
Graf 49 Na kolik učitelé ZŠ řeší šikanu

Graf 50 Na kolik učitelé na gymnáziu řeší šikanu

Z předešlých grafů 49 a 50 vyplývá, že lépe jsou hodnoceni učitelé základní školy. Jak vypadá hodnocení jednotlivých ročníků popisují následující grafy 51 a 52.

1./6. ročník ● 2./7. ročník ● 3./8. ročník ● 4./9. ročník ●

Graf 51 Na kolik učitelé řeší šikanu v jednotlivých ročnících ZŠ

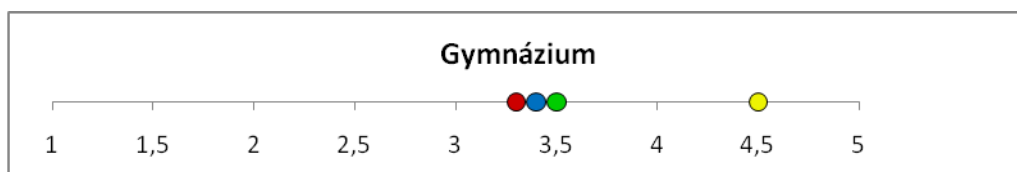
Z grafu 51 můžeme vyčíst, že v této otázce učitele nejlépe hodnotí žáci 8. ročníku základní školy (4,58). Hodnotu vyšší než 4 vykazují také žáci 7. ročníku (4,24), 6. ročník také hodnotí aktivitu učitelů v otázce řešení šikany celkem dobře (3,9). Nejhuře učitele v této otázce klasifikují žáci 9. ročníku (3,37).

1./6. ročník ●

2./7. ročník ●

3./8. ročník ●

4./9. ročník ●

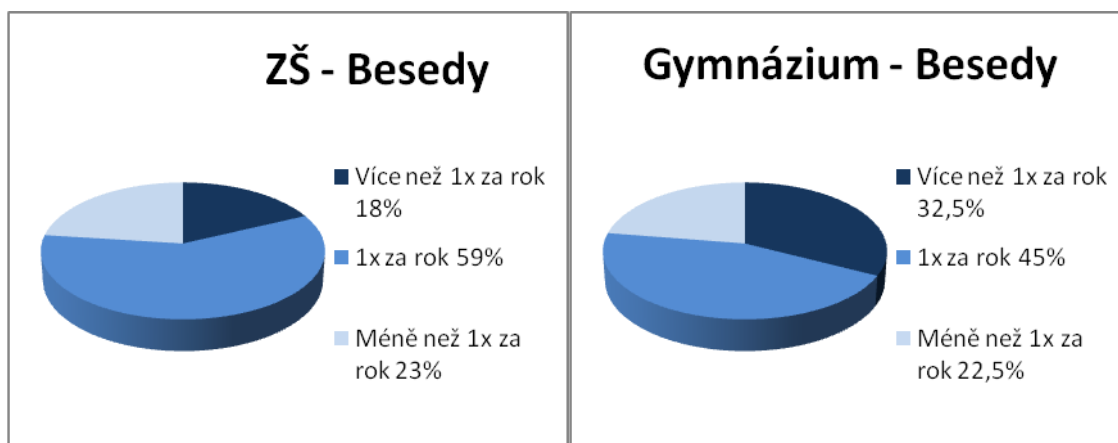
Graf 52 Na kolik učitelé řeší šikanu v jednotlivých ročnících gymnázia

Na gymnáziu hodnotí aktivitu učitelů při řešení šikany nejlépe studenti 1. ročníku (4,5). Studenti zbylých ročníků klasifikují práci učitelů o dost hůře a ve svých známkách se téměř shodují. Ve 4. ročníku jsou učitelé hodnoceni známkou 3,5, ve 3. ročníku 3,4. Nejhorší pak učitele hodnotí studenti 2. ročníku (3,3).

Otázka č. 12: Zakroužkuj, jaké preventivní programy se konají na tvé škole a jak často?

Besedy	více než 1x za rok	1x za rok	méně než 1x za rok
Diskuse v rámci OV/VO	více než 1x za rok	1x za rok	méně než 1x za rok
Jiné preventivní programy (doplň jaké).....			
.....	více než 1x za rok	1x za rok	méně než 1x za rok

Dvanáctá otázka se zabývá prevencí sociálně patologických jevů na zkoumaných školách. V této polozavřené otázce měli žáci//studenti možnost zaznamenat, jaké preventivní programy se konají na jejich škole a jaká je jejich četnost. Dále měli možnost vlastními slovy popsat jaké jiné (než uvedené) preventivní programy jejich škola využívá.

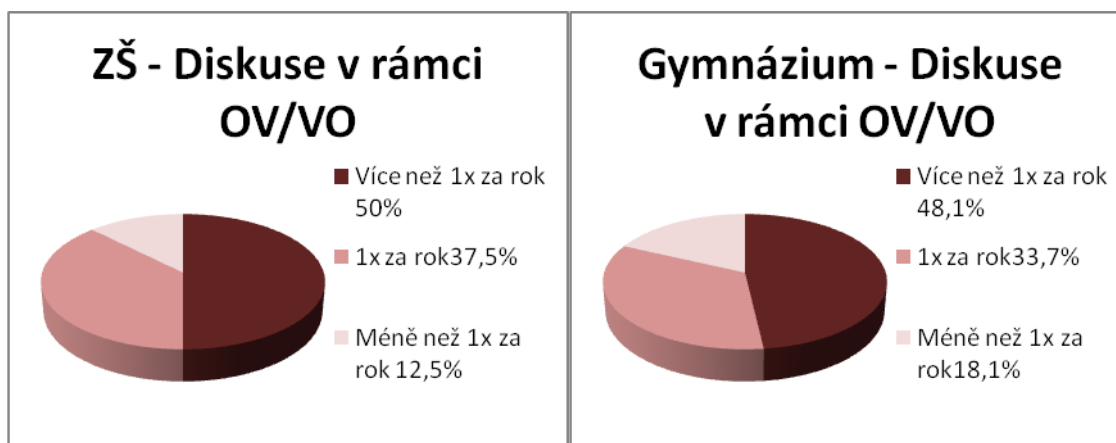

Graf 53 Četnost konání besed na ZŠ

Graf 54 Četnost konání besed na gymnáziu

Grafy 53 a 54 vypovídají o konání besed jako preventivních programů na školách. Je zřejmé, že většina žáků/studentů se domnívá, že besedy se na jejich škole

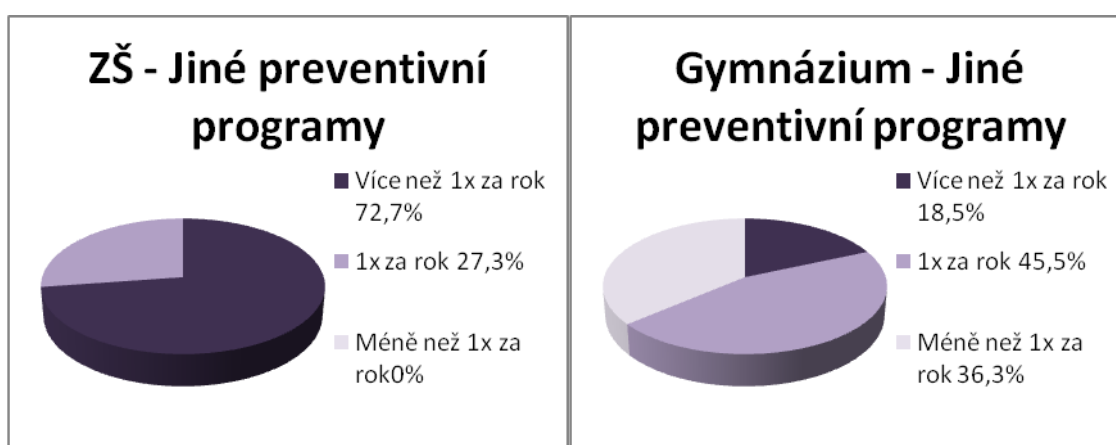
konají 1x za rok (ZŠ 59% žáků, gymnázium 45% studentů). Že se besedy konají více než 1x za rok se na ZŠ domnívá pouhých 18% žáků, kdežto na gymnáziu je to 32,5% studentů. Méně než 1x za rok se besedy na škole konají podle 23% žáků základní školy a 22,5% studentů gymnázia.

Graf 55 Četnost konání diskusí na ZŠ

Graf 56 Četnost konání diskusí na gymnáziu

Úkolem dalších grafů 55 a 56, bylo zjistit, jak často se na školách konají diskuse na téma šikana v rámci předmětů Občanské výchovy a Výchovy k občanství. V této otázce se opět většina žáků/studentů shodla, že diskuse se konají více jak 1x za rok (ZŠ 50% žáků, gymnázium 48,1% žáků). Vedení diskusí pouze 1x za rok zaregistrovalo 37,5% žáků základní školy a 33,7% studentů gymnázia. Zbýlých 12,5% žáků a 18,1% studentů se domnívá, že diskuse na téma šikany probíhají méně než 1x za rok.

Graf 57 Četnost konání jiných preventivních programů na ZŠ

Graf 58 Četnost konání jiných preventivních programů na gymnáziu

Poslední dva grafy 57 a 58 zobrazují konání jiných preventivních programů na zkoumaných školách. Na tuto otázku odpovědělo minimum žáků a studentů. Na základní škole byly jako jiné preventivní programy označeny: sportovní olympiáda (4

žáci), třídnické hodiny (1 žák) a debaty na téma šikana (2 žáci) a civilizační choroby (2 žáci). Z devíti žáků odpovědělo 72,7%, že tyto programy se konají více než 1x do roka, zbylých 27,3% se pak domnívá, že se takové programy konají pouze 1x za rok.

Na gymnáziu odpovědělo na tuto otázku pouhých jedenáct studentů. Jako jiné preventivní programy studenti zmiňovali nejčastěji návštěvy tříd školním psychologem (5 studentů), školní akademii (3 studenti) a protidrogové programy (3 studenti). Více než 1x za rok se tyto programy konají podle 18,1% studentů, podle 45,5% studentů se konají pouze 1x za rok. Zbylých 36,3% studentů se domnívá, že se tyto programy konají méně než 1x za rok.

Otázka č. 13: To, že ti někdo ubližuje, není správné, a jistě myslíš na to, proč tohle trápení máš zrovna ty. Řekli ti, proč ti ubližují? Nebo co si myslíš, že je k tomu vede, aby ti ubližovali?

Tato otázka byla otevřená, žáci/studenti mohli uvádět jakékoliv důvody, které shledávají za klíčové v otázce původu šikanování. V odpovědích se žáci/studenti mnohdy shodovali. Nejčastěji uváděli jako příčinu šikany:

- Zábavu
- Závist
- Fyzický vzhled

K méně častým příčinám podle respondentů patří rasová nebo sociální odlišnost oběti, přítomnost agrese v rodině útočníka, dále snaha agresora zvýšit si sebevědomí a popularitu. Oběti šikany se podle dotazovaných stávají také nově příchozí žáci.

Otázka č. 14: Co by podle tebe měla dělat škola proto, aby se na škole šikana nevyskytovala, popř. aby se její výskyt snížil?

Poslední otázka byla rovněž otevřená. I zde mnohdy docházelo ke shodám. Na rozdíl od otázky předešlé, se v této otázce výrazněji odlišovaly odpovědi žáků základní školy a studentů gymnázia. Důvodem mohou být odlišné formy násilí, jež se na škole vyskytují, či rozdílné preventivní programy, které školy používají.

Žáci základní školy a studenti gymnázia se shodují, že výskyt šikany by byl snížen:

- Vyššími tresty za šikanu
- Kdyby se šikana řešila ihned
- Zlepšením dozoru o přestávkách
- Zavedením kamerového systému

Odlišné pohledy na prevenci šikany u žáků základní školy a studentů gymnázia jsou následující:

Žáci ZŠ se domnívají, že by k minimalizaci šikany přispěly:

- Kontrola problémových žáků
- Častější besedy na toto téma
- Přítomnost školního psychologa

V odpovědích se často u žáků objevila spokojenost s dosavadním stavem a názor, že škola pro redukci šikany „dělá dost“.

Studenti gymnázia jsou toho názoru, že by se výskyt šikany snížil:

- Zlepšení komunikace a vztahů mezi žáky například zavedením her do výuky
- Zavedením školních uniforem
- Používáním fyzických trestů

6.6.2 Verifikace předpokladů

P1: Na vybrané základní škole žáci uvádí nižší počet agresorek než uvádí studenti na vybraném gymnáziu.

První předpoklad byl ověřen pomocí osmé otázky. Grafy 29 a 30 potvrzují pravdivost tohoto předpokladu. Zatímco na základní škole je dívka jako agresorka uvedena v 16% případů, na gymnáziu je počet agresorek mnohem vyšší (42,9%).

P2: Na vybrané základní škole žáci uvádí větší výskyt fyzického násilí než uvádí studenti na vybraném gymnáziu.

Tento předpoklad byl ověřen pomocí otázek: 4, 5 a 6. Ze 43 žáků základní školy, jež se setkali se šikanou (buďto jako oběť nebo svědek) je v 28 případech uvedena

fyzická forma násilí. Na gymnáziu se s šikanou setkala 48 studentů a šikana formou fyzického násilí byla zaznamenána ve 20 případech.

Procentuálně se fyzická šikana na základní škole objevuje v 65,1% případů, kdežto na gymnáziu ve 41,6% případů. Rovněž se potvrdila pravdivost tohoto předpokladu.

P3: Na vybraných školách žáci a studenti uvádí, že agresorky používají spíše psychickou formu šikany a formu fyzickou používají převážně chlapci.

Tento předpoklad zkoumala 6. a 8. otázka. Výzkumem jsem zjistila, že jak chlapci tak i dívky používají převážně psychickou formu šikany. Na základní škole byl uveden pouze jeden případ fyzického násilí, kde byla agresorem dívka, chlapci jako agresři byli zaznamenáni v mnohem více případech. Na gymnáziu rovněž používají chlapci i dívky převážně psychickou formu ubližování. Agresorů je zde více než agresorek. Fyzické útoky však byly zaznamenány více u dívek než u chlapců.

Ačkoliv se tento předpoklad na vybraném gymnáziu nepotvrdil, celkově lze hovořit o jeho pravdivosti, protože pachatelem fyzické formy šikany byl ve třinácti případech uveden chlapec a ve čtyřech případech dívka.

P4: Dotazovaní žáci a studenti, kteří se setkali se šikanou (oběti, svědci) se učitelům spíše nesvěřují. Daní žáci nevěří, že by jim učitel pomohl problém vyřešit.

Čtvrtý předpoklad byl zkoumán otázkou č. 10. Její výsledky jsou pak znázorněny v grafech 41, 42, 45 a 46. Z těchto grafů vyplývá, že dotazovaní žáci a studenti se učitelům svěřují nejméně. Žáci i studenti se rovněž domnívají, že učitelé by jim problém šikany nepomohli vyřešit. Pravdivost tohoto předpokladu byla tedy také ověřena.

P5: Na vybraných školách žáci a studenti uvádí, že škola nedostatečně využívá možnosti prevence.

Poslední hypotéza byla ověřena pomocí otázky č. 12. Doplnit ji mohou rovněž otázky č. 9, 11 a 14.

Většina žáků i studentů se shodla na tom, že jejich škola pořádá besedy jako preventivní programy pouze 1x za rok. Konání besed v takové četnosti je na školách obvyklé, můžeme tedy říci, že v tomto ohledu se obě zkoumané školy snaží využívat prevence. Rovněž v otázce konání diskusí v rámci OV/VO se většina žáků a studentů domnívá, že jejich škola se prevencí zajímá dostatečně. Tento fakt potvrzuje otázka č. 14. Návrhy, že by se škola měla využívat více preventivních programů, se objevovaly spíše výjimečně. Výsledky otázky č. 11 ukazují, že se učitelé spíše snaží šikanu řešit. Otázka č. 9. však tyto výsledky nepotvrzuje, neboť podle žáků a studentů byla většina agresorů nepotrestána. Právě trest za nežádoucí chování je důležitou součástí prevence. Pravdivost tohoto předpokladu tedy potvrzena nebyla.

6.7 Diskuse

Výsledky výzkumu mě, až na výjimku 9. ročníku základní školy, příliš nepřekvapily. Výpovědi žáků a studentů obou škol se velmi přibližovaly výsledkům již provedených výzkumů (například v rámci projektu Minimalizace šikany), v mnoha případech dokonce obě školy dopadly lépe. Dotazníkové šetření odhalilo několik zajímavých faktů, kterým se nadále budu věnovat.

Forma násilí

Fyzické násilí se na obou školách objevuje, předpokládala jsem však, že se bude vyskytovat častěji zejména u chlapců, kteří touto formou agrese demonstrují svou fyzickou převahu nad ostatními chlapci. Výzkum ale odhalil častější výskyt psychické šikany u obou pohlaví. Respondenti uvedli, že psychická forma šikany u agresorů se vyskytla ve 49ti případech, kdežto fyzická ve 13ti případech. Rovněž agresorky používají spíše psychické násilí (21 případů) než fyzické (4 případy).

Oběti a svědci šikany

Z výsledků 4. otázky jsem se dozvěděla, že se svědkem šikany spolužáků byli častěji žáci základní školy než žáci gymnázia. Výsledky 5. otázky však vykazují větší výskyt obětí šikany na gymnáziu než na základní škole. Je tedy pravděpodobné, že na gymnáziu probíhá šikana spíše skrytě, kdežto na základní škole se odehrává častěji před „publikem“. Důvodem ale rovněž může být skutečnost, že někteří žáci považují za šikanu to, co sama oběť za šikanu nepovažuje.

Problematika 9. Ročníku ZŠ

Z většiny dotazníkových otázek je zřejmé, že 9. ročník základní školy je šikanou nejvíce postižen. Fakt, že více jak 76% žáků navštěvuje třídu nerado, k tomu dává jasný předpoklad. Většina žáků této třídy se setkala s šikanou, ve které jako agresor figuroval převážně chlapec.

Z grafu 35 jasně vidíme, že se v tomto ročníku šikana nejvíce řeší (trestá), zároveň se zde však šikana vyskytuje v největší míře. Předpokládám, že učitelé o problematice situaci 9. ročníku vědí a je tedy možné, že se šikanou u tohoto ročníku více zabývají. V jiných ročnících, kde agrese není tolik obvyklá, pak zřejmě často nezasahují (je možné, že to vnímají jako běžnou míru negativního chování a akceptují ji).

V tomto ročníku jsem využila neočekávané možnosti rozhovoru s několika žáky. Z rozhovoru jsem zjistila, že hlavním důvodem katastrofálního stavu třídy je fakt, že tato skupina již několik let nemá stálé členy. Každým rokem z této třídy několik žáků odejde a přijde. Zároveň je zde několik problematických žáků ze základních škol v Mladé Boleslavi. Jedna žákyně se mi rovněž přiznala, že na minulé škole byla obětí šikany, a proto na této škole zaujala preventivně roli agresorky.

Návrhy prevence

Z výzkumného šetření na gymnáziu jsem zjistila, že v otázce prevence si studenti velmi váží činnosti školního psychologa. Tato škola využila projektu v rámci IPPP⁶⁸, jehož cílem je podpořit rozvoj poradenských pracovišť na školách ČR. Práce školních psychologů je podporována financemi z ESF.

---

⁶⁸ Institut pedagogicko-psychologického poradenství

7 Závěr

Šikana ve škole vždy byla a je pravděpodobné, že stále bude. Je však možné její výskyt snížit. Proto je ovšem potřeba se v této problematice stále vzdělávat a získávat aktuální informace.

Tři kapitoly teoretické části této práce poskytují nejen základní informace o tomto negativním jevu, ale čtenáři rovněž dává aktuální pohled na výskyt šikany ve škole a na její prevenci. Nabízí také konkrétní postup, jak předcházet šikaně pomocí aktivit (buď již uplatňovaných nebo mnou vytvořených), jež může využít pedagog ve výuce. Čtvrtá kapitola pojednává o kyberšikaně, jejíž stále vyšší výskyt a rostoucí riziko se staly příčinou toho, že jsem tomuto tématu věnovala celou kapitolu.

Cílem druhé části věnované výzkumu bylo ověření několika předpokladů. Výzkum jsem provedla formou dotazníkového šetření na základní škole v Kosmonosech a víceletém gymnáziu v Mladé Boleslavi. Celkem se tohoto výzkumu zúčastnilo 175 žáků/studentů. V rámci výzkumu, ve kterém jsem se mimo jiné zabývala prevencí, jsem využila možnosti rozhovoru se školní psycholožkou gymnázia a metodičkou prevence na základní škole. Záznamy těchto rozhovorů přikládám k této diplomové práci na CD. Ve většině se můj výzkum shodoval s výzkumy již provedenými a převážná část mých předpokladů se potvrdila. Překvapením pro mě byly výsledky výzkumu na základní škole, konkrétně v 9. ročníku.

Výzkum na základní škole ukázal, že se na zde v 6., 7. a 8. ročníku šikana vyskytuje velmi ojediněle. Celkový průměr výskytu šikany na této škole však rapidně mění výsledky v 9. ročníku. Tento fakt je důkazem toho, že aktivní práce školy na prevenci šikany není zárukou minimálního výskytu tohoto negativního jevu. Pokud se ve třídě nachází více problematických žáků, je pro pedagogy téměř nemožné s šikanou pracovat. Jedinou možností je rozbití původní skupiny, které je však konkrétně na této škole nemyslitelné.

Ve výsledcích dotazníkového šetření, jsem zaznamenala výskyt kyberšikany. Pro budoucí výzkumy bych proto doporučila více se zabývat problematikou kybernetického násilí, popřípadě na toto téma zaměřit celý výzkum. Rovněž jsem se dozvěděla, že agresorem bývá nejednou žák, který se s šikanou setkal v roli oběti, a agrese je v jeho případě pouze obranou. Proto by se předmětem výzkumu měly stát příčiny a důvody, jež vedou agresory k páchání násilí na druhých.

Účinnou zbraní v boji proti šikaně je však prevence. Proto by se tímto směrem měla ubírat pozornost nejen školy, ale celé společnosti.

„Svět není nebezpečný kvůli zlým lidem, ale kvůli těm, kteří s tím nic nedělají.“

*Albert Einstein*⁶⁹

---

⁶⁹ <http://ecitaty.wz.cz/albert-einstein.html>

Seznam zdrojů a použité literatury

PRIMÁRNÍ LITERATURA

1. BOURCET, S.. Šikana ve škole, na ulici, doma: jak bránit své dítě: praktický průvodce pro rodiče, pedagogy a vychovatele. 1. vyd. Praha: Albatros. 2006. 71 s. ISBN 80-00-01552-8.
2. FIELDOVÁ, E. M. Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele. 1. vyd. Praha: Ikar. 2009. 311 s. ISBN 978-80-249-1176-2.
3. KRAMPOTA, F. Metodika přednášky “Bolest – nemoc jménem šikana”: pro lektory ACET ČR. 1. vyd. Ostrava: Ethics. 2010. 20 s. ISBN 978-80-904040-2-1 .
4. KOLÁŘ, M. Bolest šikanování. 2. vyd. Praha: Portál. 2005. 256 s. ISBN 80-7367-014-3.
5. KOLÁŘ, M. Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc. 1. vyd. Praha: Portál. 1997. 127 s. ISBN 80-7178-123-1.
6. LOVASOVÁ, L. Šikana. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí. 2006. ISBN 80-86991-65-2.
7. MAJCHEROVÁ, K. Solviong the problem of bullying from the point of view of social work and relative fields. 1. vyd. Praha: Paulínky. 2010. 79 s. ISBN 978-80-86949-91-8.
8. ŘÍČAN, P. Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí. 1. vyd. Praha: Portál. 1995. 95 s. ISBN 80-7178-049-9.
9. ŘÍČAN, P. – JANOŠOVÁ, P. Jak na šikanu. 1. vyd. Praha: Grada. 2010. 155 s. ISBN 978-80-247-2991-6.
10. VÁGNEROVÁ, K. a kol. Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče. 1. vyd. Praha: Portál. 2009. 147 s. ISBN 978-80-7367-611-7.

SEKUNDÁRNÍ LITERATURA

11. BENDL, S. Prevence a řešení šikany ve škole. 1. vyd. Praha: ISV. 2003. 197 s. ISBN 80-86642-08-9.
12. ČAPEK, R. Třídní klima a školní klima. 1. vyd. Praha: Grada. 2010. 328 s. ISBN 978-80-247-2742-4.
13. GAJDOŠOVÁ, E. Rozvíjení emoční inteligence žáků: prevence šikanování, intolerance a násilí mezi dospívajícími. 1. vyd. Praha: Portál. 2006. 324 s. ISBN 80-7367-115-8.
14. HARTL, P. – HARTLOVÁ, H. Psychologický slovník. 2. vyd. Praha: Portál. 2009. 774 s. ISBN 978-80-7367-569-1
15. HERZOG, R. Násilí není řešení: prevence násilí a management konfliktu ve školách. 1. vyd. Plzeň: Fraus. 2009. 120 s. ISBN 978-80-7238-850-9.
16. HOPPE, H. Sociálně psychologické hry pro dospívající. 1. vyd. Praha: Portál. 2001. 197 s. ISBN 80-7178-434-6.
17. HORÁK, J. Výchovné problémy současné školy: studijní texty pro distanční studium. 1. vyd. Liberec: TU. 2001. 82 s. ISBN 80-77083-537-0.
18. CHRÁSKA, M. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. 1. vyd. Praha: Grada. 2007. 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
19. KADLECOVÁ E. Šikana očima dětí. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta. 2010. 186 s. ISBN 978-80-7394-199-4.
20. KRATZ, H. Mobbing. Jak ho rozpoznat a jak mu čelit. 1. vyd. Praha: Management Press. 2005. 128 s. ISBN 80-7261-127-5.
21. LINES, D. The Bullies: understanding bullies and bullying. London – Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers. 2008. 224 s. ISBN 978-1-84310-578-7.

22. ONDRÁČEK, P. Františku, přestaň konečně zlobit, nebo- : informace a podněty pro pedagogickou práci s žáky, kteří se chovají při výuce rušivě. 1. vyd. Praha: ISV. 2003. 170 s. ISBN 80-86642-18-6.
23. PELIKÁN, J. Základy empirického výzkumu pedagogických jevů. 1. vyd. Praha: Karolinum. 1998. 270 s. ISBN 80-7184-569-8.
24. ŘÍČAN, P. Psychologie. 3. vyd. Praha: Portál. 2009. 300 s. ISBN 978-80-7367-560-8.
25. ŘÍČAN, P. Cesta životem. 2. vyd. Praha: Portál. 2006. 390 s. ISBN 80-7367-124-7.
26. SVOBODOVÁ, L. Nenechte se šikanovat kolegou: mobbing – skrytá hrozba. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. 108 s. ISBN 978-80-247-2474-4.
27. VYKOPALOVÁ, H. Sociálně patologické jevy v současné společnosti. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého. 2001. 154 s. ISBN 80-244-0337-4.

ČLÁNKY

28. GAZDOVÁ, L. Šikana na základních školách. *Psychologie dnes*. 2001, roč. 7, č. 12, s. 28-30.
29. KAZDA, L. – TOMEČEK A. Šikanování v armádě : aktuální pohled na sociálně psychologické pozadí problému. *Československá psychologie*. Červen 1996. Roč. 40. č. 2. s. 155-160.
30. KOLÁŘ, M. Šikana mezi žáky má podobu epidemie. *Učitelské noviny*. 2002, roč. 105, č. 9, s. 15.
31. KOLÁŘ, M. Šikana není ostuda školy. *Učitelské noviny*. 2000, roč. 103, č. 46, s. 10-11.
32. KOTLÍK, M. Chceme školu bez šikany. *Moderní vyučování : měsíčník na podporu rozvoje vzdělání a školství*. Leden 2010, roč. XVI., č. 1. S. 24-25.
33. PLŠKOVÁ, A. Šikana je onemocněním skupiny. V určité fázi by ji měl šetřit odborník. *Učitelské noviny*. 2004, roč. 107, č. 11, s. 17-19.

34. PRAŽÁK, P. Šikana je poruchou kolektivu. *Psychologie dnes*. 2003, roč. 9, č. 9, s. 26-27.
35. VÁGNEROVÁ, Kateřina. Šikana je stálý problém. *Moderní vyučování : měsíčník na podporu rozvoje vzdělání a školství*. Únor 2010, roč. XVI., č. 2, s. 32-33.
36. Kyberšikana se školy týká. *Moderní vyučování : měsíčník na podporu rozvoje vzdělání a školství*. Březen 2010, roč. XVI., č. 3, s. 47.
37. MIŠÍ děti říkají STOP kyberšikaně. *Moderní vyučování : měsíčník na podporu rozvoje vzdělání a školství*. Listopad 2010, roč. XVI., č. 9, s. 31-33.

INTERNETOVÉ ZDROJE

38. ROTTOVÁ, N. – KOVÁŘOVÁ, V. – PEKAŘ, R. Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele [online]. c2009 [citováno 4. února 2011]. Dostupné z <<http://www.minimalizacesikany.cz/images/stories/kybersikana.pdf>>. 108 s.
39. SMITH, P. – MAHDAVI, J. – CARVALHO, M. *An investigation into cyberbullying, its forms, awareness and impact, and the relationship between age and gender in cyberbullying* [online]. c2006 [citováno 5. února 2011]. Dostupné z <<http://www.anti-bullyingalliance.org.uk/pdf/CyberbullyingreportFINAL230106.pdf>>. 69 s.
40. 78% pachatelů kyberšikany je ze stejné školy jako oběť.
URL: < <http://www.minimalizacesikany.cz/tiskove-zpravy/171-78-procent-pachatelu--kybersikany> > [citováno 5. února 2011].
41. Co je to kyberšikana?
URL: <<http://www.minimalizacesikany.cz/kybersikana>> [citováno 13. března 2011].
42. Desatero bezpečného internetu.
URL: <<http://www.bezpecnyinternet.cz/deti/rady-pro-tebe/desatero-bezpecneho-internetu.aspx>> [citováno 27. ledna 2011].
43. Kde končí legrace a začíná kyberšikana.
URL: <<http://www.lupa.cz/clanky/kde-konci-legrace-a-zacina-kybersikana/>> [citováno 27. ledna 2011].

44. *Kyberšikana na českých školách.*

URL: <<http://www.minimalizacesikany.cz/sikana-a-mobily/199-kybersikana-na-ceskych-skolach>> [citováno 7. března 2011] .

45. *Kyberšikana u českých dětí – závěry z výzkumného šetření projektu E-Bezpečí a Centra PRVOK 2009.*

URL: <<http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/247/22/lang,czech/>> [citováno 2. února 2011].

46. *Kyberšikana zabíjí!*

URL: <<http://bystron.blog.idnes.cz/c/64160/Kybersikana-zabiji.html>> [citováno 26. ledna 2011].

47. *Metodický pokyn k prevenci a řešení šikanování mezi žáky.*

URL: <<http://www.msmt.cz/pro-novinare/metodicky-pokyn-k-prevenci-a-reseni-sikanovani-mezi-zaky?highlightWords=metodick%C3%BD+pokyn+prevenci>> [citováno 12. ledna 2011].

48. *Nebezpečné komunikační praktiky.*

URL: <<http://cms.e-bezpeci.cz/content/blogcategory/0/6/lang,czech/>> [citováno 25. ledna 2011].

49. *Výsledky německého empirického výzkumu cybermobbingu u žáků ZŠ.*

URL: <<http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/39/21/lang,czech/>> [citováno 5. února 2011].

WEBOVÉ STRÁNKY

http://www.nadaceo2.cz/pro_media/psalo_se_o_nas/

www.minimalizacesikany.cz

www.e-bezpeci.cz

www.bezpecnyinternet.cz

www.anti-bullyingalliance.org.uk

Seznam použitých symbolů a zkratek

Σ - suma

% - procento

ČR – Česká republika

ESF – evropský strukturální fond

IPPP – institut pedagogicko-psychologického poradenství

ZŠ – Základní škola

Seznam obrázků

Obrázek 1 Formy šikany	16
Obrázek 2 Formy kyberšikany	58

Seznam tabulek

Tabulka 1 Formy šikany, jež se vyskytují na ZŠ.....	81
Tabulka 2 Výskyt jednotlivých forem šikany v 1., 2., 3., a 4. ročníku gymnázia.....	83
Tabulka 3 Místa, na nichž dochází k šikaně (ZŠ).....	84
Tabulka 4 Místa, na nichž dochází k šikaně (gymnázium)	85

Seznam grafů

Graf 1 Žáků ZŠ se stavem ve třídě.....	73
Graf 2 Spokojenost studentů gymnázia se stavem ve třídě.....	73
Graf 3 Spokojenost žáků jednotlivých ročníků ZŠ.....	74
Graf 4 Spokojenost studentů jednotlivých ročníků gymnázia.....	74
Graf 5 Celková kvalita vztahů ve třídách ZŠ.....	74
Graf 6 Celková kvalita vztahů ve třídách gymnázia.....	74
Graf 7 Kvalita vztahů v jednotlivých třídách ZŠ.....	75
Graf 8 Kvalita vztahů v jednotlivých třídách gymnázia.....	75
Graf 9 Přátelské vztahy na ZŠ celkově.....	76
Graf 10 Přátelské vztahy na gymnáziu celkově.....	76
Graf 11 Přátelské vztahy v jednotlivých ročnících ZŠ.....	76
Graf 12 Přátelské vztahy v jednotlivých ročnících gymnázia.....	76
Graf 13 Příslušnost žáků ZŠ k partě v rámci třídy.....	77
Graf 14 Příslušnost studentů gymnázia k partě v rámci třídy.....	77
Graf 15 Příslušnost žáků jednotlivých ročníků ZŠ k partě v rámci třídy.....	78
Graf 16 Příslušnost studentů jednotlivých ročníků gymnázia k partě v rámci třídy.....	78
Graf 17 Počet žáků ZŠ, jež se stali svědky šikany.....	79
Graf 18 Počet studentů gymnázia, jež se stali svědky šikany.....	79
Graf 19 Počet žáků jednotlivých ročníků, jež se stali svědky šikany.....	79
Graf 20 Počet studentů jednotlivých ročníků, jež se stali svědky šikany.....	79
Graf 21 Počet žáků ZŠ, jež se stali obětí šikany.....	80
Graf 22 Počet studentů gymnázia, jež se stali obětí šikany.....	80
Graf 23 Počet žáků jednotlivých ročníků, jež se stali obětí šikany.....	80
Graf 24 Počet studentů jednotlivých ročníků, jež se stali obětí šikany.....	80
Graf 25 Výskyt jednotlivých forem šikany v 6., 7., 8., a 9. ročníku ZŠ.....	82
Graf 26 Výskyt jednotlivých forem šikany v 6., 7., 8., a 9. ročníku gymnázia.....	84
Graf 27 Místa, na nichž dochází k šikaně (ZŠ).....	85
Graf 28 Místa, na nichž dochází k šikaně (gymnázium).....	86
Graf 29 Pohlaví agresorů ZŠ.....	86
Graf 30 Pohlaví agresorů gymnázia.....	86
Graf 31 Pohlaví agresorů v jednotlivých ročnících ZŠ.....	87
Graf 32 Pohlaví agresorů v jednotlivých ročnících gymnázia.....	87
Graf 33 Formy agrese u chlapců ZŠ.....	88
Graf 34 Formy agrese u dívek ZŠ.....	88
Graf 34 Formy agrese u chlapců gymnázia.....	88
Graf 36 Formy agrese u dívek gymnázia.....	88
Graf 37 Počet potrestaných agresorů na ZŠ.....	89
Graf 38 Počet potrestaných agresorů na gymnáziu.....	89
Graf 39 Počet potrestaných agresorů v jednotlivých ročnících ZŠ.....	89
Graf 40 Počet potrestaných agresorů v jednotlivých ročnících gymnázia.....	89

Graf 41 Komu by se žáci ZŠ svěřili.....	90
Graf 42 Kdo by žákům ZŠ pomohl.....	90
Graf 43 Komu by se žáci jednotlivých ročníků ZŠ svěřili	90
Graf 44 Kdo by žákům jednotlivých ročníků ZŠ pomohl	90
Graf 45 Komu by se studenti gymnázia svěřili.....	91
Graf 46 Kdo by studentům gymnázia pomohl.....	91
Graf 47 Komu by studenti jednotlivých ročníků gymnázia svěřili.....	91
Graf 48 Kdo by studentům jednotlivých ročníků gymnázia pomohl	91
Graf 49 Na kolik učitelé ZŠ řeší šikanu.....	92
Graf 50 Na kolik učitelé na gymnáziu řeší šikanu	92
Graf 51 Na kolik učitelé řeší šikanu v jednotlivých ročnících ZŠ	92
Graf 52 Na kolik učitelé řeší šikanu v jednotlivých ročnících gymnázia	93
Graf 53 Četnost konání besed na ZŠ.....	93
Graf 54 Četnost konání besed na gymnáziu.....	93
Graf 55 Četnost konání diskusí na ZŠ.....	94
Graf 56 Četnost konání diskusí na gymnáziu.....	94
Graf 57 Četnost konání jiných preventivních programů na ZŠ.....	94
Graf 58 Četnost konání jiných preventivních programů na gymnáziu	94

Seznam příloh

Příloha 1 Dotazník Naše třída

Příloha 2 Postup k vytvoření třídní charty

Příloha 3 Příběhy šikany z publikace *Šikana očima dětí*

Příloha 4 Test: Jsem kyberagresor?

Příloha 5 Příklad smlouvy o používání internetu v rodině

Příloha 6 Dotazník

Příloha 7 Depistážní dotazník šikanování II.

Příloha 1 – Dotazník Naše třída – preferovaná forma⁷⁰

Jméno ..... Třída..... Škola .....

1. V naší třídě by měla děti víc bavit práce.	Ano – Ne
2. V naší třídě by mělo být mezi dětmi víc pranic.	Ano – Ne
3. V naší třídě by děti měly mezi sebou pořád soutěžit, aby se dozvěděly, kdo je nejlepší.	Ano – Ne
4. V naší třídě by mělo být těžší učení, mělo by být více práce.	Ano – Ne
5. V naší třídě by každý měl být mým kamarádem.	Ano – Ne
6. V naší třídě jsou děti, které by kvůli škole měly být nešťastné.	Ano – Ne
7. Některé děti v naší třídě by měly být více lakomé.	Ano – Ne
8. Mnoho dětí v naší třídě by si mělo přát, aby jejich práce byla lepší, než práce spolužáků.	Ano – Ne
9. Většina dětí v naší třídě by měla umět udělat svou práci bez cizí pomoci.	Ano – Ne
10. Některé děti v naší třídě by neměly být mými kamarády.	Ano – Ne
11. Děti v naší třídě by měly mít třídu raději než mají.	Ano – Ne
12. Děti v naší třídě by měly dělat ostatním spolužákům více naschválů, než teď.	Ano – Ne
13. Některým dětem v naší třídě by mělo víc vadit, že nemají tak dobré výsledky jako jiní žáci.	Ano – Ne
14. V naší třídě by měly umět pracovat jen bystré děti.	Ano – Ne
15. Všechny děti v naší třídě by měly být mými důvěrnými přáteli.	Ano – Ne
16. V naší třídě by měly být i děti, kterým se ve třídě nelíbí.	Ano – Ne
17. Určité děti v naší třídě by měly mít právo, aby bylo po jejich, aby se jim ostatní děti přizpůsobily.	Ano – Ne
18. Některé děti z naší třídy by se měly vždycky snažit udělat svou práci lépe než ostatní.	Ano – Ne
19. Práce ve škole by měla být namáhavější než je.	Ano – Ne
20. Všechny děti v naší třídě by se měly mezi sebou dobře snášet.	Ano – Ne
21. V naší třídě by měla být větší legrace.	Ano – Ne
22. Děti v naší třídě by se měly mezi sebou víc hádat.	Ano – Ne
23. Několik dětí v naší třídě by mělo být pořád nejlepší.	Ano – Ne
24. Většina dětí v naší třídě by měla už vědět, jak má dělat svou práci, měla by se umět učit.	Ano – Ne
25. Děti z naší třídy by se měly mít mezi sebou rády, být přáteli.	Ano – Ne

⁷⁰ ČAPEK, Robert. Třídní klima a školní klima. c. d. s. 293.

Příloha 2 – Postup k vytvoření třídní charty⁷¹

1. Brainstorming jednotlivců
  - každý žák sepíše pravidla, která považuje za důležitá a která upravují chování ostatních k jeho osobě
2. Konsenzus skupin na výběru pravidel
  - třída je rozdělena do skupinek, žáci v rámci skupin projednávají pravidla, která by měla zastavit chování, jež se jim nelíbí
3. Domluva mluvčích na výsledné podobě charty
  - mluvčí jednotlivých skupin prodiskutují pravidla vybraná v rámci skupin a z těchto pravidel vyberou pět až deset nejdůležitějších
4. Reflexe, zpětná vazba od vnějšího kruhu
  - výsledky jednání mluvčích skupin jsou znovu projednány s celou třídou a v případě potřeby je charta upravena
5. Ochrana proti porušování charty
  - třída se domluví na sankcích za porušování charty

---

⁷¹ KOLÁŘ, Michal. Bolest šikanování. c. d. s. 183-184.

Příloha 3 – Příběhy šikany z publikace *Šikana očima dětí*⁷²

⊙ Začalo to tím, že Michal jednou dostal hlad, ale neměl svačinu aby se najed tak prohledal nějaké tašky a tu co se mu zdála nejlepší našel u Dana. Michal si na to začal zvykat a začal Danovi brát svačinu častěji. Pokračovalo to strkáním, nadáváním a pomlouváním. Jednou Michal končil ve škole dřív. Michal s kamarády čekal na Dana před školou. Dan je uviděl a snažil se jím utéct ale bylo jich víc. Jeden mu nadběhl. Jeden kamarád ho chytil Dana a Michal mu řekl že jestli nebude nosit svačiny tak si na něj počkaj znova a hodně ho zmlátí.

Jana je 6 let a zrovna jde do 1. třídy. Nikoho tam
nezná, chce se zeptat kde je Wc, ale nemá koho.
Najednou se u ní zastaví 2 holky ze 3. třídy.
Začnou se ptát jestli něco nepotřebuje. Jana se zeptá
„Kde je tu Wc pro holky?“ Holky Jitka s Pavlou ~~se~~ ji schválně
poslou na kluci Wc a jí se potom celá třída směje.
Jitka s Pavlou se omluví, že se spletla. Jana omluvu
přijme. Ale další dny je to horší a horší. Lístečky s na-
dávky nakpené nalavici, počmáraný svetr, vylitý sliz v
batohu atd... Jana byla odvázná a rozhodla se
že to nikomu neřekne, bude sama bojovat, ale nevěděla
jak. Jednoho dne jí dali do těžké mys. Věděli že je
nemá ráda a že se jich bojí. Když přišla domů otevřela
tašku, zaječela a po pokoji se rozběhla mys.
Jana byla uplakaná a věděla že boj sama nezvládne.

⁷² KADLECOVÁ, Eva. Šikana očima dětí. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta. 2010. 185 s. ISBN 978-80-7394-199-4. s. 24, 142.

Příloha 4 Test: Jsem kyberagresor?⁷³

Mnoho lidí si neuvědomuje, že jejich chování na internetu může někomu ublížit. Následující test pomůže odhalit, jste-li kyberagresorem. Každou otázku ohodnoťte bodem 0-3, podle toho, kolikrát jste se popsané činnosti dopustili.

0 = nikdy

1 = 1 – 2krát

2 = 3 – 5krát

3 = více než 5krát

Už jsem (se) někdy...

- přihlásil(a) cizím přihlašovacím jménem, abych získal(a) informace?
- poslal(a) email nebo online pohlednici z cizího účtu?
- vydával(a) na Internetu za někoho jiného?
- obtěžoval(a) nebo zastrašoval(a) někoho přes Internet?
- zamlčel(a) svoji identitu s tím, aby ostatní hádali, kdo jsem?
- předal(a) dál soukromou konverzaci z „keců“ nebo email bez souhlasu druhé zúčastněné osoby?
- změnil(a) profil tak, abych někoho zmátl(a) nebo vystrašil(a)?
- poslal(a) fotky nebo nějaké informace o někom na web bez jeho souhlasu?
- vyhlásil(a) o někom na Internetu nebo přes „keců“ hlasování o čemkoli bez jeho souhlasu?
- použil(a) informace dostupné na webu k pronásledování, obtěžování, harašení nebo matení někoho konkrétního?
- poslal(a) někomu urážlivé nebo zastrašující zprávy, i když byly myšleny jako vtipy?
- hovořil(a) na webu sprostě?
- přihlásil(a) někoho jiného pro nějakou aktivitu na webu bez jeho svolení? .....
- použil(a) úmyslně takový nick v „keců“ nebo emailovou adresu, která vypadá jako identita někoho jiného?
- použil(a) z jakéhokoli důvodu někoho heslo bez jeho svolení?
- napadl(a) cizí počítač, poslal(a) virus nebo Trojského koně?
- napadl(a) někoho v interaktivní webové herně?

---

⁷³ ROTTOVÁ, Nina – KOVÁŘOVÁ, Vladimíra – PEKAŘ, Roman. Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele [online]. c2009 [citováno 4. února 2011]. Dostupné z <http://www.minimalizacesikany.cz/images/stories/kybersikana.pdf>>. s. 81-82.

- poslal(a) na web nadávky nebo lži o někom jiném?
- zúčastnil(a) „hlasování o výprasku“⁴⁷ nebo poslal do webové návštěvní knihy urážlivé a sprosté příspěvky?

Hodnocení:

0 – 5 bodů: Kybersvatoušek

Gratulujeme! Jste kybersvatoušek! Vaše chování na webu je vzorné. Jen tak dál!

6 – 10 bodů: Kyberhazardér

Inu, nejste perfektní. Sice jste se nedopustil ničeho hrozného, spíš vám šlo jen o legraci. Zkuste ale neopakovat své chování, obzvláště pokud bylo útočné. Mějte na paměti bolest, kterou vaše „legrace“ může způsobit ostatním!

11 – 18 bodů: Kybermizera

Vaše chování na webu se musí zlepšit! Už jste se dopustil mnoha kyber-prohřešků! Mějte na paměti, že tyto praktiky jsou nebezpečné, špatné a trestuhodné. Očistěte si svůj kyber-trestní rejstřík!

Více než 18: Kyberagresor

Šlápněte na brzdy a okamžitě vypněte svůj počítač! Řítíte se velice špatným směrem. Beze vší pochybnosti jste kyberagresor. Odpojte se a přemýšlejte, jaké drastické důsledky může mít vaše jednání pro vás a hlavně vaše oběti – pokud už k těmto důsledkům nedošlo!

Příloha 5 – Příklad smlouvy o používání internetu v rodině⁷⁴

Dítě:

Chápu, že používání rodinného počítače je výsada, která se řídí následujícími pravidly:

1. Budu respektovat soukromí všech, kteří používají tento počítač. Nebudu otevírat, přemísťovat nebo mazat soubory, které nejsou moje.
2. Rozumím tomu, že máma a táta mohou kdykoli vstoupit na můj účet a podívat se na mé soubory.
3. Nebudu nic stahovat, nebo instalovat programy předtím, než se zeptám rodičů.
4. Nikdy nebudu prozrazovat na Internetu svá osobní data. Nikdy nebudu prozrazovat své příjmení, telefonní číslo, adresu, nebo název školy, kterou navštěvuji – dokonce, ani pokud znám osobu, se kterou

komunikuji online. Moje přezdívka na počítači bude: .....

5. Rozumím tomu, že mohu používat počítač pouze pro rodiči schválené účely.
6. Nikdy nebudu psát nebo posílat na Internetu nic, co bych si nepřál(a), aby rodiče viděli. Nebudu mluvit sprostě nebo jakkoli jinak nevhodně. Pokud obdržím zprávy nebo videa, která obsahují hrubé výrazy, okamžitě je přepošlu mámě nebo tátovi.
7. Nikdy nebudu souhlasit s osobní schůzkou s někým, koho „poznám“ na Internetu, aniž by s tím souhlasili rodiče. Nebezpeční lidé mě mohou zkoušet nalákat na schůzku.
8. Kdykoli se budu cítit nepříjemně kvůli nějaké zkušenosti na Internetu, okamžitě to řeknu rodičům. Rozumím tomu, že rodiče mi těmito pravidly chtějí pomoci a ne mě trestat.

Rodič:

Chápu, že je mojí zodpovědností chránit svou rodinu a pomáhat jí užít si to nejlepší, co Internet nabízí. V tomto smyslu souhlasím s následujícím:

---

⁷⁴ ROTTOVÁ, Nina – KOVÁŘOVÁ, Vladimíra – PEKAŘ, Roman. Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele [online]. c2009 [citováno 4. února 2011]. Dostupné z <http://www.minimalizacesikany.cz/images/stories/kybersikana.pdf>. s. 75-76.

1. Budu naslouchat klidně. Pokud za mnou mé dítě přijde se svými online zkušenostmi, slibuji, že se nenaštvu, ale udělám to nejlepší pro to, abych svému dítěti pomohl(a) vyřešit situaci, do které se dostalo.
2. Budu racionální. Nastavím pro dítě rozumná pravidla a očekávání pro používání Internetu. Vyvodím rozumné důsledky při rozhodování o jeho chybách.
3. Budu se svým dítětem zacházet s důstojností. Budu respektovat přátelství, která mé dítě naváže na Internetu, stejně jako respektuji jeho kamarády ze školy apod.
4. Nebudu bezdůvodně narušovat soukromí svého dítěte. Slibuji, že nezajdu dále, než budu potřebovat pro to, abych ochránil(a) bezpečí svého dítěte. Nebudu číst zápisky nebo deníky, stejně tak ani nebudu kontrolovat jeho e-maily nebo soubory, pokud k tomu nebudu mít závažný důvod.
5. Nebudu přijímat drastická opatření. Nehledě na to, co se stane, rozumím tomu, že Internet je důležitý nástroj pro úspěch mého dítěte ve škole, vztazích nebo v práci, a slibuji, že Internet zcela nezakážu.
6. Budu zúčastněný/á. Budu trávit čas se svým dítětem a stanu se kladnou součástí jeho online aktivit a přátelství – stejně tak, jako je tomu v životě offline.

Rozumíme výše uvedeným pravidlům a v souladu s nimi souhlasíme s používáním počítače.

Podpis dítěte.....

Datum.....

Podpis rodiče.....

Datum .....

Po podepsání viditelně umístěte u počítače.

Příloha 6 – Dotazník

Jsem studentkou pedagogické fakulty. Jako téma své diplomové práce jsem si vybrala problematiku ŠIKANY. Potřebuji ale Tvou pomoc, a proto bych Tě chtěla požádat o vyplnění tohoto dotazníku. Dotazník je anonymní a pouze pro mé potřeby, nemusíš se tedy bát, že by se dostal do jiných rukou.

**Instrukce: Zakroužkuj podtrhni nebo napiš nejlépe vyhovující odpověď.
Nepodepisuj se!**

Ročník:

Jsi: chlapec – dívka

1. Navštěvuješ rád(a) tuto třídu?

Ano   Ne

Vyber známku od jedničky do pětky, která nejlépe charakterizuje vztahy ve tvé třídě:

výborné 1   2   3   4   5 špatné

2. Máš ve třídě dobrého kamaráda?

Ano   Ne

3. Patříš ve vaší třídě do nějaké party?

Ano   Ne

4. Byl(a) jsi svědkem toho, že je opakovaně ubližováno tvému spolužákovi jinými spolužáky ze školy?

Ano   Ne

5. Ubližoval nebo ubližuje ti opakovaně někdo ze školy?

Ano   Ne

6. Jak tobě nebo jiným opakovaně ubližují? (Stačí, když zaškrtněš, co se ti stalo, ale můžeš to popsat i vlastními slovy.)

přehlížení – posměch – pomluvy – ponižování – nadávky – bití – fackování –
kopání – rány pěstí – kyberšikana (útoky přes SMS, email, chat)
Jinak – jak?

7. Kde tobě nebo jiným opakovaně ubližují?

ve třídě – na chodbě – v šatně – na WC – v jídelně – v družině – cestou do/ze
školy –   v tělocvičně – na hřišti
Pokud jinde, tak kde?

8. Ten, kdo ubližuje, je chlapec, nebo dívka?

Dívka   Chlapec

9. Byl potrestán ten, kdo ubližoval?

Ano

Ne

10. Označ na stupnici čísel u každé možnosti, komu by ses svěřil(a) s tím, že ti někdo ubližuje, a kdo si myslíš, že by ti pomohl.

<u>nesvěřil(a)</u>	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>	<u>svěřil(a)</u>	<u>nejméně pomohl</u>	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>	<u>nejvíce pomohl</u>
Učitel	1	2	3	4	5		Učitel	1	2	3	4	5	
Rodič	1	2	3	4	5		Rodič	1	2	3	4	5	
Kamarád	1	2	3	4	5		Kamarád	1	2	3	4	5	

11. Řeší učitelé problém se šikanou, když se jim svěříš?

vůbec neřeší 1 2 3 4 5 snaží se co nejlépe vyřešit problém

12. Zakroužkuj, jaké preventivní programy se konají na tvé škole a jak často?

Besedy	více než 1x za rok	1x za rok	méně než 1x za rok
Diskuse v rámci OV/VO	více než 1x za rok	1x za rok	méně než 1x za rok
Jiné preventivní programy (doplň jaké).....			
.....	více než 1x za rok	1x za rok	méně než 1x za rok

13. To, že ti někdo ubližuje, není správné, a jistě myslíš na to, proč tohle trápení máš zrovna ty. Řekli ti, proč ti ubližují? Nebo co si myslíš, že je k tomu vede, aby ti ubližovali?

14. Co by podle tebe měla dělat škola proto, aby se na škole šikana nevyskytovala, popř. aby se její výskyt snížil?

Děkuji Ti za tvůj čas a ochotu pomoci ☺

Příloha 7 – Depistážní dotazník šikanování II. Michala Koláře⁷⁵

Škola .....

Datum ..... Třída ..... Pohlaví /chlapec, děvče/: .....

Instrukce: Zakroužkuj nebo podtrhni odpověď, která je pravdivá.

Nepodepisuj se!

1. Jsi rád(a) v této třídě?

Ano   Ne

Oznámkuj známkou od jedničky do pětky vztahy ve tvé třídě:

1   2   3   4   5

2. Máš ve třídě dobrého kamaráda?

Ano   Ne

3. Jaké bylo tvoje poslední vysvědčení? - jedničky a dvojky, příp. samé jedničky

- několik trojek
- několik čtyřek
- jedna i více pětěk

4. Patříš ve vaší třídě do nějaké party?

Ano   Ne

5. Jakou známku jsi dostal(a) na vysvědčení z chování? - jedničku

-dvojku

-trojku

6. Byl(a) jsi svědkem toho, že je ubližováno tvému spolužákovi jinými spolužáky ze školy?

Ano   Ne

7. Ubližoval nebo ubližuje někdo za třídy tobě?

Ano   Ne

8. Jak ti ubližují? (Stačí, když zaškrtněš, co se ti stalo, ale můžeš to popsat i vlastními slovy.)

Ignorování – posměch – pomluvy – ponižování – nadávky – bití – fackování – kopání – rány pěstí

Jinak – jak?

9. Zamysli se a napiš, jak často ti bylo ubližováno:

Téměř každý den
měsíce

Téměř každý týden

Asi jednou do

---

⁷⁵ KOLÁŘ, Michal. Bolest šikanování. c. d. s. 223-225.

10. Kde se to děje?

Ve třídě - na chodbě - v šatně - na WC - v jídelně - v družině - cestou do/ze školy - v tělocvičně - na hřišti

Pokud jinde, tak kde?

11. Ten, kdo ubližuje, je chlapec, nebo dívka?

Dívka Chlapec

Kolik je těch, kteří ubližují?

1 2 3 Více než 3

12. Ubližuje ti někdo ze školy?

Ano Ne

13. Jak ti ubližují? (Stačí, když zaškrteš to, co se ti stalo, ale můžeš to popsat i vlastními slovy.)

Ignorování – posměch – pomluvy – ponižování – nadávky – bití – fackování – kopání – rány pěstí

Jinak – jak?

14. Zamysli se a napiš, jak často bylo tobě nebo jiným ubližováno:

- Téměř každý den - Téměř každý týden - Asi jednou do měsíce

15. Kde se to děje?

Ve třídě - na chodbě - v šatně - na WC - v jídelně - v družině - cestou do/ze školy - v tělocvičně - na hřišti

Pokud jinde, tak kde?

16. Ten, kdo ubližuje, je chlapec, nebo dívka?

Dívka Chlapec

Kolik je těch, kteří ubližují?

1 2 3 Více než 3

17. Řekl(a) jsi o tom někomu?

Ano Ne

18. Pomohl ti ten, komu jsi to řekl(a)?

Ano Ne

19. Myslíš si, že je dobrý nápad požádat o pomoc učitele?

Ano Ne

20. Byl potrestán ten, kdo ubližoval?

Ano Ne

21. Řekl(a) jsi o tom, že ti někdo ubližuje, rodičům?

Ano Ne

22. Kdo si myslíš, že by tobě nebo jiné oběti šikany nejvíce mohl pomoci a jak?

23. Jsi sám (sama), komu ve třídě nebo ve škole ubližují?

Ano

Ne

24. To, že ti někdo ubližuje, není správné, a jistě myslíš na to, proč tohle trápení máš zrovna ty. Řekli ti, proč ti ubližují? Nebo co si myslíš, že je k tomu vede, aby ti ubližovali?

25. Zkusil(a) jsi se bránit?

Ano

Ne

26. Jak si myslíš, že by měl být potrestán někdo, kdo ubližuje jinému?

27. Ubližuje ti někdo z jiné školy?

Ano

Ne

Jak ti ubližuje?

Kolik jich je?

Jak často se to děje?